

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

гуманітарний факультет

кафедра теорії та практики перекладу

пояснювальна записка до
дипломної роботи
магістра

КОГНІТИВНО-ФУНКЦІЙНЕ ПОЗИЦІЮВАННЯ
ГАНДБОЛЬНОГО ТЕРМІНА
В АНГЛОМОВНОМУ ФАХОВОМУ ТЕКСТІ

Виконав: студент (-ка) групи ГФ-319м

Спеціальність: 035 «Філологія»

Освітня програма (спеціалізація):
035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»

Крашевська Ірина Володимирівна

Керівник д.ф.н., проф. А. М. Приходько

Рецензент к.ф.н., доц. А. Б. Підгорна

Запоріжжя-2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет ЕГІ, гуманітарний факультет
Кафедра теорії та практики перекладу
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 035 «Філологія»
Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), перша – англійська»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри Приходько А. М.

« _____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА

Крашевської Ірини Володимирівни

1. Тема проекту (роботи) Когнітивно-функційне позиціонування гандбольного терміна в англomовному фаховому тексті
керівник проекту (роботи) Приходько Анатолій Миколайович,
д. філол. н., професор,
затверджені наказом закладу вищої освіти від «06» листопада 2020 року
№ 316
2. Строк подання студентом проекту (роботи) 8 грудня
3. Вихідні дані до проекту (роботи): теоретичні та критичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених: А. П. Загнітка, В. І. Карабана, М. М. Кожини, А. М. Приходька, Ю. С. Степанова, Л. Хофмана, М. Шварц та ін.; офіційні регламенти та правила гри у гандбол, затверджені ІГФ та ЄГФ.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): місце і роль гандбольного терміна в спортивній термінології; лінгворелевантні виміри фахового тексту галузі гандболу; методика вивчення текстів галузі гандболу; концептивне аранжування англomовного гандбольного ФТ; структурно-семантична організація гандбольного терміна, шляхи і способи його мовленнєвого аранжування; прийоми адекватного перекладу ФТ галузі гандболу.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
Рис. 2.1. Концептосистема англомовного гандбольного ФТ (зелене – автохтонні концепти, червоне – аллохтонні); Рис. 2.2. Гол; Рис. 2.3. Стримування дій або штовхання суперника; Рис. 2.4. Попередження про пасивну гру; Рис. 2.5. Однакове значення вербального та невербального компонентів; Рис. 2.6. Різне значення вербального та невербального компонентів; Табл. 2.1 Характеристика метахтону HANDBALL; Табл. 2.2 Поняттєвий субстрат автохтонних концептів фахового простору англомовних гандбольних текстів; Табл. 2.3 Поняттєвий субстрат аллохтонних концептів фахового простору англомовних гандбольних текстів; Табл. 2.4 Кількісний розподіл однокомпонентних термінів; Табл. 2.5 Словоскладання серед полікомпонентних термінів; Табл. 2.6 Співвідношення структурних типів термінів у ФТ.

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

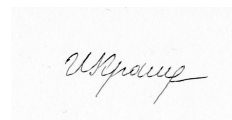
Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Прийняв виконане завдання
I	Приходько А. М., д. філол. н., професор		
II	Приходько А. М., д. філол. н., професор		
III	Журавель С. М., ст. викладач		
Нормоконтроль	Підгорна А. Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання « 7 » вересня 2020 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вибір теми дипломної роботи	вересень 2020	Виконано
2.	Розробка завдання на дипломну роботу	вересень 2020	Виконано
3.	Складання календарного плану роботи	вересень 2020	Виконано
4.	Збирання матеріалу для написання 1 та 2 розділів	вересень – жовтень 2020	Виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2020	Виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2020	Виконано
7.	Підготовка розділу 3	листопад 2020	Виконано
8.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад – грудень 2020	Виконано
9.	Оформлення дипломної роботи	грудень 2020	Виконано
10.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2020	Виконано
11.	Рецензування дипломної роботи	10-12 грудня 2020	Виконано
12.	Захист дипломної роботи	22 грудня 2020	

Студент

(підпис)

Крашевська І.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

(підпис)

Приходько А. М.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

ДР: 127 с., 6 рис., 6 табл., 4 додатки, 55 джерел.

Об'єкт дослідження – англомовні фахові тексти галузі гандболу.

Мета роботи – з'ясування особливостей когнітивно-функційного позиціювання гандбольного терміна в англомовному фаховому тексті.

Методи дослідження – когнітивно-функційний метод; контекстологічний метод; метод інтерпретації; метод перекладацького аналізу.

В першому розділі дипломної роботи визначено місце і роль гандбольного терміна в спортивній термінології, окреслено лінгворелевантні виміри ФТ галузі гандболу і методику вивчення текстів галузі гандболу. В другому розділі змальовано особливості концептивного аранжування англомовного гандбольного ФТ і структурно-семантичної організації гандбольного терміна, при чому надано характеристики словотвірної структури гандбольного терміна і семантичного субстрата гандбольної термінології, винайдено шляхи і способи мовленнєвого аранжування гандбольного терміна, тобто з'ясовано функційно-синтаксичне навантаження і стилістичне увиразнення ГТ, розкрито роль текстової креолізації у англомовному ФТ галузі гандболу, а також запропоновано прийоми адекватного перекладу ФТ галузі гандболу. Третій розділ роботи містить заходи із забезпечення пожежної безпеки і виробничої санітарії для працівників сфери перекладу із використанням комп'ютерної техніки.

В результаті проведеного дослідження та аналізу створено в процесі опрацювання масиву гандбольної фахової літератури чотиримовний глосарій найпоширеніших термінів галузі гандболу, що постає джерельним для опанування базових понять зазначеної сфери та перспективним в контексті пошуків нових векторів досліджень.

ФАХОВИЙ ТЕКСТ, ТЕРМІН, ГАНДБОЛ, КОГНІТИВНО-ФУНКЦІЙНЕ ПОЗИЦІЮВАННЯ, ФАХОВА КОМУНІКАЦІЯ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І СИМВОЛІВ

АГТ	– англомовний гандбольний термін
ГТ	– гандбольний термін
ЕП	– екранний пристрій
ЗІЗ	– засоби індивідуального захисту
ІВС	– ігрові види спорту
КС	– концептосистема
КПО	– коефіцієнт природної освітленості
о.с.	– особовий склад
ФС	– функційний стиль
ФТ	– фаховий текст
<i>F</i>	– <i>femininum</i> (жіночий рід)
<i>M</i>	– <i>masculinum</i> (чоловічий рід)
<i>N</i>	– <i>neutrum</i> (середній рід)
<i>Pl</i>	– <i>plural</i> (множина)
<i>-n/-en/-</i>	– форми закінчень множини
=	– форма множини збігається з формою однини

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
Перелік умовних скорочень і символів	
ВСТУП.....	9
1. ФАХОВИЙ ТЕРМІН	
У СКЛАДІ ФАХОВОГО ТЕКСТУ ГАЛУЗІ ГАНДБОЛУ	13
1.1. Місце і роль гандбольного терміна в спортивній термінології	13
1.2. Лінгворелевантні виміри фахового тексту галузі гандболу	15
1.2.1. Науковий текст vs фаховий текст	15
1.2.2. Когнітивно-функційні виміри фахового тексту	20
1.3. Методика вивчення текстів галузі гандболу	24
2. КОГНІТИВНО-ФУНКЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ АНГЛОМОВНОГО ГАНДБОЛЬНОГО ТЕРМІНА ТА ЙОГО МІСЦЕ В ТЕКСТІ	32
2.1. Концептивне аранжування англomовного гандбольного ФТ	32
2.2. Структурно-семантична організація гандбольного терміна	39
2.2.1. Словотвірна структура гандбольного терміна	39
2.2.2. Семантичний субстрат гандбольної термінології	45
2.3. Шляхи і способи мовленнєвого аранжування гандбольного терміна ..	48
2.3.1. Функційно-синтаксичне навантаження гандбольного терміна ..	48
2.3.2. Стилiстичне увиразнення гандбольного терміна	52
2.3.3. Текстова креолізація англomовного гандбольного терміна ...	55
2.4. Прийоми адекватного перекладу ФТ галузі гандболу	61
3. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	71
3.1. Аналіз потенційних небезпек	71
3.2. Заходи із забезпечення безпеки	73
3.3. Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці	76
3.4. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях	82
ВИСНОВКИ	86
SUMMARY	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	97
Додаток А. Чотиримовний глосарій найуживаніших термінів гандболу ...	97

Додаток Б. Приклад ФТ з нульовою креолізацією	112
Додаток В. Приклади ФТ галузі гандболу з повною креолізацією	114
Додаток Г. Відтиск фахових статей за темою роботи	117

ВСТУП

Сьогодні, в епоху передових технологій, коли досягнення науково-технічного прогресу заступають на службу не лише в дослідницькі лабораторії, але й міцно входять в життя і побут звичайних людей, коли наука стає невід'ємним елементом масової культури, саме фахова література покликана виконати це соціальне замовлення: долучити до сучасних досягнень науки і техніки широкий загаль.

Зазначимо, що дослідження фахових текстів є відносно молодого сферою наукових розвідок, якими займаються такі вчені, як К. Брінкер (2014), Л. Хофман (1988, 1990, 1991), Т. Роелке (2005, 2013), А. Тупай (2005) та інші. Через неповноту розкриття питання специфіки функціонування фахової літератури та складність концептуалізації самого поняття, проблема дослідження фахових текстів залишається актуальною і привертає увагу мовознавців.

Основною функцією фахової комунікації є передача спеціалізованої інформації. Незважаючи на професійну спрямованість, фахові твори галузі гандболу мають певні особливості. Вони привертають увагу багатьох дослідників, оскільки сфера спорту постійно розвивається, привносячи зміни не тільки в наш спосіб життя, але й в нашу мову. Стилістичні характеристики фахової літератури включають відносну емоційність викладу наукових питань, аргументованість і точність, використання різних прийомів, які активізують увагу реципієнта, зокрема, тропеїзацію, при чому терміни і термінованість ФТ галузі гандболу є головною його характеристикою.

Популярність, загальна доступність гандболу робить його зручним і широким майданчиком без обмежень для розвитку специфічної лексичної терміносистеми, де є важливим вплив середовища, в якому розвивається така система. Засоби комунікації впливають на процеси розвитку суспільства, частково зумовлюючи та формуючи певні мовні модифікації. Розглядаючи особливості спортивної мови в фаховому тексті (тут і далі – ФТ), варто

сказати як про сферу загального розвитку та модифікації спортивної лексики під впливом окремого автора тексту, так і про те, що лексика, сформована в одному з подібних текстових джерел, успішно долає межі цього каналу комунікації, а тому ми говоримо, що площа існування зумовлює, формує та впливає на загальну термінологічну систему, в нашому випадку – гандбольну.

Дослідники вважають, що спеціальні лексеми поступово переходять до загальновживаного словника, що є «спричиненим суспільною активністю позначуваних термінами понять та використанням їх у засобах масової інформації» [Клименко 2008, с. 240]. Важко не погодитись, що чим більше залучена та чи інша сфера діяльності в міжнародну співпрацю, тим відкритішою є її лексика і термінологія іншомовним інноваціям.

Розвідки в сфері англійської гандбольної лексики зумовлені тим, що саме англійська мова виступає однією з основних локацій появи і функціонування гандбольних терміноелементів з огляду на віддзеркалювання розвитку гандболу в офіційно затверджених Європейською федерацією гандболу словниках та регламентах. Саме тому темою дипломної роботи є когнітивно-функційне позиціонування гандбольного терміна в англomовному фаховому тексті.

Таким чином, **актуальність** роботи визначається тим, що мова гандболу як командного виду спорту в умовах інтенсивного розвитку на початку нового століття стає однією з основних локацій міжнародної комунікації, об'єднуючи різні континенти, різні країни, носіїв різних культур і мов. Більше того, гандбол є провідним видом спорту в Запоріжжі; змагання з цього виду спорту відбуваються не тільки на майданчиках національного рівня, а також на аренах європейського стандарту.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дипломну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри теорії та практики перекладу Національного університету «Запорізька політехніка» № 61118 «Система й

структура германських мов у когнітивно-комунікативній парадигмі знання». Тема роботи затверджена наказом ректора № 316 від 06.11.2020 р.

Об'єктом дослідження в роботі постають англomовні фахові тексти галузі гандболу, а **предметом** – когнітивно-функційне позиціювання терміна в межах зазначених фахових творів.

Метою дипломної роботи є з'ясування особливостей когнітивно-функційного позиціювання гандбольного терміна в англomовному фаховому тексті. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: визначити місце і роль гандбольного терміна в спортивній термінології, окреслити лінгворелевантні виміри ФТ галузі гандболу і методику вивчення текстів галузі гандболу, охарактеризувати словотвірну структуру гандбольного терміна і семантичний субстрат гандбольної термінології, змалювати особливості концептивного аранжування англomовного гандбольного ФТ і стилістичного увиразнення гандбольного терміна у ньому, з'ясувати функційно-синтаксичне навантаження ГТ, розкрити роль текстової креолізації у англomовному ФТ галузі гандболу, а також віднайти прийоми адекватного перекладу ФТ галузі гандболу.

Матеріалом роботи є офіційно затверджені ЄГФ та ІГФ гандбольні регламенти англійською та німецькою мовами, з текстологічного масиву яких виокремлено 317 найуживаніших термінів галузі гандболу. При цьому 27,2% (86 слів) складають однокомпонентні терміни, а 72,8% (231 лексема) – полікомпонентні термінологічні форманти.

У процесі аналізу було застосовано такі **методи дослідження**: *когнітивно-функційний метод* – для вивчення когнітивних характеристик функціонування термінів в фахових текстах галузі гандболу; *контекстологічний метод* – для розгляду висловлень в інтеграції з контекстом; *метод інтерпретації* – для аналізу продукту мовленнєвої діяльності, тобто тексту в цілому, а також *метод перекладацького аналізу* – для аналізу труднощів, що можуть виникнути під час перекладу термінів у

текстах даного типу та виявлення шляхів їх подолання через застосування перекладацьких трансформацій.

Наукова новизна роботи зумовлюється створенням в процесі опрацювання масиву гандбольної фахової літератури чотиримовного глосарія найпоширеніших термінів галузі гандболу, що постає джерельним для опанування базових понять зазначеної сфери та перспективним в контексті пошуків нових векторів досліджень.

Теоретичне значення даної роботи визначається глибоким теоретичним дослідженням фахової літератури галузі гандболу та спробою узагальненого аналізу когнітивно-функційного позиціонування гандбольного терміна в англomовному фаховому тексті, що відкриває нові обрії для подальших досліджень.

Практичне значення роботи полягає, перш за все, в можливості застосування результатів дослідження на практиці при роботі з фаховими текстами галузі гандболу, а саме при їх вивченні та перекладі. Окрім того, усі висновки, отримані під час виконання роботи, можуть бути використані у подальшій лінгвістичній практиці, під час виконання подібних робіт або при вивченні особливостей функціонування фахової літератури галузі гандболу.

Апробацію результатів роботи здійснено на щорічній науково-практичній конференції «Тиждень науки – 2019» (НУ «ЗП»), внаслідок чого було опубліковано тези доповіді на тему «Концептосистема англomовного гандбольного дискурсу» [Приходько, Крашевська 2020]. Також було висвітлено тему «Лексико-семантичні особливості активізації концептів англomовного гандбольного дискурсу (на матеріалі науково-популярних текстів)» у збірнику наукових праць «Південний архів (філологічні науки)» [Приходько, Крашевська 2020].

Структуру дипломної роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (55 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи – 127 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ФАХОВИЙ ТЕРМІН

У СКЛАДІ ФАХОВОГО ТЕКСТУ ГАЛУЗІ ГАНДБОЛУ

1.1. Місце і роль гандбольного терміна в спортивній термінології

Однією з ключових проблем, які постійно дискутуються в лінгвістичній літературі, є проблема визначення *терміна* (назва походить від лат. *terminus* ‘кінець, кордон, межа’). Зокрема, «Українська мова: енциклопедія» трактує термін як «слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо» [УМЕ 2004, с. 682]. Згідно з визначенням, запропонованим А. П. Загнітко, терміном називається «одиниця історично сформованої термінологічної системи, що виражає поняття та його місце серед інших понять, позначається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов’язаних між собою єдністю фаху, належить до словникового складу мови й підпорядковується всім її законам» [Загнітко 2012 Т. 4, с. 33].

М. І. Мостовий дає таке визначення терміна: «Термін – це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відбиває одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва» [Мостовий 1993, с. 191]. В. І. Карабан визначає термін як «мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки, становить суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників і національну варіативність» [Карабан 2018, с. 345].

М. Н. Кожина називає терміном «мовний знак (слово або словосполучення), співвіднесений зі спеціальним (науковим, професійним і ін.) поняттям, а критерієм термінологічності виокремлює спеціальну область вживання» [СЭС 2016, с. 544].

Під *термінологією* розуміють, як правило, «сукупність термінів, що позначають поняття конкретної наукової чи виробничої галузі» [Загнітко 2012 Т. 4, с. 35], тобто спеціальної лексики, що використовується в певних царинах людської діяльності. У тлумачному словнику «Українська мова: енциклопедія» запропоновано два варіанти розуміння поняття «термінологія», згідно з якими, «термінологія є сукупністю термінів, що обслуговують певну сферу знань, пов'язаних із системою понять: мистецтво, техніку, виробництво тощо; особливим пластом лексики, який піддається свідомому регулюванню та впорядкуванню». Також термінологією називають «розділ лексикології, що займається загально-теоретичними питаннями терміна, термінологічної номенклатури і термінографії» [УМЕ 2004, с. 683-684].

Окремої уваги серед термінів, що утворюють спортивну термінологію, заслуговує лексико-семантична група ігрових видів спорту (тут і далі – ІВС), зі складу якої виділяються терміни галузі гандболу – командного виду спорту, який є представленим не тільки на чемпіонатах Європи та Світу, але й являє собою невід'ємну частину найбільш престижних спортивних змагань – Олімпійських ігор.

Розвиток лексичних одиниць гандбольної термінології в сучасній англійській мові зумовлено зростанням спортивної свідомості англomовних народів, а отже активізацією взаємозв'язків не тільки в межах країн, але й поза ними. Популяризації гандболу сприяють активна участь спортсменів та їхні високі показники на різних європейських і світових змаганнях за останні роки, а також широке висвітлення цих результатів та інших досягнень спортсменів завдяки наполегливій та плідній праці ЗМІ й клубних прес-служб.

Гандбольний термін (тут і далі – ГТ) утворює підмову спортивної лексики, тобто є більш спеціалізованою та професійно орієнтованою складовою частиною спортивної термінології. Гандбольні терміни в межах спортивної термінолексики утворюють підвид професійної мови, що

використовується в гандбольній галузі певною соціальною групою і характеризується лексикою, відмінною від загальноживаної.

Професійна спрямованість гандбольної термінології дозволяє говорити про її функціонування в межах фахових текстів з метою передачі певних спеціалізованих смислів, при чому текст є акумулятивним резервуаром гандбольної термінолексики із потенційно динамічним вектором її реалізації.

Хоча гандбольна термінологія і являє собою підвид спортивної термінолексики, тобто повинна знаходитись в субординативних відношеннях із усією системою спортивних термінів, вона виступає відносно автономним підвидом спортивної мови. Розширення гандбольного термінословника відбувається ізольовано від розвитку словника індивідуальних видів спорту, проте зазнає впливу суміжних ІВС.

Не слід применшувати роль або й зовсім відкидати важливість внутрішньомовних факторів, які беруть участь у процесі розширення термінологічного словника галузі гандболу. Унаслідок інтенсифікації інноваційних процесів корпус гандбольної термінології останнім часом значно зріс кількісно й посів вагоме місце серед інших підгруп ЛСГ ІВС, що є поштовхом для подальших розвідок у цій сфері.

1.2. Лінгворелевантні виміри фахового тексту галузі гандболу

1.2.1. Науковий текст vs фаховий текст

Стильова диференціація мови на сьогодні – факт загальновизнаний, хоча з приводу визначення поняття «стиль» дотепер ведуться дискусії. Згідно з А. П. Загнітко, стилями є різновиди національної літературної мови, що історично сформувалися та усталилися в певному мовному співтоваристві, що постають відносно закритими системами мовних засобів і які регулярно функціонують у різних сферах суспільної діяльності. Функційний стиль (тут і

далі – ФС) – це «різновид мови, у якому мовний код виступає в певній соціально значущій сфері суспільно-мовленнєвої практики людей і особливостями якої зумовлена специфіка спілкування в цій сфері» [Загнітко 2012 Т. 3, с. 372].

«Українська мова: енциклопедія» наводить таке визначення: «стиль – це різновид, видозміна літературної мови; манера мовного вираження у різних сферах, умовах, формах (усній і писемній) спілкування; мистецтво слова. Функціонуючи у різних сферах суспільного життя, мова набуває типових стильових ознак. Ці колективно усвідомлені різновиди мови, що об'єднують мовні одиниці за їх функційним призначенням у певні структури, становлять систему функціональних (або структурно-функціональних) стилів» [УМЕ 2004, с. 652].

За М. Н. Кожиною, ФС представляє собою «історично сформований, суспільно усвідомлений мовленнєвий різновид, що володіє специфічним характером та відповідає тій чи іншій соціально значущій сфері спілкування і діяльності, співвідносних з певною формою свідомості, – наука, мистецтво, спорт тощо. ФС створюється під впливом комплексу базових екстралінгвальних факторів: функції мови; типового змісту, характерного для відповідної сфери спілкування; мети спілкування, пов'язаної з призначенням в соціумі тієї чи іншої форми свідомості й виду діяльності тощо» [СЭС 2016, с. 581].

Закономірності ФС створюються не стільки за рахунок готових в мові стилістично маркованих засобів, скільки за рахунок різної частотності вживання тих чи інших мовних одиниць і їх організації, мовної системності, що утворюється під дією своєї домінанти, яка варіюється від стилю до стилю. Наприклад, для наукового стилю домінантою є точність, сухість, термінованість тощо.

Оскільки предметом дослідження є тексти, доцільно навести дефініції й таких лінгвістичних понять, як *текст* та *текстологія*. За А. П. Загнітко, **текст** (лат. textus – тканина, сплетіння, з'єднання) – це «цілісна семіотична

форма психо-мовленнєво-мисленнєвої людської діяльності, концептуально та структурно організована, діалогічно вмонтована в інтеріоризоване буття; результат спілкування (комунікації), його структурно-мовний складник та одночасно реалізація; усний чи письмовий твір мовотворчого процесу, логічно закінчений, складений із низки особливих мовних висловлень, об'єднаних різними типами лексичних, граматичних, логічних, стилістичних зв'язків, що має відповідну спрямованість і прагматичну настанову; єдність змісту й мовлення, що формує й виражає цей зміст; максимальна одиниця мови найвищого рівня мовної системи; продукт мислення й інтелектуальної діяльності» [Загнітко 2012 Т. 4, с. 16].

У світлі комунікативного підходу текст можна визначити як «мовленнєвий твір, концептуально обумовлений (тобто такий, що містить концепт, ідею) і комунікативно орієнтований в межах певної сфери спілкування, що має інформативно-сміслову і прагматичну сутність (вона може бути і нульовою)» [Болотнова 2016, с. 104]. Також вбачається актуальним трактування тексту як «результату цілеспрямованої мовленнєвої творчості, цілісного мовленнєвого твору, комунікативно обумовленої мовленнєвої реалізації авторського задуму» [Матвеева 2003, с. 352].

«Українська мова: енциклопедія» визначає текст як «писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю» [УМЕ 2004, с. 679].

Текст не слід вивчати за допомогою мовних засобів як виключно лінгвістичну одиницю [Glovacki-Bernardi 1990, с. 17]. Текст є результатом мовленнєвої діяльності осіб, які беруть участь у соціальній взаємодії, і ці дії залежать від когнітивної оцінки учасників комунікативного процесу, котрі використовують усі можливі знання реципієнта [Heinemann, Viehweger 1991, с. 126].

Р. де Богранд зауважує, що текст – це комунікативна подія, в якій наявна конвергенція мовних, пізнавальних і соціальних дій, а не просто послідовність слів, які були вимовлені або написані [de Beaugrande 1997, с. 11]. Він описує текст як сукупність мовленнєвих, пізнавальних і соціальних дій, отже текст слід розглядати як модель розуміння світу, за допомогою якої надається інформація про екстралінгвальну реальність.

К. Брінкер підкреслює, що текст – це ряд мовних знаків, які можуть піддаватися граматичній та тематичній узгодженості та водночас мають певну комунікативну функцію [Brinker 2014, с. 17].

Текстологія, в свою чергу, є «лінгвістичною (філологічною, якщо брати до уваги й літературознавче спрямування вивчення тексту) дисципліною, що вивчає історію текстів твору/творів (наприклад: вивчення пам'яток, наявних у різних списках; відновлення первісного точного тексту твору; датування рукописів; встановлення авторства тощо). Практичним застосуванням текстології є наукове видання текстів» [Загнітко 2012 Т. 4, с. 21].

Науковий текст є мовленнєвим представником відповідного функційного різновиду літературної мови, що використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі науки та освіти. Поняття наукового стилю об'єднує мову різних галузей науки, спільною для котрих виступає орієнтація на книжну лексику, на логічний виклад інформації, використання термінології, абстрактних понять, формулювання дефініцій [УМЕ 2004, с. 403].

Фахові тексти представляють собою конкретну реалізацію фахової мови, результати фахового спілкування, доступні в будь-який час. Це функційні тексти, складні одиниці, що складаються з соціальних, ситуативних та тематичних факторів (зовнішній текст), з одного боку, та отримані текстові структури та рівні стилю, з іншого та формальні особливості (внутрішні тексти) [Hoffmann 1988, с. 150].

Л. Хофман трактує фаховий текст (тут і далі – ФТ) як інструмент та результат комунікативної діяльності, що виконується в контексті спеціальної суспільно-продуктивної діяльності. Текст будується як структурно-функціональна єдність (цілісність) та складається з певної упорядкованої кількості прагматично, семантично та синтаксично зв'язаних (когерентних) речень (текстом) або рівноцінних реченню одиниць, що як складні мовні знаки відповідають складним виразам у свідомості людини та складним станам речей в об'єктивній реальності [Hoffmann 1991, с. 161].

С. Глезер деталізує визначення Хофмана, додаючи такі ознаки, як відношення фахового тексту до предмету певної спеціальності, використання з метою текстуалізації загальних та спеціальних мовних засобів і наявність опційних нелінгвальних візуальних елементів, які передають додаткову інформацію (наприклад, символи, формули, графіки, блок-схеми та різноманітні види ілюстрацій) [Gläser 1992, с. 71].

В основі всіх визначень фахового тексту лежить фахова комунікація у певній сфері людської діяльності з позиції прагматичного орієнтування, яка включає текстуальні ознаки, а також лексичні, семантичні та синтаксичні особливості. Фаховий текст може виявляти головні ознаки наукового ФС, тобто набувати статусу наукового тексту, оскільки основу ФТ складають терміни та науковий стиль викладу, якого вони потребують. Проте, фахові твори можуть містити певні відхилення від властивих науковому тексту рис, чим зумовлені актуальність й необхідність їх детального вивчення.

Отже, фаховий текст є одним з ключових понять сучасного термінознавства, в основі якого лежить прагматично орієнтована комунікація у певній сфері діяльності, що має текстуальні ознаки та лексичні, семантичні й синтаксичні особливості. Лише у сфері функціонування термінів можна отримати повну картину про сформованість, системність та особливості тієї чи іншої фахової мови.

1.2.2. Когнітивно-функційні виміри фахового тексту

Через необхідність окреслення когнітивно-функційних вимірів фахового тексту є доцільним уточнення таких аспектів, як когнітивний та функційний. *Когнітивний*, за А. П. Загнітко, – є аспектом, що «забезпечує вираження в мовних одиницях знання про світ; такий, що стосується функцій мозку, які забезпечують: сприйняття об'єктів, знання про них, спроможність вирішення проблеми, здатність напрацювання пізнавальних навичок, тенденції до узагальнення, вияв спільного й відмінного тощо» [Загнітко 2012 Т. 2, с. 50]. *Функційний*, за визначенням цього ж вченого, це «такий, що подає певне явище насамперед з погляду його функції, а не форми; такий, що має відношення до власне лінгвістичних (семіологічно релевантних), а не фізичних властивостей певної мовної одиниці» [Загнітко 2012 Т. 4, с. 110].

Зв'язок мови та суспільства демонструє діалектичну взаємодію. Мова реагує на соціальні ціннісні рівні, пов'язані із соціальною ієрархією в суспільстві [Löffler 2010, с. 126]. Приналежність носіїв мови до соціальних груп варіюється. Підвиди мови виникають, коли вона використовується за певних умов або з певними соціальними функціями. Фахові мови розвиваються в межах мовної спільноти на основі спільних знань спеціалістів і формуються відповідно до комунікативних потреб, пов'язаних зі спеціальними знаннями та професійними інтересами. Фахові мови створюють бар'єр для неспеціалістів і проникають вглиб повсякденного життя фахівців. Кожен фах створює свої мовні різновиди, які, хоча й мають спільні риси, проте виступають окремими системами.

Очевидно, що саме фахові тексти, а не фаховий словник становлять основні одиниці фахової комунікації. Їх слід розглядати як поєднання внутрішніх і зовнішніх текстових ознак, тобто як взаємодію властивостей тексту, з одного боку, та факторів, що впливають на комунікативну ситуацію, з іншого [Тирай 2005, с. 38]. Фаховий текст, таким чином, є основним

засобом, який дає можливість всебічно розкрити особливості фахової комунікації.

Під фаховою комунікацією Л. Хофман розуміє ззовні або зсередини вмотивовану чи стимульовану зовнішню та внутрішню системи знань, спрямовані на ланцюжок фахових подій, які змінюють систему знань як одного спеціаліста, так і групи фахівців [Hoffmann 1988, с. 146].

Головними компонентами фахової комунікації виступають продуцент (письмового чи усного) фахового тексту, фаховий текст та його реципієнт [Roelcke 2005, с. 15]. Фаховий текст виникає в складній комунікативній ситуації, у якій вирішальну роль відіграють автор зі своєю комунікативною ціллю, а звідси і комунікативною стратегією, а також адресат із заданою поведінкою очікування та у разі необхідності також з наміром реагування. Автор та адресат стоять, можливо, у різному, проте в принципово однаково спрямованому відношенні до (під-)системи своєї рідної мови або іноземної мови, використаної в тексті, а також до сфери об'єктивної реальності, віддзеркаленої в тексті. Вони також взаємодіють в певній ситуації за допомогою позамовних засобів [Hoffmann 1991, с. 159].

На фахову комунікативну ситуацію в широкому значенні цього поняття впливає п'ять екстралінгвістичних чинників: 1) функціонально-комунікативна сфера, у якій створюється/сприймається текст: щоденно-побутова, офіційно-ділова, наукова, релігійна, літературно-художня тощо; 2) індивідуально-соціальні характеристики мовного суб'єкта, який створює текст, а саме вікова, професійна, соціальна, гендерна та інші характеристики; 3) характер ставлення суб'єкта до її адресата: невимушений, офіційний, колегіальний та ін.; 4) характер ставлення автора тексту до його теми/змісту: нейтральний, емоційно-оцінюючий, суб'єктивний, підкреслено об'єктивний, професійно-спрямований та ін.; 5) взаємодія з мовним кодом: стилістично усвідомлене, навмисно розмовне або метафоричне вживання мови та ін. [Гончарова 2003, с. 17].

Усі мовні одиниці, усі слова в тексті, таким чином, є включеними в комунікативну ситуацію та представляють собою результат усвідомленого цілеспрямованого вибору автора тексту.

Фаховий текст характеризується когерентністю та когезією на макро- та макрорівнях є конститутивними властивостями фахових текстів [Roelcke 2005, с. 99]. Структурність тексту слугує «конкретним вираженням у вигляді мовних засобів та особливих текстових одиниць, які можна вирізнити, зафіксувати та класифікувати» [Баженова 2001, с. 7]. Макроструктура фахових текстів формально проявляється у когезії, функціонально – у когерентності мовних та семіотичних одиниць у вигляді речень, рисунків та їх поєднань.

ФТ не вбачається можливим співвідносити із текстом власне наукового стилю, що, проте, не означає, що втрачаються стильові риси наукового функційного різновиду, оскільки основні стильові риси, властиві власне науковому стилю, здебільшого зберігаються. Разом із тим, залежно від позалінгвальних чинників, що охоплюють галузь науки, жанр, спосіб викладу, прояви авторської індивідуальності та ін., конкретне висловлювання зазвичай має, крім основних, специфічних для наукової мови ознак, ряд й інших, власних стильових рис. Фаховий текст може вирізнятися використанням засобів виразності (порівняння, епітети, метафори тощо), а також певних синтаксичних особливостей. Незважаючи на усталене уявлення про «сухість» власне наукової мови, вона також вирізняється експресивністю, яка є відмінною від цієї ж властивості в інших сферах спілкування. Якщо, наприклад, експресивність художнього мовлення полягає в надзвичайній образності, то наукова – в доказовості. Експресивність наукової мови досягається насамперед точністю вживання слів і логічністю викладу (так звана інтелектуальна експресивність), трансформуючись у ФТ в яскраву суміш специфічних для художнього стилю стилістичних засобів з характерною для наукового викладу логічністю та послідовністю думок.

Хоча мова фахових творів допускає використання деяких експресивно-емоційних елементів, вони не є стилеутворювальним началом ФТ, оскільки науковий виклад орієнтований на логічне сприйняття. Лексичний і синтаксичний лад ФТ включає експресивно-емоційні елементи, що служать як для створення комунікативної рамки твору (включаючи елементи, що визначають вступ в мовлення, вихід з нього, членування мовлення), так і для емоційно-оціночної рамки, що мобілізує увагу і інтерес адресата, виражає авторську оцінку тощо. Таким чином, синтаксичні експресивні засоби підпорядковані єдиній прагматичній задачі – пояснити доступною мовою складні наукові поняття, наочно їх продемонструвати.

Одним із потенційних засобів виразності в фахових текстах є *метафори*. Непередбачуваність і оригінальність цього тропу дозволяє вийти за межі звичних уявлень, в той час як асоціативне звернення до предмету сприяє кращому засвоєнню знань. Ключовою функцією метафори в ФТ є розкриття сутності наукового поняття. Вважається, що метафора часто вводить науковий термін. Однак функції метафори у цьому випадку набагато різноманітніші: до метафори вдаються при введенні нового знання, а також для трактування старих, відомих наукових положень. Крім того, метафори можуть виступати як конструктивний елемент, повторюватися в різних місцях тексту, утворюючи цілісну систему. Цей прийом націлений на пояснення складних процесів і розвиток наукової думки, він виконує так звану евристичну функцію.

При цьому метафора має відповідати певним вимогам. Вона не повинна бути надуманою, неприродною (коли зіставляються ознаки або поняття, взагалі не поєднуються в житті, у природі). Слід пам'ятати й про те, що метафора (як і інші подібні засоби) має властивість швидко «стиратися» від частого вживання, і перетворюватися у штамп, стандарт. У ФТ метафора покликана пожвавити текст, позбавивши його монотонності, тим самим сфокусувавши увагу реципієнта.

У ФТ монологічний стиль викладу полегшує сприйняття наукового повідомлення. Засоби виразності надають йому певне емоційне забарвлення. Емоційний настрій, у свою чергу, активізує натхнення, сприяє прагненню якомога глибше розібратися у викладеному матеріалі.

Тексти – це інструменти, які використовуються для досягнення певних лінгвальних і позалінгвальних цілей залежно від комунікативної ситуації. Робота з ФТ, зокрема завдяки поєднанню термінованості, наукового викладу думок й засобів виразності, сприяє поглибленню знань із професійної мови, збагачує спеціальний лексичний словник, підвищує культурний рівень і наукову ерудицію. Фахові тексти підвищують мотивацію дослідження теми в конкретній сфері спілкування, розширюють кругозір, створюють основу для висловлювання власної думки. Вдало обраний ФТ викликає зацікавлення у проблемах науки, що сприяє розвитку не тільки комунікативно-мовної, але й соціальної компетенції.

1.3. Методика вивчення текстів галузі гандболу

Про можливість виділення тієї чи іншої галузі досліджень у самостійну науку можна говорити, як відомо, лише тоді, коли в наявності є предмет дослідження, певні поняття і категорії, проблематика й, нарешті, методи. **Методи** – це «сукупність різних прийомів аналізу тексту (і його мовних засобів), за допомогою яких формуються знання про закономірності функціонування мови в різних сферах спілкування; способи теоретичного освоєння, спостереженого і виявленого у процесі дослідження» [СЭС 2016, с. 221].

Мовознавці вважають, що з методикою гармонічно пов'язані поняття *концепції* та *методології*, які, незважаючи на подібність певних ознак, не є тотожними. Зокрема, **концепція** – це «визначений спосіб розуміння, трактування яких-небудь явищ, керівна ідея для їх висвітлення, провідний

задум, конструктивний принцип різних видів діяльності» [СЭС 2016, с. 221]. Отже, концепція «передбачає можливу процедуру реалізації (практичної перевірки) своїх принципових положень» [СЭС 2016, с. 221]. Саме тому мовознавство використовує відомі загальнолінгвістичні методи по-особливому, пропонуючи водночас власні.

Найбільш узагальненим із названих цілком справедливо вважають поняття *методології*, яке нерідко становить основу різних концепцій. **Методологія** – це «вчення про прийоми і засоби наукового пізнання; сукупність методів, які застосовуються» [СЭС 2016, с. 221] в певній галузі науки.

Метод як важлива складова входить у структуру і методології, і концепції, хоча «розробка його провідних принципів і прийомів, послідовність їх використання диктуються передусім концептуальними засадами» [СЭС 2016, с. 221-222]. Метод здебільшого представляє собою сукупність прийомів, які найчастіше застосовуються в певній послідовності.

Підбір фахових текстів для дослідження зумовлено специфікою основних локацій формування й функціонування термінологічних одиниць галузі гандболу, а саме їх затвердженістю та активізацією завдяки роботі головних гандбольних структур світу – Європейською та Інтернаціональною гандбольними федераціями (скорочено ЄГФ та ІГФ). Головні результати гандбольної діяльності, що контролюється та спрямовується вказаними федераціями, розміщено у вигляді правил гри та регламентів проведення змагань на відповідних офіційних сторінках.

Задля детального вивчення особливостей позиціонування ГТ в межах ФТ було обрано фахові матеріали з найбільш використовуваною лексикою галузі англійською мовою та, з метою залучення компаративного компоненту, й німецькою [Guidelines and Interpretations of the IHF Rules of the Game 2019; Guidelines und Interpretationen der IHF-Spielregeln 2019; Regulations of the EHF Champions League Men season 2020/21 2020; Regulations of the EHF European Cup Men & Women season 2020/21 2020; Regulations of the EHF European

League Men season 2020/21 2020; Rules of the game: Indoor handball 2016; Spielregeln: Hallenhandball 2016].

Як зазначалося, предметом поточного дослідження виступають особливості когнітивно-функційного позиціювання терміна, тобто такі, що стосуються його **когніції** – «сукупності психічних (ментальних, мисленнєвих) процесів сприйняття світу, простого спостереження за довкіллям, категоризації, мислення, мовлення та ін., які виступають засобом опрацювання та систематизування інформації, що надходить людині або зовні, або уже є реінтерпретованою людиною». Когніція виступає «виявом розумових, інтелектуальних, пошуково-творчих сил людини й охоплює усвідомлення самого себе, свого статусу, оцінку самого себе і довкілля, побудову особливої картини, що ґрунтується на відповідних мережених континуумах національно-когнітивного простору – всього того, що складає основу для раціональної та свідомої (усвідомленої) поведінки людини» [Загнітко 2012 Т. 2, с. 50-51].

Характерні когнітивні прояви терміна у ФТ уособлюють **концепти**, які, згідно з класичним витлумаченням відомого німецького когнітолога Моніки Шварц, є «елементарними ментально організованими одиницями, що виконують функцію зберігання знань про світ в абстрактному форматі» [Schwarz 1996, с. 55]. Не менш релевантним параметром концепту є його матеріальне начало – мовне втілення, що зумовило уточнення концепту В. М. Манакиним у вигляді «біту етнокультурної інформації, що відображає світ національного сприйняття предметів і понять, позначених мовою» [Манакин 2004, с. 23]. Розгляд концептів як утворень, що мають мовне втілення, дає змогу пошуку відображення концептів у термінах, зокрема тих, що знаходять застосування у фахових творах галузі гандболу.

Дослідження концептів уможлиблюється завдяки **концептології** – новій дисципліні, що вивчає так звані «культурні концепти, тобто поняття, які становлять культурну цінність» [Степанов 2001, с. 603]. Найбільша соціально-культурна цінність досягнень гандбольної діяльності зосереджена

в таких поняттях, як COMPETITION, DEFEAT, DISAPPOINTMENT, HANDBALL, MOTIVATION, SATISFACTION, STRENGTH, TEAM, TEAM SPIRIT, VICTORY, що й складають концептуальну основу ФТ галузі. Мегаконцепт HANDBALL виступає акумулюючим смисловим центром, що охоплює та скеровує усі інші концепти. Змагальний концептуальний вектор задає COMPETITION, діяльнісним наслідком якого, залежно від семантичної складової, виявляється DEFEAT або VICTORY, що, у свою чергу, активує концепт DISAPPOINTMENT або SATISFACTION відповідно. При цьому обов'язковим учасником під час проходження будь-яких концептуальних ланок є концепт TEAM, до складу якого належить TEAM SPIRIT, а його поєднання у коректному співвідношенні із STRENGTH та MOTIVATION, що можуть як впливати із висхідної VICTORY → SATISFACTION, так і реалізовувати потенціал незалежно від отриманих концептуальних ефектів, теоретично породжуючи їх.

Фахові твори галузі гандболу, наповнені термінологічними утвореннями, що абсорбують відповідні концепти, підлягають функційно-стилістичним дослідженням, предметом котрих є «мовна системність, тобто не структура мови, не самі по собі мовні засоби, а принципи їх добору і поєднання в різних сферах діяльності, залежно від конкретних комунікативних умов спілкування і екстралінгвальних стильотворчих факторів» [СЭС 2016, с. 223].

Загальний підхід і використовувану методику узагальнено можна представити як рух від функцій до засобів, тож метою таких досліджень є з'ясування мовних засобів, за допомогою яких реалізовані основні функції ФС, підстилів і жанрів, як «екстралінгвальна основа стилів впливає на формування мовленнєвої організації, мовленнєвої системності стилів» [СЭС 2016, с. 223]. При цьому враховується взаємодія різнорівневих мовних засобів.

Основним і найважливішим у таких дослідженнях є, безперечно, когнітивно-функційний підхід, який передбачає аналіз одиниць різних рівнів мови, передусім їх комунікативно-системне (з урахуванням мети й завдань

спілкування), а не структурно-системне дослідження. Він полягає у встановленні значущості певних закономірностей функціонування мовних засобів для специфіки мовленнєвої системності стилю та його різновидів (текстів); пов'язаний із ідеєю єдності лінгвального й екстралінгвального аспектів. Це визначає особливу значущість принципу системності, що дає можливість розглядати кожен мовну одиницю в контексті подібних одиниць і у співвідношенні з екстралінгвальними чинниками, тобто у функційній лінгвістиці мовні явища розглядаються з точки зору їхньої текстотвірної ролі; ґрунтований на діяльній сутності мови (мова як інтелектуально-емоційна діяльність), що надає особливого значення антропоцентричному підходу до вивчення мовних явищ; при цьому необхідний і комплексний міждисциплінарний метод, що передбачає врахування знань суміжних дисциплін (гносеології, психології, психолінгвістики, наукознавства тощо), врахування базових екстралінгвальних чинників (форми свідомості, тип мислення, різновид суспільної діяльності, мета і завдання спілкування), які впливають на закономірності функціонування мовних засобів, формуючи специфіку стилю і його мовленнєву організацію на рівні і мікротексту, і макротексту [СЭС 2016, с. 223-224].

Саме завдяки функційному підходові можливо виявити конструктивні прийоми формування ФС і закономірності текстотворення в кожному з них. А тому він постає визначальним у дослідженнях різних аспектів функційно-стильової диференціації різножанрових текстів.

Отже, з огляду на концептуальні принципи функційної лінгвістики правомірно вважати основними методами:

1) *когнітивно-функційний* (зорієнтований на функціональний аспект мови, що передбачає вивчення мовних засобів щодо їх ролі у формуванні й вираженні думки, концепції, жанру, у текстотворенні, врахування і власне комунікативного підходу, тобто мети, завдань, ситуації, умов спілкування, індивідуальних і соціальних особливостей комунікантів);

2) **комплексний** (використання даних різних наук – передусім філософії, психології, логіки, соціології, теорії комунікації, прагматики; саме вони дають можливість пояснити й інтерпретувати експериментальні дані);

3) **багатоаспектний аналіз взаємозв'язку різнорівневих мовних одиниць** у процесі їх позиціювання, з'ясування закономірностей когнітивно-функційного позиціювання, специфіки функціональних стилів.

Крім основних, функційна лінгвістика використовує часткові методи. Зокрема, до найуживаніших (і важливих) із-поміж них можна віднести:

1) **семантичний метод (або семантико-смісловий)**: його вважають провідним із огляду на значущість адекватності вираження і в окремому висловленні, і в тексті різних смислових відтінків); він пов'язаний із аналізом мовних одиниць з погляду їх змістово-сміслового значення в мікроконтексті чи в тексті загалом, а також із погляду визначення специфіки взаємодії зовнішнього і внутрішнього членів висловлення;

2) **лінгвостатистичний аналіз**: використовується для визначення стильової специфіки як наслідку дії на цей стиль тих чи інших екстралінгвальних чинників;

3) **порівняльний метод**: допомагає з'ясувати специфіку кожного зі стилів, його функційної, лінгвістичної, композиційної й семантико-сміслової своєрідності у співвіднесеності;

4) **порівняльно-діахронічний аналіз**: ґрунтується на «порівняльно-історичному аналізі висловлень і текстів та орієнтується на процеси формування ФС на різних етапах його становлення й розвитку у зв'язку зі змінами соціальних, історичних умов, тобто екстралінгвальних факторів мови» [СЭС 2016, с. 225];

5) **метод інтерпретації**, що набуває особливої значущості через те, що «у лінгвостилістичних дослідженнях він пов'язаний насамперед із тлумаченням текстових, а не дотекстових одиниць, а отже, інтерпретація стосується всього тексту» [Богдан 2011, с. 14];

6) *дистрибутивний аналіз*, що уможлиблює з'ясування «характеристик і функціональних властивостей мовної одиниці на підставі її оточення (дистрибуції)» [Селіванова 2008, с. 55]. Під дистрибуцією розуміється «сукупність оточень, в яких дана одиниця зустрічається в мовленні, або сукупність спільного вживання даної одиниці з однойменними одиницями» [Степанов 2009, с. 203];

7) *контекстологічний метод*, тобто розгляд висловлення в інтеграції з контекстом.

Щоправда, цілком закономірно названі методи зазнають певних модифікацій у контексті безпосередніх лінгвістичних досліджень. Скажімо, метод дискурс-аналізу розглядають як «аналіз тієї чи іншої структурно-семантичної особливості тексту в її взаємозв'язаності з екстралінгвальними основами комунікації конкретної мовленнєвої сфери» [СЭС 2016, с. 226], а не як дослідження окремих структурно-семантичних контекстів цілого, що містять експресивність, імперативність, недомовленість тощо.

Особливість використання когнітивно-функційного методу полягає в тому, що він передбачає не звичайне об'єднання різних прийомів дослідження, що традиційно вживаються в інших наукових галузях, а передусім «врахування конкретних фактів функціонування мови в тій чи іншій сфері спілкування з різними екстралінгвальними явищами, що вивчаються в інших науках» [СЭС 2016, с. 226]. За таких умов інші науки виступають своєрідним пояснювальним субстратом вивчення закономірностей функціонування мови в тій чи іншій сфері й з'ясування диференційних ознак на різних мовних рівнях.

Контекст, що є предметом вивчення контекстологічного методу, за А. П. Загнітко, являє собою сукупність умов реалізації відповідного комунікативного акту або послідовності таких актів, що сприяють створенню навколо мовця або навколо кожного з активних учасників комунікативної інтеракції своєрідного егоцентричного силового прагматичного простору. Контекст може охоплювати мовний контекст (попередні і подальші

фрагменти дискурсу); конситуацію (обставини, у яких простежувана комунікативна подія, і партнери спілкування зі своїм зацікавленням і метою); коемпірію (рівень знання комунікантами світу загалом і певного етносоціокультурного середовища, мовних одиниць і правил, прагматичних принципів); лінгвістичні засоби, за допомогою яких висловлення «упроваджують» у конкретну ситуацію, та такі, що роблять висловлення текстом; невербальні ресурси (жести, міміка); усі екстралінгвальні особливості комунікативної ситуації (вік, стать, фах, освітній рівень тощо). Контекст виявляє те чи інше значення багатозначного слова, виступаючи мовленнєвим оточенням, композиційно-мовленнєвою системою, що передбачає єдність плану змісту і плану вираження [Загнітко 2012 Т. 2, с. 90-91]. Будь-який знак визначається відносно, а не абсолютно, за своїм місцем у контексті.

Текстове дослідження в багатьох випадках вимагає виходу за межі внутрішньо вербальних відношень, що можливо при використанні когнітивного осмислення. Саме тут когнітивні методи перетинаються із функційною лінгвістикою, що вивчає екстралінгвальні фактори як неодмінну умову створення й функціонування тексту.

Таким чином, під час вивчення ФТ галузі гандболу у ньому слід використовувати когнітивно-функційний та контекстологічний методи, а також метод інтерпретації, що набуває особливих рис через тлумачення, яке стосується тексту в цілому.

Екстралінгвальні фактори, що закладають фундамент ефективного існування тексту, зумовлюють специфіку функціонування та ускладненість перцепції ФТ галузі гандболу. Тому є важливими досягнення спеціалізованого змісту ФТ і своєрідності його структурної організації, пов'язаної з експонуванням у цьому ж тексті інтенцій автора, принципових текстових передумов, мовних кроків автора, співвіднесення з певним моделюванням епізодів розгортання тексту.

РОЗДІЛ 2

КОГНІТИВНО-ФУНКЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ АНГЛОМОВНОГО ГАНДБОЛЬНОГО ТЕРМІНА ТА ЙОГО МІСЦЕ В ТЕКСТІ

2.1. Концептивне аранжування англомовного гандбольного ФТ

Гандбольна термінологія являє собою набір термінів на позначення явищ, що утворюють, віддзеркалюють та якісно впливають на власне галузь гандболу. Термін при цьому постає лінгвальним маркером або лексичною структурою, що зустрічається в тексті, вказує на поняття у спеціалізованій галузі знань, а саме в гандбольній. Кожен із гандбольних термінів – це мовне зображення, втілення певного концепту гандбольного ФТ.

Вивчення текстових реалізацій концептів є важливим насамперед для моделювання їх структури. Оскільки гандбольний текст є «одночасно і середовищем побутування, і інструментом об'єктивації останніх, у ньому відбувається розширення й поглиблення структури концептів, актуалізація їхніх прихованих властивостей, становлення їхнього стильового і/або метафоричного профілю» [Приходько 2013, с. 44-45].

Сукупність концептів англомовного гандбольного ФТ, їх впорядковане об'єднання зосереджене в концептуальній системі англомовного гандбольного ФТ. Концептосистема (тут і далі – КС) є основним контекстом інтерпретації будь-якого вербального та невербального утворення, тому що вона іманентно притаманна будь-яким тексто-дискурсивним побудовам.

КС англомовного фахового тексту галузі гандболу охоплює такі основні концепти, як COMPETITION, DEFEAT, DISAPPOINTMENT, HANDBALL, MOTIVATION, SATISFACTION, STRENGTH, TEAM, TEAM SPIRIT, VICTORY.

Концептосистема, що охоплює виокремлені концепти, може бути представлена у такий спосіб.

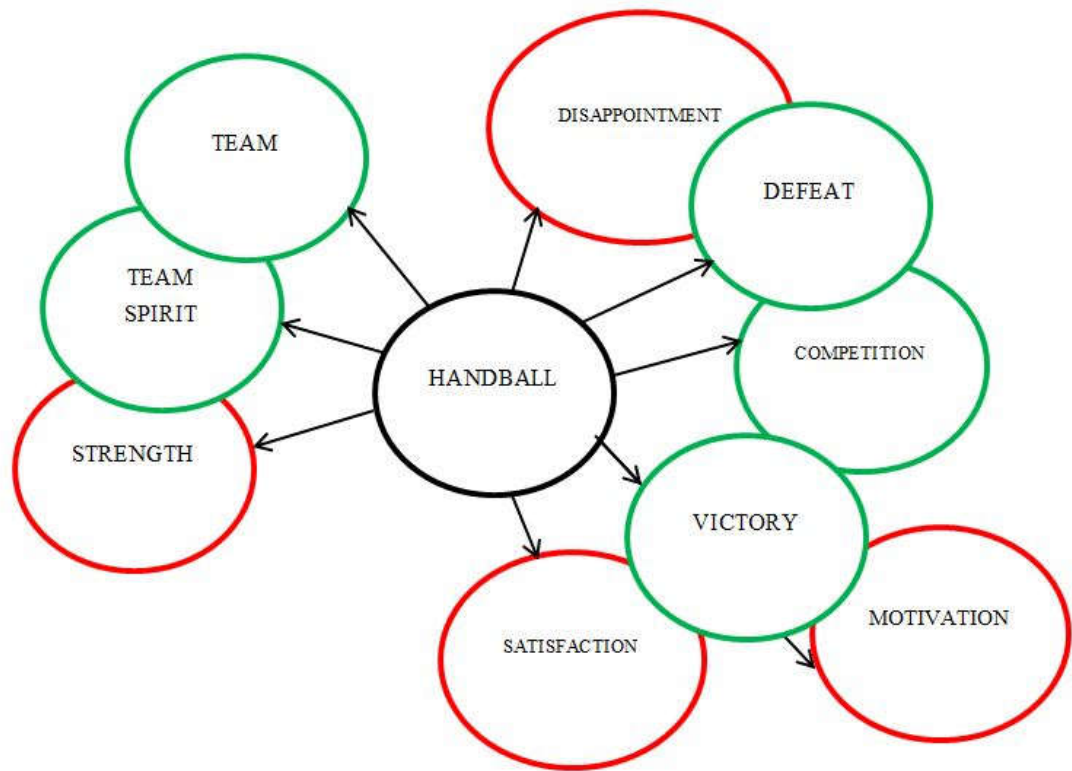

Рис. 2.1. Концептосистема англomовного гандбольного ФТ (зелене – автохтонні концепти, червоне – аллохтонні)

Згідно із усталеною типологією концептів їх поділяють на метахтонні, автохтонні та аллохтонні [Приходько 2014, с. 245].

Метахтонні концепти – це концепти, що утворюють ім'я галузі, у котрій знаходять безпосереднє втілення. У випадку англomовного ФТ галузі гандболу метахтоном виступає HANDBALL, що є одночасно і поняттєвим ядром, і ментальним центром тексту.

Табл. 2.1

Характеристика метахтону HANDBALL

Архісема	Командна гра з м'ячем
Диференційна ядерна сема	Команди, кожна з яких складається з сімох гравців, грають руками
Диференційна периферійна (потенційна) сема	Метою є перемога та здобуття очок задля продовження боротьби за найвищі результати
Функційна сема	Гіпертекстове використання у сфері IBC

Автохтонні концепти історично сформувалися в межах певної сфери діяльності і продовжують регулярно в ній відтворюватися. Англomовний гандбольний ФТ окреслюється використанням таких автохтонів, як COMPETITION, DEFEAT, TEAM, TEAM SPIRIT, VICTORY. Характерною особливістю цих концептів є їх загальний характер, оскільки вони виявляють певну частотність свого вживання і в інших спортивних фахових текстах, а також можуть зустрічатися в текстах неспортивної спрямованості, втілюючи як вузькоспеціальні поняття, так і такі, що супроводжують повсякденне життя.

Табл. 2.2

**Поняттєвий субстрат автохтонних концептів
фахового простору англomовних гандбольних текстів**

Автохтон COMPETITION	
Архісема	Змагальна діяльність
Диференційна ядерна сема	Змагання на виявлення найкращого
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Суперечка
	Боротьба
Функційна сема	Міжстильове використання у різних видах спорту
Автохтон DEFEAT	
Архісема	Програш у змагальній діяльності
Диференційна ядерна сема	Менш вдалий виступ у порівнянні із суперником
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Недостатній рівень майстерності
	Невезіння у боротьбі
	Нереалізація настанов
Функційна сема	Міжстильове використання у різних видах спорту

АВТОХТОН TEAM	
Архісема	Колектив, об'єднаний певною метою
Диференційна ядерна сема	Певна кількість людей, спільна праця яких направлена на досягнення колективної мети
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Згуртованість
	Співробітництво
Функційна сема	Міжстильове використання у різних ІВС
АВТОХТОН TEAM SPIRIT	
Архісема	Згуртованість команди
Диференційна ядерна сема	Спрямованість на досягнення колективної мети
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Почуття відповідальності за реалізацію командних настанов
	Підтримка
Функційна сема	Міжстильове використання у різних ІВС
АВТОХТОН VICTORY	
Архісема	Виграш у змагальній діяльності
Диференційна ядерна сема	Більш вдалий виступ у порівнянні із суперником
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Достатній рівень майстерності
	Везіння у боротьбі
	Реалізація настанов
Функційна сема	Міжстильове використання у різних видах спорту

Аллохтонні концепти, будучи атрибутами когнітивно-семантичного простору іншої галузі, перенесені в дану галузь для виконання певних когнітивних завдань. Подібні нерегулярні феномени пов'язані з актуалізацією в англomовному ФТ галузі гандболу концептів DISAPPOINTMENT, MOTIVATION, SATISFACTION, STRENGTH. З одного боку,

аллохтони є віддзеркаленням загальноновживаних концептів, а з іншого, – не являють собою домінантний набір вказаної КС.

Табл. 2.3

**Поняттєвий субстрат аллохтонних концептів
фахового простору англомовних гандбольних текстів**

Аллохтон DISAPPOINTMENT	
Архісема	Невдоволення результатом свого виступу в межах змагальній діяльності
Диференційна ядерна сема	Пригнічення через невдалий виступ у порівнянні із суперником/суперниками
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Зниження рівня вмотивованості або її відсутність
	Неможливість прогресу
	Втрата фізичних кондицій
Функційна сема	Міжстильове використання у різних видах спорту
Аллохтон MOTIVATION	
Архісема	Посилене бажання досягнути мети
Диференційна ядерна сема	Рушійна сила у діяльності
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Організованість
	Зосередженість
	Активність
Функційна сема	Міжстильове використання у різних видах спорту
Аллохтон SATISFACTION	
Архісема	Значне вдоволення результатом свого виступу в межах змагальній діяльності
Диференційна ядерна сема	Піднесений настрій через більш вдалий виступ у

	порівнянні із суперником/суперниками
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Підвищення рівня вмотивованості
	Можливість більш стрімкого прогресу
	Набуття кращих фізичних кондицій
Функційна сема	Міжстильове використання у різних видах спорту
Аллохтон STRENGTH	
Архісема	Здатність контролювати події завдяки розвинутості певних навичок
Диференційна ядерна сема	Впевненість у навичках, рівні майстерності
Диференційні периферійні (потенційні) семи	Відсутність страху, хвилювання
	Нівелювання перешкод
	Спрямованість на досягнення мети
Функційна сема	Міжстильове використання у різних видах спорту

Згідно з представленою думкою в концептосистемі англomовного ФТ галузі гандболу існують такі відношення: субординативні ($\text{DISAPPOINTMENT} \in \text{DEFEAT}$, $\text{SATISFACTION} \in \text{VICTORY}$, $\text{STRENGTH} \in \text{TEAM SPIRIT}$), координативні (у відношення координації з іншими вступає аллохтонний концепт MOTIVATION ; також можна розглядати відношення координації комплексу $\text{DISAPPOINTMENT} \rightarrow \text{SATISFACTION}$ та $\text{TEAM} \rightarrow \text{STRENGTH}$ відносно один одного та концепту MOTIVATION), імплікативні ($\text{MOTIVATION} \supset \text{VICTORY}$, $\text{STRENGTH} \supset \text{TEAM SPIRIT}$). Цікавим є те, що більша частина концептів поєднана між собою за принципом конекції, що сприяє об'єднанню як одно-, так і різнопланових ментальних одиниць у межах ФТ. Так, у гандбольній конситуації в конфігурації $\text{COMPETITION} \& \text{SATISFACTION}$ зв'язкою може виступати концепт VICTORY , а для конфігурації $\text{COMPETITION} \& \text{DISAPPOINTMENT}$ конектором є DEFEAT . Таким чином, концепт COMPETITION виявляється об'єднувальним для

висхідної DISAPPOINTMENT → SATISFACTION, що долає проміжні концептуальні зупинки DEFEAT та VICTORY, антонімічні за змістом.

Як зазначалося, одним із основоположних компонентів концептосистеми, її змістовим і смислотвірним ядром виступає концепт TEAM. До усталених елементів концептуального ядра TEAM належить словникова сема «a number of people who act together as a group, either in a sport or in order to achieve something» [CACD 2017, с. 980].

Єдність таких концептуальних компонентів зумовлює формування певних асоціативних образів. Так, *образи згуртованості, дисциплінованості, уособлення родини* є фундаментальними у процесі розвитку та зміцнення позицій команди. *Образ підпорядкування* сприяє виникненню та закріпленню субординативних відносин «тренер – гравці», а *образ об'єднаних зусиль* передбачає, що тільки сумісні цілеспрямовані дії всіх членів команди можуть призвести до необхідного результату.

Каузовані образи знаходяться у відношеннях взаємозалежності: зокрема, такі відношення виявляють пов'язані між собою *образи підпорядкування та дисциплінованості*, а центральним постає *образ об'єднаних зусиль*, який зосереджує та скеровує решту асоціативних векторів, втілюючи й підтверджуючи ключову потенцію концептуального ядра TEAM – об'єднання зусиль колективу з метою досягнення певних заздалегідь окреслених задач.

Весь набір англомовних фахових творів, у яких зустрічаються лексичні одиниці гандбольної термінології, є всесвітом концептів гандбольного ФТ або текстовим світом, який встановлює інтертекстуальний характер термінів, тобто діапазон текстових форм, яких термін може набувати в текстах, пов'язаних з гандбольним мовленнєвим середовищем.

Кожен гандбольний термін, слугуючи лінгвальним маркером, є одночасно мовним зображенням, втіленням певного концепту гандбольного дискурсу. Концептосистема англомовного ФТ включає ряд концептів, серед яких слід виокремити сенсоутворювальний центр, котрий уособлює концепт

TEAM, що охоплює систему смислів та спричинених ними асоціативних образів.

Специфічна риса стилістичного аранжування термінів у межах ФТ пов'язана та спричинена безпосередньою інтеграцією концептів у текстову тканину гандбольних текстів. Базуючись на розумінні концепту як «згустку культури у свідомості людини» [Степанов 2004, с. 42], можна зробити висновок, що мегаконцепт HANDBALL як понятійне ядро концептосистеми англomовного ФТ галузі гандболу під час його перцепції утворює згусток гандбольної культури у свідомості реципієнта, чим спричинена надзвичайно висока есенціальність його розкриття.

2.2. Структурно-семантична організація гандбольного терміна

2.2.1. Словотвірна структура гандбольного терміна

Розкриття словотвірного потенціалу гандбольної термінології, що охоплює прагнення «вилучити із власне мовного матеріалу якомога більше відомостей про нього і про те, що стоїть за цим матеріалом» [Кубрякова 2004, с. 53], тобто когнітивно-функційні процеси функціонування словотвірних структур, передбачає, перш за все, виокремлення ключових одиниць. Як відомо, усі термінологічні системи, у тому числі й терміносистема гандболу, складаються з лексичних одиниць двох основних типів: одно- і полікомпонентних термінів.

За словотвірною структурою *однокомпонентні* терміни гандболу розподіляються таким чином:

- 1) простих слів – 11,6% від загальної кількості опрацьованих термінів (*club, game, grant, inspect, net, pot, season, sign, tie* тощо);
- 2) похідних, або афіксальних – 10,1% (*consultation, faking, spectator, thrower, travelling, winger, winner* тощо);

3) утворених шляхом складання декількох основ, коренів – 5,5% (*goalpost, overtime, runner-up, scoreboard, throw-off, warm-up, withdraw* тощо).

Табл. 2.4

Кількісний розподіл однокомпонентних термінів

Словотвірна структура однокомпонентних термінів	Кількість випадків	
	абсолютні цифри	відносні цифри
Прості слова	37	11,6%
Похідні слова	32	10,1%
Слова, утворені шляхом складання декількох основ	17	5,5%
Разом:	86	27,2%

Хоча співвідношення, винайдене під час дослідження, не свідчить про чітко виражену перевагу деривативного способу розвитку термінологічних одиниць гандболу, насправді саме створення деривативів стає найпродуктивнішим способом розширення гандбольної термінології.

Особливо широко представлені деривативи, побудовані суфіксальним способом (*accreditation, doping, loser, qualification, validity, warning*), у той час як префіксальний (*rebound, restrain*) та суфіксально-префіксальний способи виявилися непродуктивними прийомами формування ГТ у фахових текстах.

У творенні однослівних гандбольних термінів було виявлено 11 суфіксів: -ee (*nominee, referee*), -ense (*defense, offense*), -ent (*opponent, punishment*), -er (*defender, encounter, loser, thrower, winger, winner*), -ie (*goalie*), -ing (*blocking, doping, faking, scoring, travelling, warning*), -ive (*representative*), -or (*spectator*), -sion (*suspension*), -tion (*accreditation, consultation, competition, execution, infraction, nomination, qualification, regulation, substitution, transition, violation*), -ty (*penalty, validity*), найпродуктивнішим з яких є -tion.

Суфікс -er реалізує модель V + -er > N (*to throw* ‘кидати’ > *thrower* ‘той, хто кидає’), суфікс -ee зустрічається у моделі V + -ee > N (*to refer*

‘посилатися, направляти’ > *referee* ‘суддя, рефері’), суфікс -ing виявляється у моделі V + -ing > N (*to fake* ‘симулювати’ > *faking* ‘симулювання’; *to score* ‘забивати’ > *scoring* ‘взяття воріт, забитий гол’), суфікс -ent реалізує модель V + -ent > N (*to punish* ‘карати’ > *punishment* ‘покарання’), суфікс -ense втілює модель V + -ense > N (*to defend* ‘захищати’ > *defense* ‘захист’), суфікс -tion виявляється у моделі V + -tion > N (*to execute* ‘виконувати’ > *execution* ‘виконання’; *to consult* ‘консультуватись’ > *consultation* ‘нарада суддів під час гри’), суфікс -ive уможливорює втілення моделі V + -ive > N (*to represent* ‘представляти’ > *representative* ‘представник’), суфікс -sion реалізує модель V + -sion > N (*to suspend* ‘видаляти’ > *suspension* ‘вилучення’), суфікс -or є базовим для моделі V + -or > N (*to spectate* ‘бути глядачем’ > *spectator* ‘глядач’). Виняткового патерну дотримуються суфікси -іє та -ту, формуючи відіменникові та відприкметникові деривативи відповідно. Так, суфікс -іє зустрічається у моделі N + -іє > N (*goal* ‘ворота’ > *goalie* ‘той, хто захищає ворота, воротар’), в той час як суфікс -ту уможливорює втілення моделі Adj + -ту > N (*valid* ‘дійсний’ > *validity* ‘термін дії’).

Як бачимо, досить численну групу серед однокомпонентних ГТ становлять віддієслівні деривативи. Це пояснюється тим, що дієслово як носій дії або її результату є скеровуючою частиною мови, лінгвальним вектором, що задає напрямок розширення й розвитку термінологічного шару гандбольної фахової лексики.

Незважаючи на значимість однокомпонентних термінів, у контексті теорії конструктивного синтаксису значну увагу привертають **полікомпонентні** терміни, оскільки синтаксичною одиницею вважається комбінація з щонайменше двох складових. Щодо багатокомпонентних термінів, аналіз способів словотворення показав, що найуживанішим прийомом є словоскладання. При цьому найчастіше у словоскладанні беруть участь іменники (38,5%): *centre line*, *forewarning signal*, *home advantage*, *piston movement*, *safety zone*, *substitution area*, *team play*, *whistle signal*, *zone*

defense; та прикметники з іменниками (30,5%): *faulty substitution, free throw, illegal dribble, left back, passive play*.

Найменшу частотність вживання виявляють іменники та/або прикметники з введенням аббревіатур (3,8%): *EHF Cup, IHF coaching licence, official IHF language, WADA Code*. Окремий випадок реалізації прийому словоскладання з метою утворення багатокomпонентних лексем гандбольної термінології являють лінгвальні формації із залученням партиципа I (*attacking team, qualifying matches*) та партиципа II (*disqualified player, thrown ball, unwarranted whistle signal*).

Табл. 2.5

Словоскладання серед полікомпонентних термінів

Словоскладання, у якому беруть участь	Кількість випадків	
	абсолютні цифри	відносні цифри
Іменники	122	38,5%
прикметники з іменниками	97	30,5%
Абревіатури	12	3,8%
Разом:	231	72,8%

Іншим способом формування полікомпонентних термінів є поєднання словоскладання та деривації, у результаті якого з'являється нечисленна група лексем типу бахувріхі. Перша частина композита-бахувріхі – це самостійне слово, а друга – другий партицип; обидва, входячи до складної одиниці, втрачають граматичну незалежність. Основи лексем відповідної фрази з додаванням суфікса -ed перетворюються в окреме слово, основа якого не існує поза межами композиції. Похідні композити типу *left-handed, right-handed*, що є лінгвальними представниками гандбольної терміносистеми у ФТ, не діляться на незалежні сегменти, тому що прикметник *handed* у мові не існує як самостійна одиниця. Суфікс -ed відноситься не лише до другого

компонента, а й до всього складного слова, визначаючи якість предмета, що навмисне підкреслюється.

У межах аналізу багатокomпонентних термінів також необхідно підкреслити, що переважають двокомпонентні утворення (82%): *indoor handball, member federation, offensive formation, opposing team, playing time, shooting hand, substitution line, technical meeting, transition defense, video proof, yellow card*; подібна тенденція зумовлена прагненням до компресії лексичних одиниць з метою лінгвістичної інтенсифікації динамізму як провідної риси гандболу. Друге місце за частотністю вживання посідають трикомпонентні терміни (12,5%): *Challenge Cup participant, clear scoring chance, goalkeeper's restraining line, Player Eligibility Code, unfair performance improvement*; а третю позицію обіймають чотирикомпонентні терміни (5,5%): *IHF Coaching Education Structure, substitution area regulations infringement* тощо.

При цьому треба відзначити, що аббревіатури зустрічаються переважно у три- та чотирикомпонентних термінологічних утвореннях: *IHF Education Centre, IHF Member Federation, official IHF referee courses* тощо. Аббревіатури, представлені в гандбольній термінології, є літерними (ініціальними) аббревіатурами, тобто складаються з початкових літер слів, які виступають твірною базою для певного похідного: *EHF* – *European Handball Federation* (Європейська Гандбольна Федерація, скорочено ЄГФ), *IHF* – *International Handball Federation* (Інтернаціональна Гандбольна Федерація, скорочено ІГФ).

Табл. 2.6

Співвідношення структурних типів термінів у ФТ

Вид багатокomпонентного терміноутворення	Кількість випадків	
	абсолютні цифри	відносні цифри
Двокомпонентні терміни	189	82%
Трикомпонентні терміни	29	12,5%
Чотирикомпонентні терміни	13	5,5%

Разом:	231	100%
--------	-----	------

Сполучуваності гандбольних термінів у ФТ сприяє використання *аббревіатур* у складі полікомпонентних термінологічних утворень (*EHF Cup, IHF coaching licence, IHF Member Federation, official IHF referee courses* тощо). Аббревіатури характеризуються стійкістю та інваріативністю, запобігаючи двозначності лексичних одиниць та значно редукуючи лінгвістичні зусилля, спрямовані на точну передачу змісту відповідного поняття.

Використання аббревіатур сприяє мовній економії, а також економії місця у ФТ. Активізація творення аббревіатур у гандбольній термінології зумовлена тенденцією появи нових команд та європейських або міжнародних організацій, товариств, ліг, чемпіонатів, професійних клубів тощо.

Термінологія покликана вказувати безпосередньо на центр фрейму знань і вибирати поняття, уникаючи неточностей побутової мови. З текстової перспективи гандбольні терміни найбільш продуктивно реалізують свою когнітивно-функційну настанову саме у спеціалізованих текстах, оскільки вони точно апелюють до фрейму знань. ФТ не є винятком, тому що спеціалізовані твори не прагнуть до спрощення термінологічних форм або використання термінів в обсязі, достатньому для завдання відчутних лексико-семантичних збитків, а передають повну палітру смислів.

Гандбольна термінологія, яка функціонує в межах ФТ, охоплює одно- та багатокомпонентні терміни. Терміни-слова вводяться в тому випадку, коли є необхідність визначення предмета, явища, процесу, дії тощо. Однокомпонентні утворення представлені різними частинами мови, серед яких превалюють іменники – віддієслівні деривативи.

Значна частина термінологічного масиву ФТ галузі гандболу відводиться багатокомпонентним термінам, найбільш результативним прийомом для формування яких постає словоскладання. У процесі словоскладання найактивнішу участь беруть іменники або прикметники з

іменниками. Найпасивнішими за частиномовною приналежністю серед багатокomпонентних утворень гандбольної термінології є перший і другий партицип. При цьому двокомпонентні терміни переважають над три- та чотирикомпонентними формантами, що пов'язано із тяжінням гандбольної термінології до мовної й мовленнєвої компресії задля пришвидшення комунікації серед її безпосередніх учасників.

Своєрідністю складених гандбольних термінів є композитні структури, визначальні компоненти яких виражені аббревіатурами – стійкими та стабільними за поняттєвим змістом утвореннями.

Багатокomпонентні терміни характеризуються смисловою єдністю та синтаксичною оформленістю, завдяки яким уможлиблюється реалізація валентності, що, у свою чергу, активізує термінологічну когезію фахових текстів, тобто можливість обирати серед альтернативних синонімічних форм терміна, апелюючи, незважаючи на синонімічність, до фрейму знань.

2.2.2. Семантичний субстрат гандбольної термінології

У процесі опрацювання масиву фахових гандбольних текстів було визначено 317 найпоширеніших *англомовних одиниць на позначення гандбольних термінів* (див. Додаток А). Їх було упорядковано за темпоральним та лексико-семантичним критеріями.

Так, за **темпоральним критерієм** (часом використання) слід розрізняти:

- відносно давно використовувані терміни (*attack, block, coach, defense, goal area, host team, match, pass, playing court, red card, to score a goal* тощо);
- терміни, що мають «неологічні» риси вживання (*blue card, derby, faking, fast break, goalie, IHF Coaching Education Structure, joint decision, last 30 seconds, relegated team* тощо).

Деякі раніше вживані терміни галузі гандболу є однаковими за мовною формою та спорідненими за поняттєвим змістом і в інших ІВС (наприклад, *cup derby, field referee, foul, free throw, half* вживаються як у гандболі, так і у футболі; *jump shot* має одне й те ж значення у гандболі та баскетболі; *counter-attack, defender, draw, friendly match, injured player, international referee, playing rules, reigning champion* використовується в лексиці баскетболістів, волейболістів, гандболістів, флорболістів, футболістів і хокеїстів, що пояснює проникнення частини термінів у суміжні термінологічні поля різних ІВС як наслідку зіштовхнення терміноодиниць під час активної взаємодії командних видів спорту й лексем на позначення відповідних термінологічних змістів).

За **лексико-семантичним критерієм** можна виокремити терміноодиниці на позначення:

- 1) суб'єкта: *assistant coach, attacking team, backcourt player, centre back, disqualified player, head coach, host team, player's agent, pivot, right wing* тощо;
- 2) об'єкта: *anti-doping area, ball, captains' armlet, coaching zone, end, goalkeeper's restraining line, international match, score sheet* тощо;
- 3) процесу: *blocking, breakthrough, delay, to dribble, to enter, to intercept a pass, man-to-man marking, nomination, pass faking, to shoot on goal* тощо;
- 4) стану: *defensive foul, empty goal, faulty substitution, loss of points* тощо;
- 5) абстрактного поняття,
 - а) що вказує на основоположні системоутворювальні гандбольні явища: *advantage, away-goal rule, clear scoring chance, to conduct a game, to disallow a goal, fair play, glue, goal difference, late entry* тощо;
 - б) що пов'язане із порушеннями правил: *disqualification, doping violation, infraction, personal punishment, suspension* тощо;
- 6) видів змагань: *Challenge Cup, Champions League, EHF Cup*;
- 7) офіційних посад: *court referee, field referee, goal line referee, international referee, scorekeeper, scout, team official, technical delegate*.

Специфіка функціонування гандбольної термінології у межах ФТ визначається особливостями фахового викладу. Основні завдання та функції фахової гандбольної літератури полягають у тому, щоб не просто подати нову інформацію, але й привернути увагу до актуальних проблем спеціалізованої науки, чим зумовлена тенденція до переважання загальнонаукової термінології та обмеженого вживання вузькоспеціальної. Проте досягнення комунікативної мети ФТ галузі гандболу є неможливою за край обмеженого введення вузькоспеціальних терміноодиниць, оскільки саме вони є головними носіями гандбольного смислу.

Синхронічний вимір є особливо важливим для розгляду і дослідження гандбольних термінів. При цьому не слід нехтувати історичним фоном їх розвитку, що набув поточної семантичної форми в результаті лексичних випробувань гандболу на міцність під час численних злетів і падінь популярності ручного м'яча як ІВС.

Функціонування гандбольної термінології у англomовному ФТ галузі гандболу має низку особливостей. Перш за все, використовуються терміни на позначення суб'єкта, об'єкта, процесу, стану, абстрактного поняття тощо, які є відносно давно вживаними або з ознаками нелогічності використання. Незважаючи на той факт, що у вищеназваних текстах пріоритетним є вживання загальнонаукової лексики над вживанням вузькоспеціальної, присутність та актуалізація терміноодиниць, характерних саме для галузі гандболу, уможлиблює спрацьовування механізму перцепції фундаментальних гандбольних смислів та донесення головних гандбольних понять.

2.3. Шляхи і способи мовленнєвого аранжування гандбольного терміна

2.3.1. Функційно-синтаксичне навантаження гандбольного терміна

На відміну від граматики, що має справу з парадигматичними та синтагматичними властивостями граматичних одиниць – морфем і слів, синтаксис займається способом поєднання слів. Він розглядає зовнішні функції слів та їхніх відношень до інших слів у межах лінійно впорядкованих одиниць – словосполучень, речень і текстів. Синтаксис досліджує спосіб поєднання одиниць та їх значень, а також розглядає особливості синтаксичних одиниць, їх поведінку в різних контекстах.

Синтаксичні одиниці можуть аналізуватися з різних точок зору, і, відповідно, існують різні синтаксичні теорії, серед яких окреме місце належить теорії функційного синтаксису. Ця теорія має на увазі рух «від функції до форми», де вихідними постають поняттєві категорії [Бондарко 1984, с. 14]. Об'єктом вивчення функційного синтаксису є «функції синтаксичних засобів у побудові зв'язного мовлення». При цьому використовується «функційний підхід (підхід від функції до засобів її вираження)» [Загнітко 2012 Т. 3, с. 279].

Основним поняттям в синтаксичній концепції А. В. Бондарко є функційно-семантичне поле. Поняття функційно-семантичного поля знаходиться на стику мови й дійсності: воно відноситься до парадигматичного аспекту мовної системи і разом з тим пов'язано з процесами мисленнєво-мовленнєвої діяльності: «у мовному знанні тих, що говорять, існує здатність висловити той чи інший елемент певної семантичної категорії різними мовними засобами» [Бондарко 2001, с. 32].

Синтаксичне навантаження гандбольних термінів визначається не тільки способами їхнього творення, але й завдяки розкриттю синтаксичної функції, яку вони виконують. Згідно із визначенням А. П. Загнітка,

синтаксична функція – це «конструктивна функція синтаксичної одиниці в побудові комунікативної одиниці; місце словоформи у пропозиційній структурі висловлення і вираження нею глибинно-семантичного відмінка» [Загнітко 2012 Т. 4, с. 137]. Розглядаючи синтаксичну функцію як функцію синтаксичної одиниці, на основі якої вона включається до більшої одиниці, можна дійти висновку, що, наприклад, у словосполученні *reigning champion* лексема *reigning* знаходиться в субординативних атрибутивних відношеннях з головним елементом *champion*.

Як і будь-який термін природної мови, АГТ вводиться в текст як функційно-синтаксична одиниця у складі щонайменше двох усталених синтаксичних феноменів: словосполучення та речення.

АГТ у складі словосполучення. Більшість термінологічних сполучень гандбольної терміносистеми являють собою субстантивні словосполучення (тобто такі, в яких головним словом є іменник), що проявляють атрибутивні відношення. Іменник є центром словосполучення, його головним словом; залежне слово, у свою чергу, визначає ознаку іменника: *blue card* – синя картка, *coaching zone* – технічна зона, *final round* – заключний етап змагань, *identical uniform* – однакова ігрова форма, *international referee* – суддя міжнародної категорії.

Значну частину багатокomпонентних термінів становить атрибутивне поєднання іменника з іншим субординативним іменником у ролі означення. В такому випадку можливим є застосування еквіваленту іншою мовою як із введенням прикметника, так і без нього: *advantage concept* – принцип переваги команди, що володіє м'ячем, *assistant coach* – другий тренер, асистент тренера, *goalkeeper throw* – кидок від воріт, *referee couple* – суддівська пара, *shot percentage* – відсоток влучних кидків, *transition offense* – швидкий перехід, фаст брейк. Відсутність в українському відповіднику прикметника, що виконує означувальну функцію, або доцільність донесення гандбольних смислів у описовій формі викликані розбіжностями в системах мов і необхідністю збереження відповідних конотацій.

Відмінним від загальноприйнятого патерну атрибутивних відношень у субстантивному словосполученні є вживання дієслова у якості залежного до іменника слова. Така конситуація супроводжується адаптуванням дієслова до пасивного атрибутивного стану та одночасно передачею активної частини дієслівного елемента у формі іменника з акумулюючим потенціалом: *dive shot/jump shot* ‘кидок у стрибку’.

Іншу синтаксичну функцію в гандбольній термінології виконують вербальні словосполучення, головним словом в яких є дієслово, що вступає в об’єктні відношення із залежним словом або словами: *to bounce the ball* – ударяти м’ячем об підлогу, *to change players* – міняти гравців, *to disallow a goal* – анулювати гол, *to gain possession of the ball* – заволодіти м’ячем, *to get the rebound* – ловити м’яч з відскоку, *to intercept a pass* – перехоплювати пас, *to interrupt the game* – переривати гру.

Ефективна поєднуваність терміноодиниць гандбольної термінології у словосполучення та продуктивна взаємодія таких словосполучень один з одним свідчать про реалізацію валентності термінів. Поняття валентності зближується з терміном «сполучуваність». Внаслідок їх близькості, що диктується співвіднесеністю з одними й тими ж лінгвальними об’єктами – поєднаннями слів один з одним, ці поняття часто використовуються як синонімічні. Однак, таке еквівалентне їх вживання не є виправданим, оскільки валентність слова – це та ж сполучуваність з тією різницею, що валентність – потенційна сполучуваність як властивість форми і значення слова, а власне сполучуваність – реалізація цієї властивості.

АГТ у складі предикативної одиниці. АГТ у складі речення є синтаксичним словом або сполученням декількох слів, що виконують в реченні певну синтаксичну функцію, зумовлену їх відношеннями до інших слів у реченні.

У предикативній одиниці АГТ може виконувати найрізноманітніші синтаксичні ролі, тобто набувати функцій підмета, присудка, додатка, означення та обставини.

Поширеним є введення англомовних термінів галузі гандболу до фахового тексту у ролі **підмета**: *The free throw line (9-metre line) is a broken line, drawn 3 metres outside the goal-area line; The substitution line (a segment of the side line) for each team extends from the centre line to a point at a distance of 4.5 metres from the centre line; The referees decide on the start and the duration of an interruption.* Особливість реалізації суб'єктної частини у вигляді АГТ полягає у тому, що підмет як головний член речення виявляється носієм гандбольної теми, тобто є скерованим на присудок гандбольним вектором.

Англомовна терміноодиниця, використовувана у ФТ галузі гандболу, може виступати в якості **присудка**: *A player is delaying the execution of a free throw; It is their responsibility to ensure that the game is played in accordance with the rules, and they must penalise any infractions.* При цьому АГТ охоплює ознаки організаційного, композиційного і смислового центру речення, що виражає конкретне лексичне гандбольне значення.

Частотним є залучення до структури предикативної одиниці АГТ у ролі другорядних членів речення, а саме **додатка**: *The table should be placed closer to the side line than the benches; The player taking the throw-off must take up a position with at least one foot on the centre line, and the other foot on or behind the line, and remain in this position until the ball has left his hand; For certain fouls, the punishment is a direct 2-minute suspension, regardless of whether the player had received a warning earlier; **означення**: *Furthermore the referees should allow the substitute player to enter the court before the injured player has left the court in order to keep interruption to a minimum; **обставини**: *The goalkeeper is allowed to touch the ball with any part of his body while in the act of defence inside the goal area; Similarly, a court player may become a goalkeeper at any time as long as he is identified as a goalkeeper.* Гандбольний термін, що у реченні виконує функції додатка, найчастіше є представленим іменником або субстантивним словосполученням. Іменник також постає у якості означення або обставини, втілюючи атрибутивний потенціал та реалізуючи можливості локаційного оформлення. Незважаючи на те, що другорядні члени речення не**

виявляють позиційної закріпленості при актуальному членуванні, тобто не є обов'язковими частинами предикативної одиниці, ФТ галузі гандболу розкриває повномасштабну палітру гандбольних смислів саме через введення достатньої для передачі сенсу кількості другорядних членів речення.

Сполучуваність англomовних термінів галузі гандболу у межах предикативних та непередикативних структурних одиниць тригерує термінологічну когезію ФТ – текстуальне явище, зумовлене лінгвістичним співіснуванням термінів у тексті. Текстуальна когезія, що впливає з термінологічної, як просторово-часова єдність змістової організації, співвідноситься з ментально-емоційними особливостями перцепції ФТ, забезпечується денотативним простором тексту і реалізується в інтерпретаційній діяльності адресата як його прагнення поєднати в єдине смислове ціле окремі частини твору.

2.3.2. Стилiстичне увиразнення гандбольного терміна

Нестандартне вживання загальноприйнятих мовних засобів спричинює певну специфіку стилістичного аранжування гандбольних термінів у ФТ, серед яких насамперед можна виділити тропеїзацію, відносну взаємозамінюваність терміноодиниць і взаємопроникнення в суміжні термінологічні поля.

Enimem вважається одним із основних тропів художнього мовлення, який ґрунтується або на інтенсивному вираженні даною лексемою найхарактернішої ознаки предмета, кольору, розміру форми тощо, або на семантичному зміщенні в лексичному значенні слова, коли все значення слова або якась сема переноситься через зіставлення-порівняння у сферу номінації інших предметів. Епітети, винайдені у складі термінів у ФТ галузі гандболу, яскраво розкривають пишнobarвну складову описуваних об'єктів, одночасно передаючи відповідні фахові смисли: *blue card*, *clear scoring*

chance, correct position, defensive foul, fair play, final round, free throw, friendly match, guilty player, identical uniform, illegal dribble, international referee, left wing, national federation, normal substitution, offensive formation, personal punishment, positional defense, responsible team official, right back, verbal caution, yellow card тощо.

У англомовних ФТ галузі гандболу також трапляються ГТ з **метафоричним** значенням. Залучення метафор пояснюється тим, що крім сигніфікативного компонента значення у термінах може бути наявною також конотація – певні семантичні нашарування. Завдяки цим нашаруванням і здатності до метафоричних перенесень, що вважаються проявом метафоричності, вдається передати ідеї та назвати поняття, які у буквальному (непереносному) значенні важко зрозуміти. Наприклад, кидок з перекиданням воротаря у стрибку називають «парашутом» (англ. *parachute*), штрафний кидок іноді іменують булітом (англ. *bullet* – пуля), головного бомбардира, що відзначився найбільшою кількістю влучних кидків – снайпером (англійською мовою еквівалентна термінологічна одиниця має більш однозначну термінологічну семантику – *top scorer*). Англомовні терміни галузі гандболу мають значення, сприйняття яких полегшується завдяки метафоричній природі термінів, адже метафора як засіб вираження спеціального поняття пришвидшує передачу знань, асоціюючи спеціальне поняття із загальновідомим.

Перенасичення інформації метафоричними засобами може призвести до викривлення розуміння понять. Тому в англомовному ФТ галузі гандболу введення метафор є точковим, що, з одного боку, урізноманітнює дані, а з іншого, – не перевантажує їх.

Метафоричну природу можуть мати дієслова або іменники, скеровані на предикативний центр, що фіксують дії та процеси у спортивному житті. Наприклад, лексему *travelling* «to travel – to go from one place to another on a trip, usually over a long distance» [CACD 2017, с. 1017], яка більшою мірою характерна для туристичної тематики, вживають у значенні «to take more than

three steps without dribbling (bouncing the ball) or hold the ball for more than 3 seconds without bouncing it, shooting or passing», що українською мовою трансформується в терміноодиницю *пробіжка*. Атрибутивне словосполучення *winning streak* містить переосмислений субстантивний центр *streak*, що означає «a mark of a color that is different from what surrounds it, or thin strip of light» [CACD 2017, с. 942], а в непередикативному утворенні набуває семантики “uninterrupted sequence of success in games or competitions, commonly measured by wins that are uninterrupted by losses or ties/draws” [CACD 2017, с. 1094], українською – *переможна серія*.

Як було зазначено, відмінною рисою частини термінів ФТ є відносна взаємозамінюваність, спричинена синонімічністю вживаних понять. Синоніми, що передають те чи інше поняття з усіма його найтоншими відтінками та виражають усю гаму пов'язаних із ним емоційно-експресивних нюансів є поширеними у гандбольній термінології. Їх надмірне вживання є небажаним. Синоніми запобігають одноманітності висловлення думки у ФТ, і тому доцільно звертати увагу на їхнє стилістичне використання.

Серед масиву гандбольних термінів, поширених у ФТ, виокремлюються такі абсолютні синоніми: *attack* – *offense* ('*напад, атака*'); *centre back* – *playmaker* ('*центральний, розігруючий, плеймейкер*'); *encounter* – *game* – *match* ('*гра, матч*'); *line player* – *pivot* ('*лінійний*'); *reigning champion* – *title holder* ('*чинний чемпіон*'). Слід зазначити, що синонімія почасти зберігається й у вигляді варіативності, що виникає в результаті перекладу. Випадки синонімії, результування якої скеровує виключно перекладацька діяльність, висвітлено у підрозділі 2.4.

Терміни, а також слова і словосполучення, які не є термінами, взаємно проникають у свої термінологічні поля. Лінгвістичним феноменом, що зустрічається в межах ФТ галузі гандболу, є ретермінологізація, тобто перенесення терміна з однієї сфери діяльності в іншу з переосмисленням (повним або частковим): наприклад, термінологічне субстантивне словосполучення *piston movement* має пряме початкове значення *movement of*

a piston. Ретермінологізуючись, термін отримує нове значення, яке функціонує в гандбольній терміносистемі, проте ще не знайшло закріплення у фахових перекладних словниках: «*basic attacking movement by moving continuously forwards and backwards*» [EHF CAN Handball Glossary 2018, p. 2]. Іншим прикладом може слугувати лексема *whistling*, яка не змінює значення, а тільки розширює його. Вона виступає в статусі терміна на позначення процесу роботи суддів, котрі при обслуговуванні матчем користуються свистком і продуктом його функціонування – тобто свистом.

У гандбольній термінології умови відбору й творення нового терміна в міру посилення інтеграційних зв'язків між елементами терміносистеми, які диктує сама система, виступають дуже яскраво, що пояснюється її відкритим характером і концептуальним об'єднанням, зумовленим світоглядним характером гандболу як галузі життєдіяльності.

ФТ галузі гандболу функціонує як одна з локацій співіснування гандбольної термінології, метафор та інших засобів мовної виразності, що завдяки емоційно-експресивним нюансам втілюють фундаментальні риси гандболу як ІВС – динамізм і відкритість, сприяючи тим самим популяризації цього виду спорту.

2.3.3. Текстова креолізація англомовного гандбольного терміна

Усний або письмовий фаховий твір галузі гандболу – продукт гандбольної комунікації – представляє собою локацію найпродуктивнішого функціонування метаконцепту HANDBALL. З огляду на конситуацію утворення та функціонування концепту вирішальну роль під час його розкриття відіграє **креолізація**. При цьому мовленнєве утворення постає паралінгвістично активним, оскільки в його структуруванні задіяні коди різних семіотичних систем.

Наукове обґрунтування термін «креолізований текст» отримав у працях Ю. О. Сорокіна і Є. Ф. Тарасова. Під креолізованими текстами розуміють такі тексти, «фактура яких складається з двох негомогенних частин: вербальної (мовної/мовленнєвої) і невербальної (що належить до інших знакових систем, ніж природна мова)» [Сорокин, Тарасов 1990, с. 180-181].

Поняття «креолізований» звернений до переосмислених семантичних компонентів етноніма креол – «змішаний», «різний за походженням». Однак прикметник було утворено не від основи потенційного дієслова, а від основи іменника, що робить його провідником інформації про специфічність позначеного виду тексту, підключає імпліцитні семи «несподіваний», «нетиповий», «яскравий», при цьому компонент «людина як представник етносу, раси», безумовно, усувається.

Необхідність у креолізації ФТ галузі гандболу зумовлена ситуацією недостатності змістового навантаження власне вербальної частини мовленнєвого утворення, яка, проте, не є частотною. Неспроможність лінгвальної складової передати всі відтінки смислів тексту є передумовою введення до твору невербальних компонентів, що дозволяють дати концептуально значущу ілюстрацію вербального змісту, доповнити й підкреслити вираження головної думки й інших елементів концепції автора.

Серед можливих способів візуалізації найчастіше використовують фотографії, рисунки, діаграми, графіки, схеми тощо. Вибір того чи іншого засобу залежить від багатьох характеристик: інтенція автора; чинник адресата: соціальний статус, рівень освіти, вік, гендер тощо. При цьому «складники креолізованого тексту утворюють єдине ціле як візуально, так і функційно» [Корда 2013, с. 8].

Важливою функцією креолізованих текстів вважається «незалежність засобів невербальної комунікації від мовних бар'єрів, оскільки універсальність невербального коду дозволяє людям порозумітися при незнанні мов» [Завадська 2016, с. 168]. В цьому контексті можна говорити про креолізованість й мовленнєвих текстів, утворених під час усної

комунікації. Усні вербальні утворення, що виникають з метою та внаслідок прискорення комунікативного процесу, зокрема під час ігор та тренувань, включають спеціальні сигнали, знаки, жести, що несуть відповідні фахові смисли та є універсальними. Ці сигнали являють собою особливий випадок добудування змістової частини за рахунок ілюстративного матеріалу.

Так, на позначення певних важливих речей у гандбольній комунікації існує набір «кодованих» рухів. Зокрема, якщо суддя гандбольних змагань підіймає вгору праву руку, це означає, що м'яч перетнув воротарську лінію та гол зараховано (Рис. 2.2). Коли рефері згинає руки в ліктях, при цьому долоні зібрано в кулаки, то це його зауваження, що хтось з учасників змагань протиправно стримує дії або штовхає суперника (Рис. 2.3). Якщо ж суддя підіймає ліву руку, а плече із передпліччям утворюють прямий кут, це є попередженням про пасивну гру (Рис. 2.4). Жести і рухи в гандболі виконують важливі функції: ілюстративну й регуляторну.

Рис. 2.2. Зображення голу

Рис. 2.3. Зображення стримування дій або штовхання суперника

Рис. 2.4. Зображення попередження про пасивну гру

Креолізовані письмові тексти мають дещо іншу семантичну спрямованість: на відміну від функції інтенсифікації комунікації, яку виконують позамовні елементи в усних мовленнєвих творах, каузовані безпосередньо ситуативним фреймом спілкування під час матчу, тренування тощо, функція відповідних паралінгвальних компонентів у письмових

креолізованих творах галузі гандболу полягає в уточненні інформації, полегшенні її донесення до адресата. В письмовому тексті ефективна корелятивна взаємодія способів візуалізації та вербалізації створює гармонійне ціле, мета якого – доступність текстових даних завдяки їх проєціюванню на невербальну поверхню змісту.

Загальноприйнятим є розподіл креолізованих текстів на групи залежно від наявності зображення та характеру взаємозв'язку вербального та невербального компонентів [Анисимова 2003, с. 15]. З цих позицій серед ФТ галузі гандболу виділяють тексти з нульовою креолізацією, тексти з частковою креолізацією та тексти з повною креолізацією.

У гандбольному ФТ наявні тексти, які не містять невербального компоненту, тобто тексти з *нульовою креолізацією*, що складають значну частину серед масиву ФТ через власне наукову складову, яка не передбачає введення додаткового матеріалу, окрім текстового, для запобігання відволікання реципієнта (див. Додаток Б).

У текстах із *частковою креолізацією* вербальний і невербальний компоненти є відносно автономними, між ними встановлюються автосемантичні відношення. Креолізовані тексти, у яких вербальний і невербальний компоненти перебувають в автосемантичних відношеннях, можуть мати не лише однакове (майже однакове), а й різні значення. Пропонується виокремлення креолізованих текстів, у яких вербальний і невербальний компоненти мають однакове значення (Рис. 2.5); та у яких вербальний та невербальний компонент мають різні значення (Рис. 2.6).

Illegal dribble

Time-out

Рис. 2.5. Однакове значення вербального та невербального компонентів

На Рис. 2.5 значення вербального та невербального компонентів збігаються: перший складається зі сполучення слів *illegal dribble* та *time-out*, відповідно, а другий репрезентовано малюнком судді, що точно відзеркалює вербальну складову.

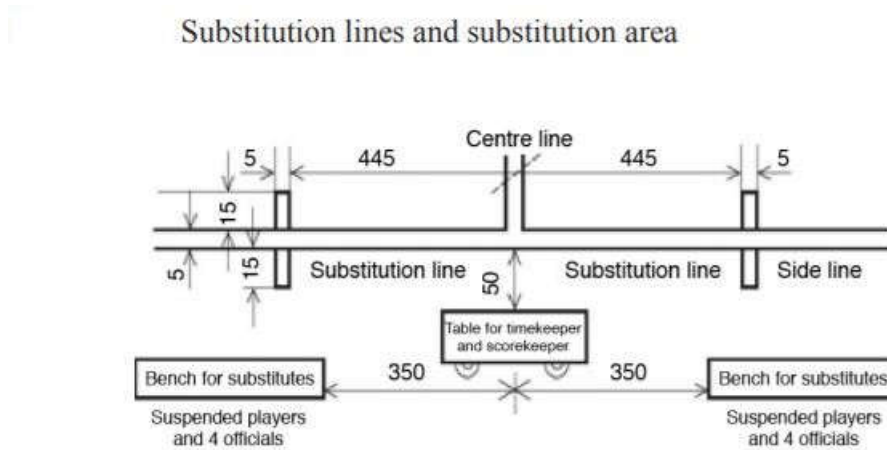

Рис. 2.6. Різні значення вербального та невербального компонентів

На Рис. 2.6 невербальним компонентом є детальне зображення частини ігрового майданчика, яке, хоча й збігається з номінативною одиницею вербального компоненту (*substitution lines and substitution area*), проте включає відображення суддівського столика, бічної лінії тощо – тобто невербальна складова є надмірною та переважає над невербальною. У креолізованих текстах такого типу невербальний компонент служить для уточнення ситуації, що може виявитись незрозумілою через нерозкритість суміжних смислів, а також сприяє розвитку уяви й продукуванню асоціацій між вербальним і невербальним компонентом.

Тексти з **повною креолізацією** складаються з вербального та невербального компонентів, які знаходяться в синсемантичних відношеннях, тобто не можуть існувати незалежно один від одного, оскільки зміст тексту не буде повністю зрозумілим [Анисимова 2003, с. 76]. У ФТ галузі гандболу повна креолізація як когнітивне явище майже не спостерігається (див. Додаток В) через можливість автономного існування лексичної частини без

ілюстративного супроводження, при чому останнє виступає доповнювальним елементом, а не змістоутворювальним.

Цікавим є імпліцитний характер креолізації як засобу розкриття концепту HANDBALL в англomовному ФТ галузі гандболу. З одного боку, креолізація текстів уможлиблює передачу великого обсягу інформації в компактній формі, збільшуючи тим самим інформаційну місткість текстів полікодового характеру. Завдяки кодам різних семіотичних систем креолізовані тексти галузі гандболу забезпечують комплексну комунікативно-прагматичну дію на читача, привертають його увагу до інформації, стимулюють пізнавальну діяльність. З іншого боку, креолізація здійснює вплив на реципієнта, втілюючи одну з ключових функцій ФТ, виступаючи інструментом маніпуляції адресатом.

Вербальна частина креолізованого тексту із частковою креолізацією, одним із найбільш частотних типів функціонування вказаного феномену в контексті ФТ галузі гандболу, є майже недоступною для досягнення у відриві від її графічного супроводу, оскільки візуальний план ніби редукує або саме повідомлення, або авторську позицію так, щоб максимально ефективно вплинути не тільки на свідомість читача, а й на його підсвідомість.

Поєднання елементів різних семіотичних систем, що складаються в єдиний, єдиноцільовий креолізований текст, дає можливість його автору підвищити ступінь впливу на адресата. Гетерогенне поєднання вербальної та невербальної інформації, її узгодженість або, навпаки, протиставлення уможлиблюють маніпулювання адресатом в залежності від певних характеристик матеріалу і мислення читача.

Принципово важливим є те, що з позиції комунікантів креолізований текст у цілому не відрізняється від гомогенного вербального тексту, та йому притаманні текстові категорії цілісності та зв'язності. Обидві категорії є «діалектично взаємопов'язаними та взаємозумовлюють одна одну» [Анисимова 2003, с. 17]. Разом із зв'язністю, цілісністю, з точки зору

Н. С. Валгіної, «відображає змістовну і структурну сутність тексту» [Валгіна 2003, с. 43].

Комплексне використання всіх елементів спрямовано на втілення невід'ємної риси тексту взагалі та ФТ зокрема, а саме цілісності. Цілісність тексту як просторово-часова єдність змістової організації співвідноситься з ментально-емоційними наповненнями, сприйняття читачем і реалізується в інтерпретаційній діяльності адресата як його прагнення поєднати в єдине смислове ціле окремі частини твору.

Використання креолізації як особливого засобу стилістичної виразності термінів ФТ сприяє розкриттю концепту HANDBALL, що є наріжним каменем у формуванні концептосистеми англomовного ФТ галузі гандболу, різнобічно подаючи пишнobarвну вербальну складову в невербальних шатах, а вдале поєднання лінгвального та паралінгвального компонентів складають фундамент для досягнення поставленої мети.

2.4. Прийоми адекватного перекладу ФТ галузі гандболу

Спорт, зокрема гандбол, наближує народи, об'єднує спортсменів, вболівальників, організаторів змагань з різних країн, у зв'язку з чим виникає нагальна потреба в забезпеченні якісної комунікації між спортсменами, журналістами, фанатами – представниками різних країн та різних культур. Такі завдання зазвичай ставляться перед перекладачами.

На зміст гандбольного ФТ впливають всі фактори, що наявні у свідомості продуцента та реципієнта тексту і важливі для породження та сприйняття мовлення, включаючи професійні знання учасників комунікації.

У двомовній комунікації з перекладом до таких факторів додаються як об'єктивні фактори, пов'язані з подоланням мовного та лінгвоетичного бар'єру, так і суб'єктивні фактори, зумовлені особистісними характеристиками перекладача. Незалежно від типу і форми перекладу, перекладач має

розуміти, що, якщо для нього переклад є, в першу чергу, процесом, то для замовника (в нашому випадку – читача) переклад, в першу чергу, постає результатом, тобто текстом. Такий підхід має змусити перекладача більш уважно та вимогливо ставитися до результату перекладу, та, можливо, допоможе подолати вплив структур вихідної мови на структури мови перекладу задля природності тексту перекладу.

У вищевикреслених фреймах перекладацької діяльності найбільш прискіпливого вивчення з метою подальшого максимально коректного відтворення потребують основні одиниці ФТ галузі гандболу, що породжують найбільші утруднення під час сприйняття, тобто терміни. Наявність уніфікованої та чіткої термінології для фахової мови є значною перекладацькою проблемою, спричиненою недостатністю галузевих перекладних словників. Ця проблема може бути усунена тільки за умови глибоких знань перекладача тієї галузі, текст якої надано для перекладу, в нашому випадку – гандбольної.

У контексті пошуку прийомів адекватного перекладу гандбольних терміноодиниць потрібно зауважити, що слід розрізняти способи перекладу та перекладацькі лексичні трансформації, які застосовуються у процесі перекладу. Перші включають словниковий відповідник, вибір варіантного відповідника, транскодування, калькування, контекстуальну заміну, смисловий розвиток, антонімічний та описовий переклад. Другі, у свою чергу, охоплюють конкретизацію та генералізацію значення слова, додавання й вилучення, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, перестановку слова, перебудову речення тощо [Карабан 2018, с. 301, 326].

Під час дослідження увага акцентувалася на найбільш ускладнених випадках перекладу термінологічних лексем галузі гандболу, тобто таких, вирішення котрих унеможлиблюються самим лише залученням словникових відповідників мовою реципієнта, релевантних одиницям вихідної мови, а потребує винайдення більш витончених перекладацьких стратегій. Деталіями означеного перекладацького механізму, що знайшли найчастотніше

застосування, виявилися такі способи перекладу, як описовий переклад і смисловий розвиток; з-поміж лексичних трансформацій виокремилися додавання слова та конкретизація.

Необхідність в **описовому перекладі** гандбольного явища виникає тоді, коли в мові перекладу відсутній словниковий відповідник терміна, а насиченість й повнота змістової складової терміноодиниці може бути передана винятково шляхом опису того чи іншого предмету чи явища. Наприклад, компактний англійський термін *away-goal rule* (нім. *Auswärts-Tor-Regel*) може бути перекладений українською мовою тільки описовим способом – *правило визначення переможця за кількістю голів, забитих в гостях*.

Іншим прикладом, що компресійним чином подає гандбольне поняття, є англійське словосполучення *piston movement*, релевантним якому в німецькій мові виступає *Kolbenbewegung*. Безеквівалентність поданої лексичної одиниці українською мовою, а також відсутність подібного за семантикою акумулюючого терміна зумовлює необхідність в його описовій передачі, у результаті чого початкове метафоричне утворення перетворюється у *рух гравців нападу вперед-назад перед початком ігрової комбінації*.

Англійське словосполучення *promoted team* із німецьким еквівалентом *Aufsteiger* також потребує звертання до описового перекладу через неможливість трансліювання змістовної частини терміна, спричинену розбіжностями в кодах семіотичних систем англійської та української мов. Англійське означувальне поняття *promoted* перекладається як «той, що пішов на підвищення», яке у контексті гандбольного ФТ в поєднанні із словом *team* набуває значення *команда, що перейшла до більш високого дивізіону*. Застосуванню подібної перекладацької стратегії підлягає переклад семантично антагоністичного англійського терміносполучення *relegated team* (німецькою *Absteiger*), що послідовно трансформується у *команду, що вибула в більш низький дивізіон* (та, яку понизили у класі).

Вбачається доцільним використання способу описового перекладу по відношенню до таких терміноодиниць, як *transition defense* і *transition offense*. Стрижнева семантична ознака термінів маніфестується завдяки німецьким відповідникам *Schnellangriffsverteidigung* і *Tempogegenstoß*, що уможливають коректне витлумачення із подальшим адекватним перекладом, внаслідок якого утворюються еквівалентні лексичні одиниці *швидкий перехід до захисту*, *захист у швидкому переході* та *швидкий перехід*, *фаст брейк*.

Есенціальність звертання до такого способу перекладу лексичних одиниць, як **смісловий розвиток**, зумовлена гетерогенністю семантичного наповнення різних семіотичних кодів. Наприклад, англійський вираз *body faking*, що має ідентичний за семантико-стилістичною спрямованістю еквівалент німецькою мовою *Körpertäuschung*, під час перекладу українською мовою вимагає певного уточнення, тому перетворюється у *хибний рух*. Повна передача смислів цього словосполучення уможливується шляхом розкриття ключової потенції виразу при побудові смислового ланцюга: *body faking* – фальсифікація тіла (дослівно) – фальсифікація у гандболі пов'язана із певною дією, рухом – трансляція руху відбувається через редукування пасивної частини «тіло» та додавання слова «рух», в той час як кореневе значення «фальсифікація» відтворюється у вигляді означувального компонента «хибний», що виявляє відношення узгодження стосовно номінативної складової. Подібних перетворень зазнають англійські терміни *pass faking* та *shot faking*, що можна перекласти українською як *хибний пас* та *хибний кидок*, так і *симулювання пасу* і *симулювання кидка* відповідно, якщо виникає контекстуальна потреба акцентування на якісній ознаці процесу, а не на самій дії.

Англійське терміносполучення *chance of scoring* може бути передано українською як «гольовий шанс», проте для полегшення сприйняття гандбольної інформації в умовах теоретично нефахового спілкування передбачається введення до складу синонімічної конструкції на позначення

гольового шансу уточнювального елемента «ворота», що є наявним у вигляді акумулюючого кореня *Tor* у німецькому відповіднику *Torchance*, який можна зберегти, утворивши перекладний термін «шанс вразити ворота».

Залучення у переклад таких способів і **трансформацій**, як **конкретизація з елементами смислового розвитку** є виправданим під час перекладацької трансляції терміна *travelling*. Безвідносно семантико-стилістичного наповнення певної конситуації, ця лексична одиниця є звичайною лексемою на позначення подорожування, проте за допомогою еквівалента німецькою мовою *Schrittfehler* й з урахуванням контексту галузі гандболу уможлиблюється метафоричне винайдення змістового кореню: *Schrittfehler* має на увазі помилку в кроках, отже *travelling* необхідно трактувати як помилку в кроках під час руху, тому переклад становить термін *пробіжка*.

Певна кількість гандбольних термінів вимагає застосування трансформації **додавання** під час трансляції відповідного терміну іншою мовою. Додавання використовується під час передачі специфіки тих термінів галузі гандболу, що потребують уточнення з метою їх вирізнення з-поміж маси терміноодиниць інших галузей. Як засіб деталізації, додавання сприяє досягненню точності висловлювань.

Наприклад: англ. *advantage* – нім. *Vorteil* – укр. *перевага в рахунку*. За умови перекладу терміна *advantage* просто як *перевага*, а не *перевага в рахунку* існує ризик непорозуміння через неповноту вираження значення терміноодиниці, так само як у випадку терміносполучення *home advantage*, що вимагає уточнення в перекладі, через що українською мовою отримуємо термінологічне сполучення *перевага гри на домашньому майданчику*.

Український еквівалент терміна *advantage concept* (*принцип переваги команди, що володіє м'ячем*) хоча й більш конкретно подає зміст англійського терміносполучення, проте вихідна одиниця та її німецький перекладний варіант *Vorteilsgedanke* уможлиблюють втілення такої

екстралінгвальної риси, як **компресія** – максимально лаконічна передача сутності поняття.

Переклад терміна *agent* вимагає подання хоча б у дужках уточнювальних слів, а німецький відповідник *Vermittler*, що є офіційно введеним в гандбольну міжнародну комунікацію Європейською федерацією гандболу, являю собою цікавий з точки зору перекладу приклад трансформації смислового розвитку. Початкове значення терміноодиниці *Vermittler* проходить трансформаційний процес від вихідного пункту «посередник» до кінцевого «агент гравця», що має на увазі проміжний елемент між гравцем та клубом.

Знехтування додаванням «об підлогу» під час трансляції англійського терміна *bounce the ball* (українською *ударяти м'ячем об підлогу*) може спровокувати непорозуміння між комунікантами у гандбольній конситуації, оскільки у гандболі, як у спорті в цілому, існує вірогідність вдарити м'ячем не тільки об підлогу, тим самим заробивши покарання за неспортивну поведінку.

Синонімічність терміноодиниць галузі гандболу зумовлена існуванням в іншомовному лінгвістичному середовищі власних термінів на позначення понять, відображених найчастіше інтернаціоналізмом у міжнародній професійній комунікації. Як відомо, надмірна кількість **запозичень** призводить до ускладнення сприйняття інформації, однак вживані й досліджені терміноелементи є прикладом умотивованого співіснування й ефективної взаємодії національних і міжнародних утворень.

Одночасно слід підкреслити, що процес запозичення термінів свідчить не про недостатність й обмеженість лексичного запасу української мови, а про намагання точніше передати лексичне значення певних термінів; замінити міжмовні лексичні поняття універсальним еквівалентом, що своєю чергою спрощує процес комунікації; активно долучатися через спорт до світових соціолінгвістичних процесів. Наприклад, англ. *assist* – нім. *Assist* – укр. *асист*, *гольовий пас*, *гольова передача*. Запозичений термін «асист» є

менш вживаним в українській мові за словосполучення «гольовий пас» чи «гольова передача».

Термінологічне словосполучення «асистент тренера», що виникає під час перекладу відповідного англійського поєднання *assistant coach* (німецькою *Co-Trainer*) є більш поширеним та прийнятним для країн Західної Європи, в той час як, зокрема, в країнах пострадянського простору найчастіше користуються складеним терміном «другий тренер».

Функціонування абсолютних синонімів як у мові продуцента, так і реципієнта (англ. *attack, offense* – укр. *напад, атака*), що відбувається у темпологічному стані одночасності, зумовлене прагненням до урізноманітнення вербальної складової ФТ без суб'єктивного надання однозначної переваги якому-небудь із представників синонімічного ряду.

Англійський термін *defense* знаходить вираження у двох синонімічних німецьких варіаціях (*Deckung* – покриття, перекриття, заслін; *Abwehr* – власне захист), так само як у двох синонімічних термінах українською мовою (*захист, оборона*).

Варіативність форм на позначення ігрової позиції центрального гравця (англійською *centre back*; німецькою *Rückraum Mitte, Spielmacher*) пояснюється адаптивністю мов, їх відкритістю до запозичень (*Spielmacher* – *плеймейкер*). Співіснування українською двох національних утворень *центральный* та *розігруючий* зумовлене конкретизацією ядерної семантичної ознаки – відповідальності гравця за розіграш певної комбінації. Термін *розігруючий* при цьому вибирає та виявляє виразну стильову експресію під час його введення у ФТ.

Під час перекладацької трансляції англійського терміна *left wing* (німецькою *Linksaußen*) спостерігається синонімія лексичних одиниць, отриманих у результаті перекладу (укр. *лівий крайній, лівий кутівий, лівий вінгер*), зумовлена, по-перше, паралельним функціонуванням інтернаціонального та автохтонного, а, по-друге, тяжінням до більш стилістично маркованого та семантично точного відображення поняття,

оскільки лівий крайній грає з лівого краю, займаючи позицію «на куті». Аналогічні особливості відтворення має термін *right wing*.

Ще один приклад прояву синонімії серед гандбольної термінології становить співіснування термінів *line player*, *pivot* англійською, а також *Kreis*, *Pivot*, *Kreisläufer* німецькою. Прагнення до урізноманітнення вербального пласту галузі гандболу зумовило виникнення англійською мовою метафоричної синонімічної одиниці *pivot*, що у техніці охоплює значення «вісь обертання», «вертикальна опора» тощо. Синонімія вихідних одиниць зберігається в німецьких еквівалентах *Kreis*, *Pivot*, *Kreisläufer*, проте під час перекладацької трансляції отримує єдину форму *лінійний*.

Відмінності у відтворенні однакових понять галузі гандболу в різних мовах спричинені здебільшого існуванням лінгвоетнічних розходжень країн, що користуються тими або іншими мовними системами. Першочергове завдання перекладача – віднайти максимально коректне вирішення для подолання цих розбіжностей, як, зокрема, у випадку англійського терміна *backcourt player* (нім. *Rückraumspieler* – укр. *гравець задньої лінії*). В умовах дослівного перекладу терміносполучення *backcourt player* звучало би як «гравець заднього майданчика», проте під час належного осмислення гандбольної конситуації максимально коректний варіант перекладу виглядає як *гравець задньої лінії*.

На відміну від форм, що корелюють у англійській та українській мовах (англ. *change players* – укр. *мінати гравців*), відтворення гандбольного терміна *мінати гравців* німецькою мовою знаходить незвичайний лінгвостилістичний прояв. Іменник з дієсловом, що разом утворюють термінологічне словосполучення, в німецькому варіанті є зрощеними в іменник *Spielerwechsel* (*Spieler* – гравці, *Wechsel* – заміна). Враховуючи подібне зрощення, логічним буде введення додаткового дієслова *vornehmen* у значенні здійснювати (*einen Spielerwechsel vornehmen*).

Передача англійської терміноодиниці *coaching zone*, що має ідентичну форму німецькою мовою, передбачає врахування розбіжностей в мовах.

Англійське *coaching* означає «той, що пов'язаний з тренуванням; який стосується тренера». Український перекладний варіант передбачає застосування трансформації генералізації: *технічна зона* – зона для технічного персоналу (тренерів зокрема) та гравців, межі котрої визначаються регламентом та правилами гри.

Українське словосполучення *чистий гольовий момент*, еквівалентне англійському термінологічному виразу *clear scoring chance* та німецькому *klare Torgelegenheit*, виявляє максимальну вмотивованість під час перекладу завдяки зберігання частини «чистий». Однак, перекладацька трансляція створює можливості для введення синонімічного ад'єктивного компонента «стовідсотковий» замість елемента з неоднозначною конотацією «чистий» задля роз'яснення семантики терміносполучення.

Незвичайний приклад перекладу термінів у ФТ становить англійське словосполучення *dive shot*. Частина *dive* має семантичне навантаження пірнання, занурення, що втрачає будь-який логічний фундамент за умов калькування, оскільки подібні рухи не здійснюються у гандболі. Коректній реалізації семантичної спрямованості у цьому випадку сприяє німецький відповідник *Sprungwurf*, який ніби формує інтермедіальний механізм на шляху до відображення стрибкового руху. Таким чином, в українському варіанті словосполучення отримує вигляд терміна *кидок у стрибку*.

Німецькі терміноодиниці *Auslosung* та *Unentschieden*, так само як і українські еквіваленти *жеребкування* та *нічия* знаходять єдине вербальне втілення англійською мовою – *draw*, через що набуває надзвичайної важливості уважність перекладача до контексту повідомлення, що передається. При цьому на позначення нічиєї існує однозначний в межах гандбольного контексту англійський номінативний термін *tie*.

Мастика, що у гандболі використовується для покращення утримування м'яча у руці, знаходить цікаві за лінгвальним оформленням варіації англійською та німецькою мовами. Англійський еквівалент *glue* має першочергове значення *клей*, в той час як німецький відповідник *Harz*

означає не що інше, як *смола*. Обидва терміноутворення германських мов об'єднані семантикою липкої речовини для з'єднування чого-небудь.

Ускладненим виступає пошук релевантної лексичної одиниці й на відтворення англійського терміна *late entry*. Відповідне терміносполучення німецькою *verspätete Anmeldung* надає змогу уточнити семантичну специфіку, початково подану як «*нізній вступ*», що українською може бути передана у вигляді терміна *дозаявка*, тобто додаткова заявка, здійснена після офіційного дедлайну.

Складність перекладу англійських термінів *throw-in*, *throw-off* та *throw-out* (німецькою *Einwurf*, *Anwurf* та *Abwurf* відповідно) обумовлена специфікою правил гри у гандбол, регламентом, що окреслює їх межі. Цікаво, що показники семантичної спрямованості релевантних перекладних одиниць *вкидання м'яча*, *введення м'яча* та *кидок від воріт* в англійському варіанті знаходять вираження й зосереджуються у відповідних суфіксах *-in*, *-off*, *-out*, у той час як німецькі еквіваленти акумулюють необхідні скеровуючі смисли у префіксах *ein-*, *an-* та *ab-*.

Отже, можна дійти висновку, що стандартизація термінологій намагається зменшити варіативність мовних форм термінів, але поки стандартизація не буде повною та загальновизнаною, термінологія впливатиме на різноманітні когезійні механізми, такі як використання абсолютних або часткових синонімів тощо. Системи управління термінологією, орієнтовані на переклад, потребують документування цих варіативностей шляхом збору та коментування їх появи в текстах.

Переклад, як інструмент міжмовного та міжкультурного спілкування, забезпечує адаптацію культур для мов, що взаємодіють. При відтворюванні терміноодиниць галузі гандболу використовуються різні способи перекладу та перекладацькі лексичні трансформації, серед яких переважають описовий переклад і смисловий розвиток, додавання слова та конкретизація, гармонічне поєднання котрих тригерує експлікацію ФТ галузі гандболу, тобто повне й повноцінне вираження компонентів гандбольної конситуації.

РОЗДІЛ 3

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

З теми магістерської роботи «Когнітивно-функційне позиціювання гандбольного терміна в англomовному фаховому тексті» зауважимо, що існують посадові обов'язки у сфері перекладу із використанням комп'ютерної техніки. Тому слід приділити увагу заходам із забезпечення пожежної безпеки і виробничої санітарії для працівників офісу.

3.1. Аналіз потенційних небезпек

При проведенні аналізу обладнання і обов'язків, що виконуються на ньому, можемо виділити наступні потенційні небезпеки, які здатні сприяти ушкодженню здоров'я працівника:

- можливість ураження електричним струмом при виконанні посадових обов'язків внаслідок порушення правил з електробезпеки або помилкових дій персоналу, що може призвести до електротравм різного ступеню важкості або навіть до летального наслідку;

- механічне травмування внаслідок нераціонального розташування робочих місць, що є порушенням вимог ергономіки;

- підвищене нервово-психічне навантаження внаслідок специфіки роботи, а саме через постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими), що може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій та може призвести до захворювань нервової системи, зниження наснаги на працю та стресових станів та помилкових дій;

- оскільки робота користувача ПК вимагає тривалого статичного напруження м'язів спини, шиї, рук і ніг, тому нераціональна або неправильна конструкція, організація та обладнання комп'ютеризованого робочого місця не забезпечує правильного та комфортного положення при роботі за комп'ютером, що може привести до швидкої втоми, а як наслідок – до помилок, зниження працездатності та кістково-м'язових порушень;

- недостатнє або надмірне освітлення робочих місць в зв'язку з несправністю або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до помилкових дій, погіршення зору або ефекту засліплення;

- незадовільні параметри мікроклімату в робочих приміщеннях (підвищена або знижена температура, вологість і рухливість повітря) у зв'язку з відсутністю, хибним вибором та використанням неякісних або нераціональних систем вентиляції, кондиціонування повітря, призводить до підвищеної стомлюваності, а як наслідок – до помилок, зниження працездатності, а також може бути причиною простудних захворювань;

- захворювання внаслідок хвороботворної дії мікроорганізмів. До основних потенційних небезпек біологічного характеру в офісних приміщеннях можна віднести хвороботворну дію мікроорганізмів внаслідок недотримання правил санітарної гігієни приміщень, що може призвести до захворювань інфекційної природи;

- велика кількість шкідливих сполук, що виділяються за інтенсивної роботи принтерів та копіювальних апаратів, призводить до загальних захворювань;

- неправильні або нераціональні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій внаслідок несвоєчасного оповіщення, неякісної підготовки персоналу правилам дій в умовах надзвичайних ситуацій або неякісної організації дій персоналу керівництвом призводять до паніки, невиправданих травм та загибелі людей;

- можливість загоряння в зв'язку з порушенням правил протипожежної безпеки, використанням несправного електрообладнання або відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі, а як наслідок може бути причиною опіків та травм різного ступеню важкості або навіть летального наслідку, а також значних матеріальних збитків.

3.2. Заходи із забезпечення безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється за недотримання заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», «Правил улаштування електроустановок» (далі – «ПУЕ»), ДСТУ Б В.2.5-82:2016 «Електробезпека в будівлях і спорудах. Вимоги до захисних заходів від ураження електричним струмом», НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок», НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні» та буде використовуватися згідно вимог НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» (далі – «ПБЕЕ»), НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів» (далі – «ПБЕЕС») та НПАОП 0.00-7.15-18

«Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями».

Згідно «ПУЕ», за ступенем небезпеки ураження електрострумом офісне приміщення належить до 1-го класу, тобто є приміщенням без підвищеної небезпеки, у якому відсутні умови, що створюють підвищену та особливу небезпеку.

Згідно глави 1.7 – «Заземлення і захисні заходи від ураження електричним струмом» – «ПУЕ», обладнання офісу має основну ізоляцію струмовідних частин, яка забезпечує захист від прямого дотику та подвійну, яка складається з основної та додаткової ізоляції, для забезпечення захисту від ураження електричним струмом у разі пошкодження основної ізоляції.

Відповідно до вимог п. 6.7.4. НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» усі доступні для доторкання металеві деталі електрообладнання у приміщенні з ПК, які можуть опинитись під напругою, у випадку пошкодження ізоляції з'єднані з заземлюючим пристроєм.

Оскільки офісне приміщення за ступенем небезпеки ураження електрострумом належить до 1-го класу, відповідно до вимог п. 6.7.6 НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» та додатку №1 до НПАОП 40.1-1.01-97 «ПБЕЕ» користувачі ПК пройшли інструктаж з електробезпеки з оформленням в журналі інструктажу та мають I групу з електробезпеки.

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок нерационального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неухважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованому значенню (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$). Поверхня підлоги є рівною, неслизькою, з антистатичними властивостями.

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для робітників із застосування ЕОМ, передбачено регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнано побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімнату психологічного розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою.

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень робочі місця користувачів ПК у офісному приміщенні відповідають ергономічним вимогам з урахуванням характеру і особливостей трудової діяльності згідно з ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин».

Висота робочої поверхні столу з ПК регулюється в межах 680-800 мм, а ширина і глибина – забезпечує можливість виконання операцій у зоні досяжності моторного поля (рекомендовані розміри: ширина – 600-1400 мм, глибина – 800-1000 мм). Робочий стіл має простір для ніг висотою 600 мм, шириною – 500 мм, глибиною (на рівні колін) – 450 мм, на відстані витягнутої ноги – 650 мм.

3.3. Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів, неправильне розташування робочих місць по відношенню до джерел освітлення.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє або надмірне освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зорової і загальної втоми.

У офісному приміщенні, обладнаному ПК з екранним пристроєм (далі – «ЕП»), згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДБН В.2.5-28-2018 «Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення.

Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які орієнтовані на південь і забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлено жалюзі.

Розрахунок загального штучного освітлення в приміщенні офісу за такими показниками: довжина (А) – 5 м, ширина (В) – 5 м, висота (Н) – 3,4 м, з висотою робочої поверхні $h_p = 0,8$ м, нормованим значенням штучного освітлення для кабінету (офісу) $E_n = 300$ лк.

Офіс обладнаний світильниками типу ЛПО, $L/h = 1,4$, колір стелі $r_{ст} = 70\%$, стін $r_{с} = 50\%$, підлоги $r_{п} = 30\%$ відповідно. Коефіцієнт запасу (K_z) при проектуванні штучного освітлення $= 1,4$.

1. Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де: B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = \frac{5}{(3,4-0,8) \cdot 1,4} = 2 \text{ (шт)}$$

2. Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильників $L_{\max}$:

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м}; \quad (4.2)$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт.

$$L_{\max} = \frac{5}{2} = 2,5 \text{ (м)}$$

3. Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)}; \quad (4.3)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = \frac{5 \cdot 5}{(3,4-0,8) \cdot (5+5)} = 0,96$$

4. Визначаємо значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильниками типу ЛПО.

Вибирається з урахуванням відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення і дорівнює 43 %.

5. Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_z \cdot z}{\eta}, \text{ лм}; \quad (4.4)$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило, дорівнює (для люмінесцентних ламп $z=1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,43} = 26860,46 \text{ (лм)}$$

6. Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{cv}^* :

$$N_{cv}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт}; \quad (4.5)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

$L_{\max}$ – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{cv}^* = \frac{5 \cdot 5}{2,5^2} = 4 \text{ (шт)}$$

7. Розрахуємо світловий потік умовного джерела світла Φ_l^* :

$$\Phi_l^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_l^*}, \text{ лм}; \quad (4.6)$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

N_l^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_{\text{л}}^* = N_{\text{св}}^* \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.7)$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_{\text{л}}^* = 4 \cdot 2 = 8 \text{ (шт)};$$

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{26860,46}{8} = 3357,56 \text{ (лм)}.$$

8. Знаходимо коефіцієнт m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи $\Phi_{\text{л}}^*$ та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи $\Phi_{\text{л}}$:

$$m = \frac{\Phi_{\text{л}}^*}{\Phi_{\text{л}}}. \quad (4.8)$$

$$m = \frac{3357,56}{2800} = 1,2.$$

9. Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}$:

$$N_{\text{св}} = N_{\text{св}}^* \cdot m, \text{ шт}; \quad (4.9)$$

де: $N_{\text{св}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

$$N_{\text{св}} = 4 \cdot 1,2 = 5 \text{ (шт)}.$$

10. Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні $N_{\text{л}}$:

$$N_{\text{л}} = N_{\text{св}} \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.10)$$

де: $N_{\text{св}}$ – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_{\text{л}} = 5 \cdot 2 = 10 \text{ (шт)}.$$

11. Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_{\text{л}} \cdot N_{\text{л}} \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}, \text{ лк}; \quad (4.11)$$

де: Φ_{λ} – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_{λ} – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

$$E_p = \frac{2800 \cdot 10 \cdot 0,43}{5 \cdot 5 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 312,73 \text{ (лк)}$$

Виходячи з розрахунку, загальне штучне освітлення в приміщенні офісу дорівнює 312,73 лк, що відповідає нормованому значенню освітлення (300 лк) і яке забезпечується за допомогою 5 світильників типу ЛПО з використанням 10 ламп фірми Philips (TL-D 36W/965).

Неправильне проектування або несправність систем опалення, вентиляції та кондиціонування в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови для приміщенні з комп'ютеризованими робочими місцями: температура, відносна вологість та швидкість переміщення повітря цілком відповідають вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень». Роботи у приміщенні з ПК, належать до категорії Іб – легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Відповідно до вимог ДБН В.2.5-67:2013 «Опалення, вентиляція та кондиціонування», з метою забезпечення оптимальних параметрів

мікроклімату в офісному приміщенні обладнаному ПК з ЕП передбачена система централізованого водяного опалення з радіаторами, а на теплий період передбачений побутовий кондиціонер.

З метою забезпечення необхідного повітрообміну у приміщенні офісу передбачена система механічної припливно-витяжної вентиляції (методом рекуперації), яка забезпечує 3-кратний обмін повітря за годину.

Оптимальні рівні позитивних ($n+$) і негативних ($n-$) іонів у повітрі офісного приміщення з ЕП відповідають вимогам додатку 3 ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» і становить: $n+ = 1500-30000$ (шт. на 1 см^3); $n- = 3000-5000$ (шт. на 1 см^3). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечують за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

Для запобігання хвороботворної дії мікроорганізмів на людину передбачено проведення щоденного вологого прибирання приміщень, їх періодичне провітрювання. В періоди загострення інфекційної обстановки необхідно виконувати щоденні додаткові заходи: кварцювання; вологе прибирання з використанням антисептичних препаратів; дотримання правил особистої гігієни.

Робота принтера не передбачає постійної присутності працівника поряд з ним, проте при роботі лазерних принтерів істотно змінюються параметри повітря в приміщенні. При розпечатуванні документа здійснюється запікання тонера, нагрівання паперу, і в повітря виділяються озон, оксид азоту, оксид вуглецю, а також, можливо, толуол, ксилол, бензол, ізооктан та ін. Внаслідок цього уживано заходи щодо наявності вентиляції в приміщеннях із встановленими принтерами, регулярного провітрювання і вологого прибирання приміщень. Копіювальний апарат є багато в чому аналогічним до лазерного принтера. Однак, у сучасних копіювальних апаратах замість лазера використовується високовольне коронування, що обумовлює більш високу

концентрацію озону та оксиду азоту в повітрі. Наявність цих шкідливих факторів обумовлено вимогами, що пред'являються до приміщень, де використовується розмножувальна техніка, а саме: площа не менш 6 м² на 1 робоче місце, кубатура приміщення не менше 15 м³, відстань з боку зони обслуговування не менше 1,0 м, з боку стіни 0,6 м, розміри проходів не менше 0,6 м. Копіювальна техніка та принтери розташовуються далеко від робочих місць або ж в окремих приміщеннях.

3.4. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях

3.4.1. Заходи з пожежної безпеки

Заходи із забезпечення пожежної безпеки для приміщення офісу обладнаного ПК з ВДТ розроблені відповідно до вимог НАПБ А.01.001-14 «Правил пожежної безпеки в Україні».

Згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN2:1992/A1:2004, IDT)» у офісному приміщенні, обладнаному ПК з ВДТ можлива пожежа класів – А (пожежа, що супроводжується горінням твердих матеріалів) та Е (горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В);

Відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою», приміщення офісу належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки – простір у приміщенні, у якому перебувають тверді горючі речовини та матеріали.

Згідно ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» евакуацію людей під час пожежі з приміщення офісу передбачає план евакуації, який розташований в офісному приміщенні.

Для попередження про виникнення пожежі в офісному приміщенні встановлена адресна протипожежна система Tiras PRIME A з використанням ручного пожежного сповіщувача DETECTO MNL100, який подає сигнал пожежної тривоги в ручному режимі та адресного димового пожежного сповіщувача DETECTO SMK100.

З огляду на пожежну небезпеку приміщення офісу площею 25м² встановлено один переносний вуглекислотний вогнегасник ємністю 5 літрів.

3.4.2. Заходи безпеки при проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт

Перед проведенням рятувальних та інших невідкладних робіт (далі – РІНР) командири формувань зобов'язані роз'яснити особовому складу (далі – о.с.) характерні особливості майбутніх дій, ознайомити його з порядком проведення робіт і правилами безпеки та суворо стежити за їх дотриманням усіма підлеглими. Конкретні заходи безпеки на ділянці (об'єкті) робіт вказуються о. с. одночасно з постановкою завдань.

У ході рятувальних робіт пересування машин, евакуація уражених і населення організовуються по розвіданих шляхах. Небезпечні місця відгороджуються, біля них виставляються добре видимі попереджувальні знаки чи регулювальники. Забороняється проводити роботи поблизу будинків, що загрожують обвалом.

Для забезпечення безпеки проведення робіт на місцевості, зараженій радіоактивними речовинами (далі – РР), необхідно дотримуватися встановленого режиму, що регламентує максимально припустимий час перебування на цій території, з урахуванням часу перебування в дорозі з районів розташування у вогнище ураження і назад.

Контроль за величиною отриманої о.с. дози здійснюється за допомогою індивідуальних дозиметрів. Зниження вражаючої дози може бути досягнуто проведенням комплексу заходів, основними з яких є змінність роботи і суворе дотримання встановленої для кожної зміни тривалості перебування на зараженій місцевості; забезпечення необхідних захисних властивостей споруд для відпочинку в районах розташування; використання ізолюючого одягу і засобів індивідуального захисту (далі – ЗІЗ); дотримання правил поведінки в зоні радіоактивного зараження (далі – РЗ).

Тривалість роботи кожної зміни залежить від рівня РЗ місцевості і заданої припустимої дози опромінення. Для укриття о.с. відпочиваючих змін у районах розташування і дій використовуються будинки і споруди, які мають найбільші захисні властивості.

З метою зменшення імовірності ураження радіоактивними випромінюваннями у вогнищі ураження о. с. забороняється працювати без рукавиць, пити, курити і вживати їжу на відкритих ділянках зараженої території. При проведенні робіт у ЗІЗ шкіри ізолюючого типу слід враховувати такі припустимі терміни перебування людей у них:

- при температурі повітря від +24 до +20°C – 40-50 хв;
- при температурі повітря від +19 до +15°C – 2 год;
- при температурі нижче +15°C – 3 години і більше.

Використання екрануючих комбінезонів, змочених водою, збільшує час постійного перебування в захисному одязі в 2-3 рази.

При ліквідації аварій, що відбулися з викидом сильнодіючих отруйних речовин (далі – СДОР), і при знезаражуванні отруйних і агресивних рідин, розлитих з пошкоджених ємкостей і сховищ, до місця аварії слід підходити тільки з навітряної сторони в ізолюючих протигазах і захисному одязі.

Будинки і споруди, що загрожують обвалом, обрушуються.

Роботи в задимлених і загазованих приміщеннях, у колодязях і колекторах підземних магістралей чи під водою обов'язково виконуються групами у складі 2-3 осіб, одна з осіб призначається старшою. Забороняється

визначати наявність газу в підвалах, колекторах за допомогою відкритого вогню. Спуск людей у колодязі, колектори і підвали пошкоджених будинків, не перевірені на загазованість, здійснюється в ізолюючих протигазах з дотриманням заходів страховки.

Аварійно-відновлювальні роботи на електричних мережах здійснюються тільки після їх знеструмлення і вживання необхідних заходів відповідно до правил електробезпеки.

При гасінні нафтопродуктів і роботі в зонах пожеж (високих температур) о.с. повинний використовувати спеціальні засоби захисту і бути попереджений про встановлені сигнали небезпеки і напрямки виходу; тривалість роботи має становити 10-20 хв. із перервами між входами в зону від однієї до двох годин.

При організації рятувальних робіт у зонах затоплення о. с. формування повинен бути підготовлений до робіт на воді, сповіщений про встановлені сигнали небезпеки і шляхи відходу у випадку інтенсивного підвищення рівня води. У нічний час і за поганої видимості організується освітлення ділянок (об'єктів) робіт, у небезпечних місцях виставляються ліхтарі з червоним світлом.

Особовий склад формувань повинен уміти надавати першу медичну допомогу потерпілим за будь-яких надзвичайних ситуацій і у будь-якій обстановці.

Таким чином, у розділі розглянуто аналіз потенційних небезпек, що можуть вплинути на здоров'я працівників економіко-гуманітарної сфери під час виконання робочих обов'язків в офісному приміщенні. Заходи із забезпечення безпеки, заходи із забезпечення виробничої санітарії та гігієни праці, заходи з пожежної безпеки (в приміщенні офісу класом пожежі А (Е), категорією приміщення Д встановлен вуглекислотний вогнегасник ємністю 5 літрів) та розглянуто питання з цивільного захисту, а саме заходи безпеки при проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт.

ВИСНОВКИ

Текст є продуктом, породженим мовною особистістю і адресованим мовній особистості. Щоб піднятися до справжнього розуміння значення мовних одиниць, необхідно вийти за межі речення в більш широкий контекст, на рівень тексту. Точка зору стосовно того, що за кожним текстом стоїть мовна особистість, має безпосереднє відношення й до ФТ галузі гандболу, який включає в себе риси гандбольної комунікації.

На сьогодні фахові тексти залишаються недостатньо вивченим сегментом лінгвістичної науки. Співвіднесеність ФТ галузі гандболу з процесом його створення принципово важлива для розуміння змісту тексту, оскільки внутрішньомовні дії дослідницького характеру тісно пов'язані з текстоутворювальними діями автора (відповідно хід наукового дослідження тісно взаємопов'язаний з процесом створення тексту), і розуміння змісту ФТ передбачає і розуміння логіки, послідовності викладу.

За своєю природою терміносистема фахових текстів галузі гандболу є доволі складним явищем через відсутність чіткої нормативно-термінологічної визначеності та шляхів передачі гандбольних понять при перекладі. Саме тому під час трансляції ГТ українською мовою необхідно віднайти шляхи максимального збереження його емоційно-експресивного навантаження. Завдяки закономірностям, що вдалося виявити під час аналізу англomовних термінів галузі гандболу, вважається доцільним звернення до таких способів перекладу і перекладацьких лексичних трансформацій, як описовий переклад і смисловий розвиток, додавання слова та конкретизація, гармонічне поєднання котрих уможливорює повне й повноцінне когнітивне вираження фахового наповнення гандбольних текстів.

Гандбольний ФТ відрізняється від власне наукового тим, що хоча він і зберігає наукову термінологію і клішованість використовуваних конструкцій, проте при цьому більше, ніж мова власне наукового викладу залучає емоційно оцінні засоби. Вживання лексем з експресивним забарвленням

викликано прагненням адресанта створити міцний фундамент для досягнення наукових понять, тим самим сприяючи успішній взаємодії з реципієнтом.

У стилістичних фреймах ФТ вирізняються такі стилістичні риси когнітивного функціонування термінів, як відносна взаємозамінюваність, спричинена синонімічністю вживаних понять, і взаємопроникнення в суміжні термінологічні поля – явище, репрезентоване ретермінологізацією і окремими випадками розширення значення термінів. Фахова література галузі гандболу функціонує як одна з локацій побутування гандбольної термінології, метафор, епітетів тощо, що завдяки емоційно-експресивним нюансам втілюють фундаментальні риси гандболу як ІВС – динамізм і відкритість, сприяючи тим самим популяризації цього виду спорту.

Гандбольна термінологія, яка функціонує в межах ФТ, охоплює одно- та багатокомпонентні терміни. Перші представлені різними частинами мови, серед яких переважають іменники – віддієслівні деривативи. Найбільшу частку серед англomовних термінів галузі гандболу складають полікомпонентні термінологічні утворення, при чому двокомпонентні терміни переважають над три- та чотирикомпонентними формантами, що когнітивно пов'язано із необхідністю прискорення комунікації серед її безпосередніх учасників. Найбільш ефективним способом для утворення багатокомпонентних термінів є процес словоскладання, у якому найактивнішу участь беруть іменники або прикметники з іменниками.

АГТ вводиться у ФТ як функційно-синтаксична одиниця у складі щонайменше двох усталених синтаксичних феноменів: словосполучення та речення. У складі предикативної одиниці гандбольні терміни можуть реалізовувати синтаксичні функції підмета, присудка, додатка, означення та обставини, в той час як серед непередикативних одиниць превалюють субстантивні словосполучення, в яких головне слово, виражене іменником, перебуває в атрибутивних відношеннях із прикметником або іменником. Нетиповим, проте можливим є використання дієслова у якості залежного до іменника слова. Сполучуваність англomовних термінів галузі гандболу у

межах предикативних і непередикативних одиниць тригерує термінологічну когезію ФТ, зумовлену співіснуванням термінів у тексті.

Конгломерат англомовних фахових творів є всесвітом концептів гандбольного ФТ, конфігурації яких виглядають цілком дієздатними і перспективними в когнітивному контексті фахової гандбольної літератури. Використання креолізації як засобу стилістичного аранжування термінів ФТ сприяє розкриттю концепту HANDBALL, що є наріжним каменем у формуванні концептосистеми англомовного ФТ галузі гандболу, різнобічно подаючи пишнobarвну вербальну складову в невербальних шатах, а вдаль поєднання лінгвального та паралінгвального компонентів складають фундамент для досягнення поставленої мети.

Звернення до креолізації як засобу когнітивного розкриття функційної складової англомовних термінів ФТ галузі гандболу пов'язане із недостатністю змістового навантаження власне вербальної частини мовленнєвого утворення, яке, проте, не є частотною. Саме тому найпоширенішу текстову реалізацію у ФТ знаходить нульова креолізація, а другою за поширеністю виступає часткова креолізація із однаковим значенням вербального і невербального компонентів.

Професійна спрямованість гандбольної термінології дозволяє говорити про її функціонування в межах ФТ з метою передачі певних спеціалізованих смислів, при чому текст є акумулятивним резервуаром гандбольної термінолексики із потенційно динамічним вектором її реалізації.

Проведений аналіз когнітивно-функційного позиціонування гандбольного терміна в англомовному тексті із складанням у процесі роботи чотиримовного глосарія найуживаніших термінів відповідної галузі, що є одним із наслідків когнітивно-функційного осмислення фахової термінології, формує передумови для подальшої фіксації лексики в спеціалізованих словниках й визначає певні напрями для інноваційних лінгвістичних досліджень текстів галузі гандболу в цілому і гандбольної термінології зокрема.

SUMMARY

Text is a product created by a linguistic individual and addressed to a linguistic individual. To comprehend the meaning of linguistic units properly, it is necessary to go beyond the sentence to a broader context, to the text level. The point of view that the linguistic individual is behind each text is directly related to the handball specialty text, which includes features of handball communication.

Today, specialty texts are appeared to be an understudied segment of linguistics. Correlation of handball specialty text with the process of its creation is crucial for the text content perception, since intralinguistic research is closely connected with the author's text-forming actions (respectively, the course of study is closely related to the text creation process), therefore, the text comprehension embodies understanding of its logical line of thought.

By its nature, terminology of handball specialty texts is a complex phenomenon due to the lack of clear normative and terminological definitions as well as ways of conveying handball concepts in translation. That is why it is essential to find ways of maintaining the emotional and expressive capacity during realization of handball terms in Ukrainian. Thanks to the regularities found in the process of English handball terms analysis, such methods of translation and lexical translation transformations are considered to be efficient as descriptive translation and modulation, word addition and concretization, the harmonious combination of which allows full and proper cognitive expression of handball specialty texts.

Handball specialty text differs from the scientific one in the fact of engaging more emotional stylistic means than the scientific does simultaneously encompassing scientific terminology and cliché of the constructions used. The usage of lexical units with expressive meaning is caused by the addressee's striving to create a solid footing for scientific concepts comprehension, thereby contributing to successful interaction with the recipient.

Stylistic frames of handball specialty text are distinguished by such cognitive characteristics of terms functioning as relative interchangeability resulted

from concepts synonymy, and interpenetration into adjacent terminological fields being a phenomenon represented by reterminologization as well as some cases of terms meaning extension. Handball specialty literature is the activity location of handball terminology, metaphors, epithets, etc., which embody the fundamental features of handball as a team sport. Handball peculiarities revealed in the context of stylistic figures are dynamism and openness that play a decisive role in promoting this sport.

Handball terminology functioning within the specialty text includes simple and compound terms. The first mentioned are represented by different parts of speech, among which deverbal substantives prevail. Mostly, multicomponent terminological formations, with two-component terms predominating over three- and four-component formants are used, which is cognitively connected with the necessity to accelerate communication among its immediate participants. The most effective way to form multicomponent terms is the word composition process, where nouns or adjectives together with nouns take the most active part.

English handball term is introduced into the specialty text as a functional-syntactic unit in the context of at least two established syntactic phenomena that is phrases and sentences. As a part of a predicative unit, handball term can implement syntactic functions of subject, predicate, object, subject modifier (adjective), and adverbial, while non-predicative units are dominated by nominal phrases in which the main word expressed by a noun is in an attributive relationship with an adjective or substantive. The usage of a verb as a noun-dependent word is atypical, but possible. Compatibility of English handball terms within predicative and non-predicative units triggers terminological cohesion of the specialty text due to the terms coexistence in it.

Conglomeration of English specialty works is a universe of handball specialty text concepts, with their configurations being quite relevant and promising from the cognitive perspective of handball specialty literature analysis. By utilizing creolization to arrange the specialty text terms stylistically, HANDBALL concept is revealed, which is a cornerstone in the formation of the conceptual text

system. This presents a lush verbal component in nonverbal clothing multilaterally, where a successful combination of lingual and paralingual elements lays the groundwork for achieving the goal.

Using creolization as a method to unfold the cognitive-functional aspect of the respective terms is associated with insufficient verbal part unload, that is, however, not often a case. That is why zero creolization finds the most common textual implementation in the specialty text. The second most widespread kind of the semantic text coverage is partial creolization with the same meaning of verbal and nonverbal components.

Terms, “semantic cores” of handball terminology, found in handball specialty texts, are to fulfill the author’s intention and present a certain professional content, where text serves as a means of conveying this content. Terms in this situation can be perceived as language pointers combining specialty text properties with the argumentation reflected in the text.

Professional orientation of handball terminology allows talking about its functioning within the specialty text in order to convey certain specialized meanings, with the text being an accumulative handball terminology reservoir with a potentially dynamic vector of its implementation. Thus, handball terminology forms an idea of the vocabulary specifics as a set of concepts reflecting the scientific handball worldview.

The analysis of cognitive-functional positioning of handball term in English specialty text facilitated the creation of four-language glossary of the most widely used terms in the field, which is a consequence of cognitive-functional comprehension of handball terminology. Further fixation of the terminology in specialty dictionaries, as well as innovative directions for linguistic research of handball texts in general and handball terminology in particular is also predetermined in the course of study.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов): учеб. пос. для студ. фак. иностр. яз. вузов. М. : Издательский центр «Академия», 2003. 128 с.
2. Баженова Е. А. Научный текст в аспекте политекстуальности. Пермь : Изд-во Пермского ун-та, 2001. 270 с.
3. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень: методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови. Луцьк : ВНУ ім. Л. Українки, 2011. 28 с.
4. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста : учебн. пос. 5-е изд. М. : Флинта, 2016. 520 с.
5. Бондарко А. В. Основы функциональной грамматики: Языковая интерпретация и идеи времени. СПб : Изд-во СПб. ун-та, 2001. 260 с.
6. Бондарко А. В. Функциональная грамматика. Л. : Наука, 1984. 136 с.
7. Валгина Н. С. Теория текста: учебное пособие. М. : Логос, 2003. 280 с.
8. Гончарова Е. А. Еще раз о стиле как научном объекте современного языкознания. Текст-Дискурс-Стиль. СПб : Изд-во СПбГУЭФ, 2003. С. 9-23.
9. Завадська О. В. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Вип. 43. Харків, 2016. С. 163-169.
10. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 2. 350 с.; 2012. Т. 3. 426 с.; 2012. Т. 4. 388 с.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навч. пос. Вид. 5-те, випр. Вінниця : Нова книга, 2018. 656 с.
12. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : [монографія] / Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України. К. : Дім Дмитра Бураго, 2008. 335 с.

13. Корда О. А. Креолизованный текст в современных печатных СМИ: структурно-функциональные характеристики: автореф. дис. канд. филол. наук: [спец.] 10.01.10 «Журналистика». Екатеринбург : Уральский фед. ун-т им. перв. През. России Б. Н. Ельцина, 2013. 24 с.
14. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М. : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
15. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. К. : Знання, 2004. 326 с.
16. Матвеева Т. В. Учебный словарь: русский язык, культура речи, стилистика, риторика. М. : Флинта: Наука, 2003. 432 с.
17. Мостовой М. І. Лексикологія англійської мови: [підруч. для студ. ін-тів і фак. іноз. мови]. Харків : Основа, 1993. 255 с.
18. Приходько А. М. Концептологія дискурсу: апелювання концепту до дискурсів / А. М. Приходько // Англістика та американістика. Вип. 10. Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2013. С. 43-50.
19. Приходько А. М., Крашевська І. В. Концептосистема англомовного гандбольного дискурсу // Тиждень науки. Тези доп. щорічної наук.-практ. конф. Запоріжжя : НУ ЗП, 2020. С. 82-83.
20. Приходько А. М., Крашевська І. В. Лексико-семантичні особливості активізації концептів англомовного гандбольного дискурсу (на матеріалі науково-популярних текстів) // Південний архів (філологічні науки): збірник наукових праць. Випуск LXXXII. Херсон : ХДУ, 2020. С. 101-105.
21. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы: когнитивно-дискурсивный ракурс. Saarbrücken : Lambert Academic Publishing, 2014. 335 с.
22. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
23. Сорокин Ю. А., Тарасов Е. Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция // Оптимизация речевого воздействия. М. : Наука, 1990. 240 с.

24. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Изд. 3-е, испр. и доп. М. : Академический проект, 2004. 991 с.
25. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики. 7-е изд. М. : URSS, 2009. 310 с.
26. Степанов Ю. С. Семиотика концептов // Антология «Семиотика». М. : Наука, 2001. С. 603-612.
27. Allan K. (ed.). The Routledge Handbook of Linguistics. 1st edition. London : Routledge, 2016. 608 p.
28. Beaugrande R. de. Textlinguistik: Zu neuen Ufern? // Die Zukunft der Textlinguistik. Tübingen : Niemeyer, 1997. S. 1-11.
29. Brinker K. Textstrukturanalyse // Text- und Gesprächslinguistik. Berlin : Walter de Gruyter, 2014. 1. Halbband. S. 164-175.
30. Dijk T. A. van. Society and discourse: How social context influence text and talk. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 298 p.
31. Gläser R. International LSP Workshop at the University of Uppsala. Sweden : Uppsala University, 1992. P. 69-71.
32. Glovacki-Bernardi Z. O tekstu. SK : Zagreb, 1990. 71 p.
33. Heinemann W., Viehweger D. Textlinguistik. Eine Einführung. Tübingen : Niemeyer, 1991. 310 S.
34. Hoffmann L. Fachtexte und Fachtextsorten // Berichte der Sektion Fremdsprachen. Leipzig : Karl Marx Universität, 1990. 160 S.
35. Hoffmann L. Texts and Text Types in LSP // Subject-Oriented Texts: Languages for Special Purposes and Text Theory. Berlin : de Gruyter, 1991. P. 158-167.
36. Hoffmann L. Vom Fachwort zum Fachtext. Beiträge zur Angewandten Linguistik. Tübingen : Günter Narr Verlag, 1988. 265 S.
37. Jeffries L., McIntyre D. Stylistics // Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 226 p.

38. Jurin S., Krišković A. Texts and their usage through text linguistic and cognitive linguistic analysis. Rijeka : Faculty of Humanities and Social Sciences, 2017. 150 p.
39. Löffler H. Germanistische Soziolinguistik. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2010. 4. neu bearbeitende Auflage. 222 S.
40. Roelcke T. Definitionen und Termini. Quantitative Studien zur Konstituierung von Fachwortschatz (Linguistik – Impulse & Tendenzen). Berlin, Boston : de Gruyter, 2013. 244 S.
41. Roelcke T. Fachsprachen. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2005. 250 S.
42. Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik. Tübingen, Basel : Francke, 1996. 238 S.
43. Simpson P. Stylistics: A resource book for students. Second edition. London, New York : Routledge, 2014. 313 p.
44. Tupaj A. Fachtext-Linguistik: Was macht Fachtexte für Laienrezipienten so schwer verständlich? Am Beispiel medizinischer (Fach)Presstexte // Lingua ac Communitas. Vol. 15. Posen : Philosophisches Institut an der Adam-Mickiewicz-Universität, 2005. S. 37-50.

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

45. Стилистический энциклопедический словарь русского языка : электрон. ресурс / ред. : М. Н. Кожина. 3-е изд., стер. М. : Флинта, 2016. 696 с. URL : <http://globalf5-012114012114.pdf> (дата обращения: 04.11.2020).
46. Українська мова: енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол. : В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
47. CACD: Cambridge Academic Content Dictionary. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 1156 p.
48. EHF CAN Handball Glossary. Vienna : EHF CAN, 2018. 12 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

49. Guidelines and Interpretations of the IHF Rules of the Game. Basel : IHF, 2019. 5 p.
50. Guidelines und Interpretationen der IHF-Spielregeln. Basel : IHF, 2019. 5 p.
51. Regulations of the EHF Champions League Men season 2020/21. Vienna : EHF, 2020. 102 p.
52. Regulations of the EHF European Cup Men & Women season 2020/21. Vienna : EHF, 2020. 79 p.
53. Regulations of the EHF European League Men season 2020/21. Vienna : EHF, 2020. 105 p.
54. Rules of the game: Indoor handball. Basel : IHF, 2016. 98 p.
55. Spielregeln: Hallenhandball. Basel : IHF, 2016. 98 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Чотиримовний глосарій найуживаніших термінів гандболу

№ з/п	Англ. термін	Нім. Еквівалент	Рос. еквівалент	Укр. еквівалент
1.	accreditation	Akkreditierung (f), -en	аккредитация	Акредитація
2.	advantage	Vorteil (m)	преимущество в счете	перевага в рахунку
3.	advantage concept	Vorteilsgedanke (m)	принцип преимущества команды, владеющей мячом	принцип переваги команди, яка володіє м'ячем
4.	anti-doping area	Räumlichkeit für Dopingkontrollen (f), -Räumlichkeiten für Dopingkontrollen	помещение для допинг-контроля	приміщення для допінг-контролю
5.	Anti-Doping Regulations	Antidoping-Reglement (n), -s	Антидопинговый регламент	Антидопінговий регламент
6.	assist	Assist (n), -s	ассист, голевой пас, голевая передача	асист, голевий пас, голева передача
7.	assistant coach	Co-Trainer (m), =	второй тренер, ассистент тренера	другий тренер, асистент тренера
8.	attack	Angriff (m)	нападение, атака	напад, атака
9.	attacking team	angreifende Mannschaft (f), -angreifende Mannschaften	атакующая команда	команда, що атакує
10.	away-goal rule	Auswärts-Tor-Regel (f)	правило определения победителя по количеству голов, забитых в гостях	правило визначення переможця за кількістю голів, забитих в гостях
11.	backcourt player	Rückraumspieler (m), =	игрок задней линии	гравець задньої лінії
12.	ball	Ball (m), -Bälle	М'яч	м'яч
13.	beach handball	Beach Handball (m)	пляжный гандбол	пляжний гандбол
14.	bench for substitutes	Auswechselbank (f), -bänke	скамья запасных	лава запасних
15.	block	Sperre (f), -n	Блок	Блок
16.	blocking	Sperren (n)	блокирование (соперника)	блокування (суперника)
17.	blue card	blaue Karte (f), -blaue Karten	синяя карточка	синя картка
18.	body faking	Körpertäuschung (f), -en	обманное движение, ложное движение	хибний рух

19.	bounce the ball	den Ball tippen (<i>tippte den Ball · hat den Ball getippt</i>)	ударять мячом об пол.	ударяти м'ячем об підлогу
20.	breakthrough	Durchbruch (<i>m</i>), -Durchbrüche	прорыв	Прорив
21.	captains' armlet	Kapitänsbinde (<i>f</i>), -n	капитанская повязка	капітанська пов'язка
22.	centre back	Rückraum Mitte (<i>f</i>), -Rückraum Mitten; Spielmacher (<i>m</i>), =	центральный, разыгрывающий, плеймейкер	центральный, розігруючий, плеймейкер
23.	centre line	Mittellinie (<i>f</i>), -n	центральная линия	центральна лінія
24.	Challenge Cup	Challenge Cup (<i>m</i>)	Кубок Вызова	Кубок Виклику
25.	Challenge Cup participant	Challenge Cup-Teilnehmer (<i>m</i>), =	участник Кубка Вызова	учасник Кубку Виклику
26.	Champions League	Champions League (<i>f</i>)	Лига чемпионов	Ліга чемпіонів
27.	Champions League participant	Champions League-Teilnehmer (<i>m</i>), =	участник Лиги чемпионов	учасник Ліги чемпіонів
28.	chance of scoring	Torchance (<i>f</i>), -n	голевой шанс, шанс поразить ворота	голевой шанс, шанс вразити ворота
29.	change players	einen Spielerwechsel vornehmen (<i>nahm einen Spielerwechsel vor · hat einen Spielerwechsel vorgenommen</i>)	менять игроков	міняти гравців
30.	changing room	Umkleidekabine (<i>f</i>), -n	раздевалка	роздягальня
31.	clear scoring chance	klare Torgelegenheit (<i>f</i>), -klare Torgelegenheiten	чистый голевой момент, стопроцентный голевой шанс	чистий голевой момент, стовідсотковий голевой шанс
32.	club	Verein (<i>m</i>), -e	Клуб	клуб
33.	coach	Trainer (<i>m</i>), =	тренер, коуч	тренер, коуч
34.	coaching zone	Coachingzone (<i>f</i>), -n	техническая зона	технічна зона
35.	commits a violation of rules	eine Regelwidrigkeit begehen (<i>beging eine Regelwidrigkeit · hat eine Regelwidrigkeit begangen</i>)	нарушать правила, допускать нарушение правил	порушувати правила, припускатись порушення правил
36.	competition	Wettbewerb (<i>m</i>), -e	соревнование	змагання
37.	conduct a game	ein Spiel leiten (<i>leitete ein Spiel · hat ein Spiel geleitet</i>)	вести игру, руководить игрой	вести гру, керувати грою
38.	consultation	Rücksprache (<i>f</i>), -n	совещание (судей во время игры)	нарада (суддів під час гри)
39.	contract	Vertrag (<i>m</i>), -träge	соглашение, контракт	угода, контракт

40.	correct position	korrekte Stellung (f), -korrekte Stellungen	правильное положение, правильная позиция	правильне положення, правильна позиція
41.	counter-attack	Gegenstoß (m), -stöße	контратака	контратака
42.	court player	Feldspieler (m), =	полевой игрок	польовий гравець
43.	court referee	Feldschiedsrichter (m), =	судья в поле	суддя в полі
44.	cup derby	Pokalderby (n)	дерби за кубок	дербі за кубок
45.	decision to award a throw	Wurfentscheidung (f), -en	решение о назначении броска	рішення про призначення кидка
46.	defender	Abwehrspieler (m), =	защитник, игрок защиты	захисник, гравець захисту
47.	defending team	abwehrende Mannschaft (f), -abwehrende Mannschaften	защищающаяся команда	команда, що захищається
48.	defense	Deckung(f); Abwehr (f)	защита, оборона	захист, оборона
49.	defensive foul	Abwehrfoul (n), -s	фол в защите	фол у захисті
50.	delay	Verzögerung (f), -en	затягивание/ задержка (выполнения броска, атаки и т.д.)	затягування/ затримка (виконання кидка, атаки тощо)
51.	delegate	Delegierte (m або f), -n	делегат	делегат
52.	derby	Derby (n)	дерби	дербі
53.	destroy a clear chance of scoring	eine klare Torchance vereiteln (<i>vereitelt eine klare Torchance · hat eine klare Torchance vereitelt</i>)	разрушить/ оборвать чистый голевой момент	зруйнувати/ обірвати чистий гольовий момент
54.	disallow a goal	ein Tor annullieren (<i>annullierte ein Tor · hat ein Tor annulliert</i>)	аннулировать гол	анулювати гол
55.	disciplinary commission	Disziplinar- kommission (f), -en	дисциплинарная комиссия	дисциплінарна комісія
56.	disqualification	Disqualifikation (f), -en	дисквалификация	дискваліфікація
57.	disqualified player	disqualifizierter Spieler (m), -disqualifizierte Spieler	дисквалифици- рованный игрок	дискваліфікований гравець
58.	dive shot	Sprungwurf (m), -würfe	бросок в прыжке	кидок у стрибку
59.	doping	Doping (n)	допинг	допінг
60.	doping control	Dopingkontrolle (f), -n	допинг-контроль, тест на допинг	допінг-контроль, тест на допінг
61.	doping violation	Dopingvergehen (n),	нарушение	порушення

		=	антидопингового правила	антидопінгового правила
62.	draw	Auslosung (f), -en; Unentschieden (n), =	жеребьевка; ничья	жеребкування; нічия
63.	dribble	prellen (<i>prellte · hat geprellt</i>), dribbeln (<i>dribbelte · hat gedribbelt</i>)	вести мяч	вести м'яч
64.	European Cup	Europäischer Cup (m)	Европейский кубок	Європейський кубок
65.	EHF (European Handball Federation)	EHF (Europäische Handball Föderation) (f)	ЕГФ (Европейская гандбольная федерация)	ЄГФ (Європейська гандбольна федерація)
66.	EHF Cup	EHF Cup (m)	Кубок ЕГФ	Кубок ЄГФ
67.	European League	Europäische League (f)	Европейская лига	Європейська ліга
68.	empty goal	leeres Tor (n)	пустые ворота	порожні ворота
69.	encounter	Begegnung (f), -en	встреча, игра, матч	зустріч, гра, матч
70.	end	Seite (f), -n	половина площадки	половина майданчика
71.	end of the game	Spielende (n)	конец игры	кінець гри
72.	end of the half	Halbzeitende (n)	конец тайма	кінець тайму
73.	enter	betreten (<i>betrat · hat betreten</i>)	заступать (на вратарскую площадку), входит (в зону), выходит (на площадку)	заступати (на площу воротаря), входити (в зону), виходити (на майданчик)
74.	entitled to participate	teilnahmeberechtigt	тот, который имеет право участвовать (в игре, турнире); допущенный к игре	той, котрий має право брати участь (в певній грі, турнірі); допущенный до гри
75.	European champion	Europameister (m), =	чемпион Европы	чемпіон Європи
76.	execution	Ausführung (f), -en	выполнение (броска)	виконання (кидка)
77.	extend a contract for a longer term	langfristig binden (<i>band langfristig · hat langfristig gebunden</i>)	продлить контракт на более долгий срок	продовжити контракт на довший термін
78.	fair play	ehrliches Spiel (n)	честная/ справедливая игра	чесна/ справедлива гра
79.	faking	Täuschung (f), -en	симулирование, симуляция	симулювання, симуляція
80.	fast break	Tempogegenstoß (m), -stöße	быстрый переход, фаст брейк	швидкий перехід, фаст брейк
81.	faulty substitution	Wechselfehler (m), =	неправильная замена	неправильна заміна
82.	field referee	Feldschiedsrichter (m), =	судья в поле	судья в полі

83.	final round	Endrunde (f), -n	заключительный/ финальный этап соревнований	заключний/ фінальний етап змагань
84.	final signal	Schlußsignal (n)	сигнал об окончании игры	сигнал про закінчення гри
85.	first round	erster Durchgang (m)	первый раунд, первый круг (семиметровых бросков)	перший раунд, перше коло (семиметрових кидків)
86.	forewarning signal	Vorwarnzeichen (n), =	предупреждающий сигнал	попереджуваль- ний сигнал
87.	former player	ehemaliger Spieler (m), -ehemalige Spieler	бывший игрок, экс-игрок	колишній гравець, екс-гравець
88.	foul	Regelwidrigkeit (f), -en	фол (нарушение правил)	фол (порушення правил)
89.	free throw	Freiwurf (m), -würfe	свободный (9- метровый) бросок	вільний (9- метровий) кидок
90.	free throw line	Freiwurflinie (f), -n	линия свободных бросков	лінія вільних кидків
91.	friendly match	Freundschaftsspiel (n), -e	товарищеская игра	товариська гра
92.	gain possession of the ball	in Ballbesitz kommen (kam in Ballbesitz · ist in Ballbesitz gekommen)	завладеть мячом	заволодіти м'ячем
93.	game	Spiel (n), -e	игра, матч	гра, матч
94.	get the rebound	den Ball nach dem Abprall fangen (fing den Ball nach dem Abprall · hat den Ball nach dem Abprall gefangen)	ловить мяч с отскока	ловити м'яч з відскоку
95.	glue	Harz (n)	мастика	мастика
96.	goal	Tor (n), -e	ворота, гол	ворота, гол
97.	goal area	Torraum (m), -räume	голевая/ вратарская зона	гольова/ воротарська зона
98.	goal difference	Tordifferenz (f)	разница мячей, разница забитых и пропущенных голов	різниця м'ячів, різниця забитих і пропущених голів
99.	goal line	Torlinie (f), -n	линия ворот	лінія воріт
100.	goal line referee	Torschiedsrichter (m), =	судья у ворот, судья на линии ворот	суддя у воріт, суддя на лінії воріт
101.	goal net	Tornetz (n), -e	сетка ворот	сітка воріт
102.	goal-area line	Torraumlinie (f), -n	линия вратарской площадки	лінія площі воротаря
103.	goalie	Torwart (m), -e; Torhüter (m), =	вратарь, голкипер	воротар, голкіпер
104.	goalkeeper	Torwart (m), -e; Torhüter (m), =	вратарь, голкипер	воротар, голкіпер

105.	goalkeeper throw	Abwurf (<i>m</i>), -würfe	бросок от ворот	кидок від воріт
106.	goalkeeper's restraining line	Torwartgrenzlinie (<i>f</i>), -n	линия ограничения вратаря (4-метровая линия)	лінія обмеження воротаря (4-метрова лінія)
107.	goalpost	Torpfosten (<i>m</i>), =	стойка ворот	стійка воріт
108.	grant	zusprechen (<i>sprach zu · hat zugesprochen</i>)	присуждать, назначать (бросок)	присуджувати, призначати (кидок)
109.	green card	grüne Karte (<i>f</i>), -grüne Karten	зеленая карточка для взятия командного тайм-аута	зелена картка для взяття командного тайм-ауту
110.	guest team	Gastmannschaft (<i>f</i>), -en	команда гостей	команда гостей
111.	guilty player	fehlbarer Spieler (<i>m</i>), -fehlbare Spieler	игрок, нарушивший правила	гравець, який порушив правила
112.	half	Halbzeit (<i>f</i>), -en	Тайм	тайм
113.	hand signal	Handzeichen (<i>n</i>), =	знак (судьи), подаваемый рукой	знак (судді), що подається рукою
114.	handball	Handball (<i>m</i>)	гандбол	гандбол
115.	head coach	Chef-Trainer (<i>m</i>), =	главный тренер	головний тренер
116.	hold	festhalten (<i>hielt fest · hat festgehalten</i>)	удерживать, держать	утримувати, тримати
117.	hold the ball for more than 3 seconds	Zeitfehler (<i>m</i>), =	держат мяч больше, чем 3 секунды;	тримати м'яч більше, ніж 3 секунди
118.	home advantage	Heimvorteil (<i>m</i>)	преимущество игры на домашней площадке	перевага гри на домашньому майданчику
119.	host team	Heimmannschaft (<i>f</i>), -en	команда хозяев, принимающая команда	команда господарів
120.	identical uniform	einheitliche Spielkleidung (<i>f</i>), -einheitliche Spielkleidungen	одинаковая игровая форма	однакова ігрова форма
121.	IHF (International Handball Federation)	IHF (Internationale Handball Föderation) (<i>f</i>)	ИГФ (Интернациональная гандбольная федерация)	ІГФ (Інтернаціо-нальна гандбольна федерація)
122.	IHF Coaching Education Structure	IHF-Ausbildungsstruktur (<i>f</i>), -en	Структура образования тренеров ИГФ	Структура освіти тренерів ІГФ
123.	IHF coaching licence	IHF-Trainerlizenz (<i>f</i>), -en	тренерская лицензия ИГФ	тренерська ліцензія ІГФ
124.	IHF Education Centre	IHF Education Centre (<i>n</i>), =	Центр образования ИГФ	Центр освіти ІГФ
125.	IHF Member Federation	Mitgliedsverband der IHF (<i>m</i>), -Mitgliedsverbände	федерация-член ИГФ	федерація-член ІГФ

		der IHF		
126.	illegal dribble	Prellfehler (<i>m</i>)	неправильное ведение	неправильне ведення
127.	illegal entry on the court	unerlaubtes Betreten der Spielfläche (<i>n</i>)	неправильный выход на площадку	неправильний вихід на майданчик
128.	indoor handball	Hallenhandball (<i>m</i>)	гандбол в закрытом помещении, ручной мяч в закрытом помещении	гандбол в закрытому приміщенні, ручний м'яч в закрытому приміщенні
129.	infraction	Vergehen (<i>n</i>), =	нарушение правил	порушення правил
130.	injured player	verletzter Spieler (<i>m</i>), -verletzte Spieler	травмированный гирок	травмований гравець
131.	injury	Verletzung (<i>f</i>), -en	травма	травма
132.	inspect	prüfen (<i>prüfte</i> · <i>hat geprüft</i>)	инспектировать, проверять (ворота, площадку и т.д.)	інспектувати, перевіряти (ворота, майданчик тощо)
133.	intercept a pass	einen Pass abfangen (<i>fing einen Pass ab</i> · <i>hat einen Pass abgefangen</i>)	перехватывать пас	перехоплювати пас
134.	international match	Länderspiel (<i>n</i>), -e	международная игра, игра сборных команд	міжнародна гра, гра збірних команд
135.	international referee	internationaler Schiedsrichter (<i>m</i>), -internationale Schiedsrichter	судья международной категории	судья міжнародної категорії
136.	interrupt the game	das Spiel unterbrechen (<i>unterbrach das Spiel</i> · <i>hat das Spiel unterbrochen</i>)	прерывать игру	переривати гру
137.	joint decision	gemeinsame Entscheidung (<i>f</i>), -gemeinsame Entscheidungen	общее решение (судей)	спільне рішення (суддів)
138.	jump shot	Sprungwurf (<i>m</i>), -würfe	бросок в прыжке	кидок у стрибку
139.	junior coach	Juniorentainer (<i>m</i>), =	тренер юниорской команды, тренер категории С	тренер юніорської команди, тренер категорії С
140.	junior team	Junioren-mannschaft (<i>f</i>), -en	юниорская команда	юніорська команда
141.	last 30 seconds	letzte 30 Sekunden (<i>pl.</i>)	последние 30 секунд игры	останні 30 секунд гри
142.	late entry	verspätete Anmeldung (<i>f</i>), -verspätete	дозаявка	дозаявка

		Anmeldungen		
143.	left back	Rückraum Links (<i>m</i>), -Rückräume Links	левый полусредний	лівий напівсередній
144.	left wing	Linksaußen (<i>m</i>), =	левый крайний, левый угловой, левый вингер	лівий крайній, лівий кутовый, лівий вінгер
145.	left-handed player	linkshändiger Spieler (<i>m</i>), -linkshändige Spieler	леворукий игрок, игрок-левша	гравець, в которого кидкова рука – ліва
146.	licensed player	Lizenzspieler (<i>m</i>), =	лицензированный гирок	ліцензований гравець
147.	line player	Kreis (<i>m</i>), -e; Pivot (<i>m</i>), -s; Kreisläufer (<i>m</i>), =	линейный	лінійний
148.	lose the ball	den Ball verlieren (<i>verlor den Ball · hat den Ball verloren</i>)	терять/упускать мяч	втрачати/ упускати м'яч
149.	loser	Verlierer (<i>m</i>), =	проигравший	переможений
150.	loss of points	Verlust von Punkten (<i>m</i>)	потеря очков	втрата очок
151.	main round	Hauptrunde (<i>f</i>), -n	основной этап соревнований	основний етап змагань
152.	man-to-man marking	Manndeckung (<i>f</i>)	персональная защита	персональний захист
153.	match	Spiel (<i>n</i>), -e	игра, матч	гра, матч
154.	match official	Spieloffizielle (<i>m</i> або <i>f</i>), -n	официальное лицо на матче; лицо, обслуживающее игру	офіційна особа на матчі; особа, яка обслуговує гру
155.	match schedule	Spielplan (<i>m</i>), -pläne	график игр	графік ігор
156.	member federation	Mitgliedsverband (<i>m</i>), -bände	федерация-член, федерация-участник	федерація-член, федерація-учасник
157.	mini-handball	Minihandball (<i>m</i>)	детский гандбол	дитячий гандбол
158.	national champion	Landesmeister (<i>m</i>), =	чемпион страны	чемпіон країни
159.	national federation	Nationalverband (<i>m</i>), - bände	национальная федерация	національна федерація
160.	national team	Handballauswahl (<i>f</i>), =; National- mannschaft (<i>f</i>), -en	национальная сборная команда	національна збірна команда
161.	net	Netz (<i>n</i>), -e	Сетка	сітка
162.	nomination	Nominierung (<i>f</i>), -en	назначение (на игру судей, делегата и т.д.)	призначення (на гру суддів, делегата тощо)
163.	nominee	Kandidat (<i>m</i>), -en	лицо, назначенное на игру (для судейства, выполнения обязанностей делегата и т.д.)	особа, назначена на гру (для суддівства, виконання обов'язків делегата

				тощо)
164.	normal substitution	reguläre Auswechselung (f), -reguläre Auswechselungen	замена, обычная замена	заміна, звичайна заміна
165.	number	Spielnummer (f), -n	игровой номер, номер игрока	ігровий номер, номер гравця
166.	number of attacks	Anzahl der Angriffe (f)	количество атак	кількість атак
167.	offense	Angriff (m)	нападение, атака	напад, атака
168.	offensive formation	Angriffsformation (f), -en	схема нападения	схема нападу
169.	offensive foul	Stürmerfoul (n), -s	фол в нападении	фол у нападі
170.	official IHF language	offizielle IHF-Sprache (f)	официальный язык ИГФ	офіційна мова ІГФ
171.	official IHF referee courses	offizielle IHF-Schiedsrichterlehrgänge (pl.)	официальные курсы судей ИГФ	офіційні курси суддів ІГФ
172.	official match	offizielles Spiel (n), -offizielle Spiele	официальная игра	офіційна гра
173.	opponent	Gegner (m), =	соперник, оппонент	суперник, опонент
174.	opponent player	Gegenspieler (m), =	оппонент, игрок команды соперника	опонент, гравець команди суперника
175.	opposing team	gegnerische Mannschaft (f), -gegnerische Mannschaften	команда-соперник	команда-суперник
176.	out of play	außerhalb des Spiels	вне игры	поза грою
177.	outer goal line	Torauslinie (f), -n	внешняя линия ворот	зовнішня лінія воріт
178.	overtime	Verlängerung (f), -en	овертайм, дополнительное время	овертайм, додатковий час
179.	own goal	Eigentor (n), -e	автогол, гол в собственные ворота	автогол, гол у власні ворота
180.	participant	Teilnehmer (m), =	участник	учасник
181.	pass	Paß (m), -Pässe	пас, передача	пас, передача
182.	pass faking	Passtäuschung (f), -en	обманный пас, симулирование паса	хибний пас, симулювання пасу
183.	passive play	passives Spiel (n)	пассивная игра	пасивна гра
184.	penalise	bestrafen (bestrafte hat bestraft)	назначать наказание (за нарушение правил)	призначати покарання (за порушення правил)
185.	penalty	Penalty (m), =	пенальти	пенальті
186.	personal punishment	persönliche Ahndung (f), -persönliche Ahndungen	персональное наказание	персональне покарання
187.	piston movement	Kolbenbewegung (f), -en	движение игроков атаки вперед-назад перед началом	рух гравців нападу вперед-назад перед початком ігрової

			игровой комбинации	комбінації
188.	pivot	Pivot (m), -s; Kreis (m), -e; Kreisläufer (m), =	линейный	лінійний
189.	play the ball	den Ball spielen (spielte den Ball · hat den Ball gespielt)	разыгрывать мяч	розігравати м'яч
190.	play the ball out	den Ball herausspielen (spielte den Ball heraus · hat den Ball herausgespielt)	выбивать мяч	вибивати м'яч
191.	Player Eligibility Code	Zulassungsbestimmungen (pl.)	Кодекс допуска игроков	Кодекс допуску гравців
192.	player registration	Spielermeldung (f), -en	заявка игрока (на игру)	заявка гравця (на гру)
193.	player's agent	Spielervermittler (m), =	агент игрока	агент гравця
194.	playing court	Spielfläche (f), -n	игровая площадка	ігровий майданчик
195.	playing hall	Spielhalle (f), -n	игровой зал	ігровий зал
196.	playing licence	Spielerlaubnis (f), -se	игровая лицензия	ігрова ліцензія
197.	playing position	Spielposition (f), -en	игровая позиция	ігрова позиція
198.	playing rules	Spielregeln (pl.)	правила игры	правила гри
199.	playing time	Spielzeit (f)	игровое время	ігровий час
200.	playmaker	Spielmacher (m), =; Rückraum Mitte (f), -Rückraum Mitten	центральный, разыгрывающий, плеймейкер	центральный, розігруючий, плеймейкер
201.	positional defense	Positionsabwehr (f)	позиционный захист	позиційна захиста
202.	possession of the ball	Ballbesitz (m)	владение мячом	володіння м'ячем
203.	pot	Lostopf (m), -töpfe	корзина для жеребьевки	кошик для жеребкування
204.	preliminary round	Vorrunde (f), -n	предварительный этап соревнований	попередній етап змагань
205.	press-conference	Pressekonferenz (f), -en	пресс-конференция	прес-конференція
206.	promoted team	Aufsteiger (m), =	команда, перешедшая в высшестоящий дивизион	команда, що перейшла до більш високого дивізіону
207.	protest	Protest (m), -e	протест	протест
208.	punishment	Strafe (f), -en	наказание	покарання
209.	qualification	Qualifikation (f), -en	квалификация, отборочные соревнования	кваліфікація, відбіркові змагання
210.	qualification tournament	Qualifikations-turnier (n), -e	отборочный турнир	відбірковий турнір
211.	qualified	qualifiziert	тот, который прошел	той, який пройшов

			квалифика-ционный турнир	кваліфікаційний турнір
212.	qualified coach	ausgebildeter Trainer (m), -ausgebildete Trainer	квалифициро-ванный тренер	кваліфікований тренер
213.	qualifying matches	erforderliche Qualifikation (f), -erforderliche Qualifikationen	матч квалификационного турнира	матч кваліфікаційного турніру
214.	rebound	Abprall (m)	отскок	відскок
215.	red card	rote Karte (f), -rote Karten	красная карточка	червона картка
216.	referee	Schiedsrichter (m), =	судья, рефери, арбитр	суддя, рефері, арбітр
217.	referee couple	Schiedsrichterpaar (n), -e	судейская пара	суддівська пара
218.	referee's throw	Schiedsrichterwurf (m), -würfe	спорный мяч/бросок	спірний м'яч/кидок
219.	regulations	Reglement (n), -s	регламент	регламент
220.	reigning champion	verteidigter Meister (m), -verteidigte Meister	действующий чемпион	чинний чемпіон
221.	relegated team	Absteiger (m), =	команда, выбывшая в низжестоящий дивизион	команда, що вибула в більш низький дивізіон
222.	representative	Repräsentant (m), -en	представитель (команды, клуба и т.д.)	представник (команды, клубу тощо)
223.	reserve ball	Reserveball (m), -bälle	запасной мяч	запасний м'яч
224.	responsible team official	Mannschafts-verantwortliche (m або f), -n	ответственный представитель команды	відповідальний представник команди
225.	restart of the game	Spielfortsetzung (f), -en	возобновление/продолжение игры	поновлення/продовження гри
226.	restrain	umklammern (umklammerte · hat umklammert)	сдерживать, ограничивать в действиях	стримувати, обмежувати в діях
227.	retain possession	den Ballbesitz behalten (behielt den Ballbesitz · hat den Ballbesitz behalten)	сохранять мяч/владение мячом, оставаться во владении мячом	зберігати м'яч/володіння м'ячем, залишатись у володінні м'ячем
228.	right back	Rückraum Rechts (m), -Rückräume Rechts	правый полусредний	правий напівсередній
229.	right wing	Rechtsaußen (m), =	правый крайний, правый угловой, правый вингер	правий крайній, правий кутовый, правий вінгер
230.	right-handed	rechtshändiger Spieler	праворукий игрок,	гравець, в которого

	player	(m), -rechtshändige Spieler	игрок-правша	кидкова рука – права
231.	runner-up	Vizemeister (m), =	вице-чемпион; команда, занявшая второе место	віце-чемпіон; команда, що посіла друге місце
232.	safety zone	Sicherheitszone (f), -n	безопасная зона	безпечна зона
232.	score a goal	ein Tor erzielen (erzielte ein Tor · hat ein Tor erzielt)	забивать гол	забивати гол
234.	score sheet	Spielprotokoll (n), -e	протокол игры	протокол гри
235.	scoreboard	Anzeigetafel (f), -n	Табло	табло
236.	scorekeeper	Sekretär (m), -e	секретарь	секретар
237.	scoring	Torgewinn (m), -e	взятие ворот, забитый гол	взяття воріт, забитий гол
238.	scout	Scout (m), -s	Скаут	скаут
239.	season	Saison (f), -s; Spielzeit (f), -en	Сезон	сезон
240.	seeding ranking	Setzliste (f), -n	рейтинг посева (для жеребьевки)	рейтинг посіву (для жеребкування)
241.	shirt number	Spielnummer (f), -n	игровой номер, номер игрока	ігровий номер, номер гравця
242.	shoot on goal	ein Tor schießen (schoss ein Tor · hat ein Tor geschossen)	бросать по воротам	кидати по воротах
243.	shooting hand	Wurfhand (f), -hände	бросковая рука	кидкова рука
244.	shot faking	Wurftäuschung (f), -en	обманный бросок, симулирование броска	хибний кидок, симулювання кидка
245.	shot percentage	Trefferquote (f), -n	процент точных бросков	відсоток влучних кидків
246.	side line	Seitenlinie (f), -n	боковая линия	бічна лінія
247.	sign	verpflichten (verpflichtete · hat verpflichtet)	подписывать (игрока, тренера и т.д.)	підписувати (гравця, тренера тощо)
248.	size of the ball	Ballgröße (f), -n	размер мяча	розмір м'яча
249.	spectator	Zuschauer (m), =	зритель	глядач
250.	start of the season	Saisonsauftakt (m), -e	начало сезона	початок сезону
251.	substitute	Auswechselspieler (m), =	запасной игрок	запасний гравець
252.	substitution	Wechsel (m), =	замена (игрока)	заміна (гравця)
253.	substitution area	Auswechselraum (m), -räume	зона замены	зона заміни
254.	substitution area regulations infringement	Verstoß (m), -stöße gegen das Auswechselraum-Reglement	нарушение правил зоны замены	порушення правил зони заміни

255.	substitution bench	Auswechselbank (f), -bänke	скамья запасных	лава запасних
256.	substitution line	Auswechsellinie (f), -n	линия замены	лінія заміни
257.	suspended player	hinausgestellter Spieler (m), -hinausgestellte Spieler	игрок, отбывающий штраф	вилучений гравець
258.	suspension	Hinausstellung (f), -en	удаление (игрока)	вилучення (гравця)
259.	suspension time	Hinausstellungszeit (f), -en	срок/время удаления	термін/час видалення
260.	tactics	Taktik (f), -en	тактика	тактика
261.	team bench	Auswechselbank (f), -bänke	скамья запасных	лава запасних
262.	team possession in	ballbesitzende Mannschaft (f), -ballbesitzende Mannschaften	команда, владеющая мячом	команда, що володіє м'ячем
263.	team official	Mannschaftsoffizielle (m або f), -n	(официальный) представитель команды	(офіційний) представник команди
264.	team play	Mannschaftsspiel (n)	командная игра	командна гра
265.	team time-out	Team-Time-out (n), -s	командный тайм-аут	командний тайм-аут
266.	teammate	Mitspieler (m), =	партнер по команде	партнер по команді
267.	technical delegate	technischer Delegierte (m), -technische Delegierte	технический делегат	технічний делегат
268.	technical meeting	technische Sitzung (f), -technische Sitzungen	техническое совещание	технічна нарада
269.	thrower	Werfer (m), =	тот, кто выполняет бросок	той, хто виконує кидок
270.	throw-in	Einwurf (m)	вбрасывание мяча	вкидання м'яча
271.	thrown ball	geworfener Ball (m), -geworfene Bälle	заброшенный (в ворота) мяч	закинутый (у ворота) м'яч
272.	throw-off	Anwurf (m)	введение мяча	введення м'яча
273.	throw-out	Abwurf (m)	бросок от ворот	кидок від воріт
274.	tie	Unentschieden (n), =	ничья	нічия
275.	timekeeper	Zeitnehmer (m), =	секундометрист	секундометрист
276.	time-out	Time-out (n), -s	тайм-аут	тайм-аут
277.	title holder	Titelträger (m), =	действующий чемпион	чинний чемпіон
278.	top player	Top-Spieler (m), =	топ-игрок	топ-гравець
279.	top scorer	Torschütze (m), -n; Torjäger (m), =	бомбардир; голеадор; игрок, забивающий большое количество голов	бомбардир; голеадор; гравець, який забиває велику кількість голів
280.	top-level coach	Top-Trainer (m), =	тренер высшей категории, тренер	тренер вищої категорії, тренер

			категории А	категорії А
281.	training camp	Trainingslager (n), =	тренировочный лагерь	тренувальний табір
282.	training schedule	Trainingsplan (m), -pläne	график тренировок	графік тренувань
283.	transfer	Transfer (m), =	трансфер, переход игрока в другую команду	трансфер, перехід гравця до іншої команди
284.	transition	Übergang (m)	переход (от защиты к нападению и наоборот)	перехід (від захисту до нападу і навпаки)
285.	transition defense	Schnellangriffs-verteidigung (f)	быстрый переход к защите, защита в быстром переходе	швидкий перехід до захисту, захист у швидкому переході
286.	transition offense	Tempogegenstoß (m), -stöße	быстрый переход, фаст брейк	швидкий перехід, фаст брейк
287.	travelling	Schrittfehler (m), =	пробежка	пробіжка
288.	unauthorised player	nicht spielberechtigter Spieler (m), -nicht spielberechtigte Spieler	игрок, недопущенный к игре	гравець, який є недопущеним до гри
289.	unfair performance improvement	unlautere Leistungs-beeinflussung (f), -unlautere Leistungs-beeinflussungen	нечестное улучшение показателей	нечесне покращення показників
290.	uniform	Spielkleidung (f), -en	форма игрока, игровая форма	форма гравця, ігрова форма
291.	universal player	Universalspieler (m), =	универсальный игрок	універсальний гравець
292.	unsportsman-like conduct	unsportliches Verhalten (n)	неспортивное поведение	неспортивна поведінка
293.	unsportsman-like conduct off the field	unsportliches Verhalten außerhalb von Spielen (n)	неспортивное поведение за пределами площадки	неспортивна поведінка за межами майданчика
294.	unwarranted whistle signal	unberechtigter Pfiff (m), -unberechtigte Piffe	беспричинный свисток	безпричинний свисток
295.	upgrade	aufsteigen (stieg auf · ist aufgestiegen)	получить повышение в классе, перейти в вышестоящий дивизион/более престижный турнир	отримати підвищення в класі, перейти до більш високого дивізіону/більш престижного турніру
296.	valid licence	gültige Lizenz (f), -gültige Lizenzen	действительная лицензия	дійсна ліцензія
297.	validity	Gültigkeitsdauer (f)	срок действия	термін дії

298.	verbal caution	mündliche Ermahnung (f), -mündliche Ermahnungen	устное предупреждение	усне попередження
299.	video proof	Videobeweis (m), -e	повтор, видеоповтор	повтор, відеоповтор
300.	violation	Verstoß (m), -stöße	нарушение правил	порушення правил
301.	WADA Code (World Anti-Doping Code)	WADA Code (Welt-Anti-Doping-Code) (m)	Всемирный антидопинговый кодекс	Всесвітній антидопінговий кодекс
302.	warm-up	Aufwärmen (n)	разминка	розминка
303.	warning	Verwarnung (f), -en	предупреждение	попередження
304.	whistle	Pfiff (m), -e	свист, свисток	свист, свисток
305.	whistle signal	Anpfiff (m), -e	свисток судьи	свисток судді
306.	winger	Flügel (m), =; Außenspieler (m), =	вингер, угловой игрок, крайний игрок	вінгер, кутовый гравець, крайній гравець
307.	winner	Sieger (m), =	победитель	переможець
308.	winning streak	Siegesserie (f), -n	победная серия	переможна серія
309.	withdraw	zurückziehen (zog zurück · hat zurückgezogen)	отказываться (от участия), отклонять (протест)	відмовлятися (від участі), відхиляти (протест)
310.	world champion	Weltmeister (m), =	чемпион мира	чемпіон світу
311.	world championship	Weltmeisterschaft (f), -en	чемпионат мира	чемпіонат світу
312.	world cup	Weltcup (m), -s	кубок мира	кубок світу
313.	written report	schriftlicher Bericht (m), -schriftliche Berichte	письменный отчет (об игре; который прилагается к синей карточке)	письмовий звіт (про гру; що додається до синьої картки)
314.	yellow card	gelbe Karte (f), -gelbe Karten	желтая карточка	жовта картка
315.	youth coach	Jugendtrainer (m), =	тренер молодежной команды, тренер категории В	тренер молодіжної команди, тренер категорії В
316.	youth team	Jugendmannschaft (f), -en	молодежная мужская команда/сборная	молодіжна чоловіча команда/збірна
317.	zone defense	Zonenverteidigung (f)	зональная защита	зонний захист

Додаток Б

Приклад англомовного ФТ галузі гандболу з нульовою креолізацією

Appendix 2

Additional advice on face masks ban and other objects not allowed (*Rule 4:9*)

Helmet	not allowed	all kinds of helmets
Face mask	not allowed	also masks covering parts of the face
Nose protection	allowed	tape, soft material
Headband	allowed	elastic material
Head scarf	allowed	elastic material
Captains' armlet	allowed	on upper arm, about 5 cm wide, one single colour
Elbow protection	allowed	soft material, thin, short
Wrist protection	allowed	soft material, thin, short
Finger band	not allowed	
Gloves	not allowed	
Knee protection	allowed	soft material, no metal
Ankle joint protection	allowed	hard parts covered
T-shirt for court player acting as goalkeeper	allowed	same colour as goalkeeper

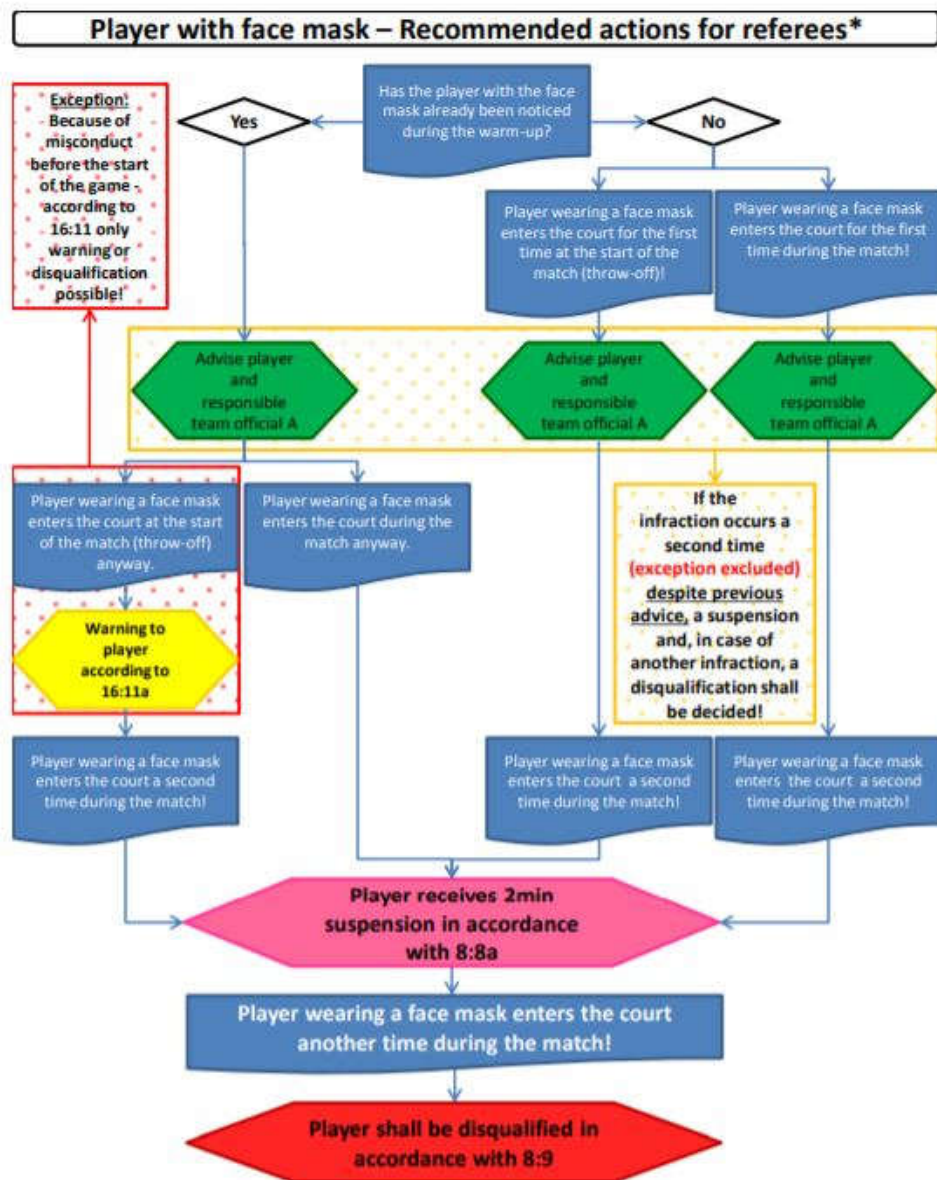
The following regulations are binding rules for events organised by the IHF and the continental confederations.

They are also to be used as recommendations for matches at all levels of competition.

Long-sleeved undershirt	allowed	same colour as main colour of the shirt, thin material
T-shirt for court player acting as goalkeeper	allowed	identical to goalkeeper shirt, holes for front and back number, covered with transparent material
Short undershorts	allowed	same colour as pants, thin material
Long undershorts	not allowed	
Long pants	not allowed	exception: goalkeeper
Socks		same colour and length
Clothing of officials		standardised, dressed in sportswear or civilian clothing; uniform colour, different from shirt colour of the court players of the opposing team

Додаток В

Приклади англомовних фахових текстів галузі гандболу з повною креолізацією

* If other dangerous objects as referred to in 4:9 cause the named infringements, the recommendations will basically apply in that same manner.

Training support for the rules changes to "passive play"

Is this action considered as pass? (Situations before the execution of the 6th pass!)

Ex.	Action attacker 1	Action defender	Action attacker 2	Continuation of the game	Decision
1	Pass to teammate	No contact with the ball	Getting ball under control	Match continuation	Pass is counted
2	Pass to teammate	Touching the ball	Getting ball under control	Match continuation	Pass is counted
3	Pass to teammate	Touching / blocking the ball; ball is passed back to attacker 1	No contact with the ball	Match continuation	Pass is counted
4	Pass to teammate	Directing the ball behind side line or outer goal line	No contact with the ball	Throw-in for attacker	Pass is not counted
5	Pass to teammate	Foul on attacker 1 during passing	Cannot get ball under control	Free throw for attacker	Pass is not counted
6	Pass to teammate	Foul on attacker 2	Cannot get ball under control	Free throw for attacker	Pass is not counted
7	Shot on goal	Goalkeeper blocking the ball / ball bouncing off the goal frame	Attacker getting ball under control again	Match continuation	Forewarning signal nullified
8	Shot on goal	Goalkeeper blocking the ball / ball bouncing off the goal frame	Ball passing the side line	Throw-in for attacker	Forewarning signal nullified
9	Shot on goal	No action	No action	Goal, throw-off	Attack finished
10	Shot on goal	Goalkeeper getting ball under control	No action	Goalkeeper throw	Ball lost / attack finished
11	Shot on goal	Goalkeeper blocking the ball / ball bouncing off the goal frame	Teammate of goalkeeper getting ball under control	Match continuation	Ball lost / attack finished
12	Shot on goal	Defender blocking the ball behind side line or outer goal line	No action	Throw-in for attacker	Pass is not counted
13	Shot on goal	Defender blocking the ball	Getting ball under control	Match continuation	Pass is counted
14	Shot on goal	Defender blocking the ball	Attacker 1 getting ball under control again	Match continuation	Pass is counted
15	Shot on goal	No action	Getting ball under control	Match continuation	Pass is counted

Training support for the rules changes to "passive play"

Situations after the execution of the 6th pass!

Ex.	Action attacker 1 after the 6th pass	Action defender	Action attacker 2	Continuation of the game	Decision
1	Shot on goal	No action	Getting ball under control	Free throw for defence	Passive play
2	Shot on goal	Defender touching the ball	Getting ball under control	Match continuation	Additional pass allowed
3	Shot on goal	Defender blocking the ball	Attacker getting ball under control	Match continuation	Additional pass allowed
4	Shot on goal	Defender blocking the ball	Attacker 1 getting ball under control again	Match continuation	Additional pass allowed
5	Shot on goal	Defender blocking the ball behind side line or outer goal line	No action	Throw-in for attacker	Additional pass allowed
6	Shot on goal	Foul on attacker 1 during passing	No contact with the ball	Free throw for attacker	Additional pass allowed
7	Shot on goal	Goalkeeper blocking the ball / ball bouncing off the goal frame	Attackers getting ball under control again	Match continuation	Forewarning signal nullified
8	Shot on goal	Goalkeeper blocking the ball / ball bouncing off the goal frame	Ball passing the side line	Throw-in for attacker	Forewarning signal nullified
9	Shot on goal	No action	No action	Goal, throw-off	Attack finished
10	Shot on goal	Goalkeeper getting ball under control	No action	Goalkeeper throw	Ball lost / attack finished
11	Shot on goal	Goalkeeper blocking the ball / ball bouncing off the goal frame	Defender getting ball under control	Match continuation	Ball lost / attack finished

Додаток Г
Відтиск фахових статей за темою роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2020.
Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

13–17 квітня 2020 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

<i>Приходько А. М., Семьонова Н. В.</i> Концептосистема ідіодискурсу Роберта Бернса	70
<i>Кузнєцова І. В., Матюхін А. Ю.</i> Діалогічний дискурс побутового знайомства.....	72
<i>Кузнєцова І. В., Анисимова В. О.</i> Способи перекладу прислів'їв з гендерним компонентом	74
<i>Лут К. А., Синишина П. О.</i> Імпліцитні смисли та способи їхньої передачі в детективних оповіданнях Едгара По	76
<i>Тарасенко К. В., Вельможко К. Г.</i> Теоретичні аспекти вивчення перекладу афоризмі	79
<i>Тарасенко К. В., Хіль Д. С.</i> Поняття «перекладацька стратегія»: специфіка та труднощі концептуалізації	80
<i>Приходько А. М., Крашевська І. В.</i> Концептосистема англомовного гандбольного дискурсу	82
<i>Лазебна Н. В., Єлісєєва П. В.</i> Комунікативні стратегії англомовного дискурсу цифрового мистецтва	84
<i>Лут К. А., Подлєсна А. В.</i> Труднощі перекладу ліпограматичних текстів	86
<i>Лут К. А., Лисенко А. І.</i> Синтаксичні особливості текстів радіообміну англійською мовою	88
<i>Хавкіна О. М., Голубова К. Ю.</i> Складові та функції мовної картини світу	90
<i>Хавкіна О. М., Корінь К. І.</i> Проблема перекладу реалій	92
<i>Підгорна А. Б., Діленко М. М.</i> Теоретичні засади вивчення ідіюстилю письменників	94
<i>Підгорна А. Б., Леус В. О.</i> Специфіка економічного дискурсу ..	96
<i>Підгорна А. Б., Довгоноженко А. В.</i> Особливості та роль мовної картини світу	97
<i>Підгорна А. Б., Доніна А. О.</i> До питання диференціації ключових понять лінгвостилістики.....	99
<i>Костенко Г. М., Мартинова М. Р.</i> Методологія дослідження художнього твору в сучасному літературознавстві	102

УДК 81'42:796.32

Приходько А. М.¹, Крашевська І. В.²

¹ д-р. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

КОНЦЕПТОСИСТЕМА АНГЛОМОВНОГО ГАНДБОЛЬНОГО ДИСКУРСУ

Основним контекстом інтерпретації будь-якого вербального та невербального утворення є концептуальна система, тому що вона іманентно притаманна будь-яким тексто-дискурсивним побудовам. КС англomовного гандбольного дискурсу (АГД) охоплює такі основні концепти, як *handball*, *team*, *strength*, *competition*, *victory*, *satisfaction*, *defeat*, *disappointment*, *team spirit*, *motivation*.

Згідно із усталеною типологією концептів їх поділяють на метахтонні, автохтонні та аллохтонні. Метахтонні концепти – це концепти, що утворюють ім'я дискурсу. У випадку АГД метахтоном виступає *handball*, що є одночасно й поняттєвим ядром, й ментальним центром дискурсу.

Автохтонні концепти історично сформувалися в межах певного виду дискурсу і продовжують регулярно в ньому відтворюватися. АГД окреслюється використанням таких автохтонів, як *team*, *team spirit*, *competition*, *victory*, *defeat*. Характерною особливістю цих концептів є їх загальний характер, оскільки вони виявляють певну частотність свого вживання і в інших спортивних дискурсах, а також можуть зустрічатися в дискурсах неспортивної спрямованості, втілюючи як вузькоспеціальні поняття, так і такі, що супроводжують повсякденне життя.

Аллохтонні концепти, будучи атрибутами когнітивно-семантичного простору іншого дискурсу, перенесені в даний дискурс для виконання певних когнітивних завдань. Подібні нерегулярні феномени пов'язані з актуалізацією в АГД концептів *strength*, *satisfaction*, *disappointment*, *motivation*. З одного боку, аллохтони є віддзеркаленням загальноовживаних концептів, а з іншого, – не являють собою домінантний набір гандбольної концептосистеми.

Згідно з представленою думкою в концептосистемі АГД можна виділити такі відношення: субординативні (*disappointment* $\in$ *defeat*, *satisfaction* $\in$ *victory*, *strength* $\in$ *team spirit*), координативні (у відношення координатії з іншими вступає аллохтонний концепт *motivation*; також можна розглядати відношення координатії комплексу *disappointment* $\rightarrow$ *satisfaction* та *team* $\rightarrow$ *strength* відносно один одного та концепту *motivation*), імплікативні (*motivation* $\supset$ *victory*, *strength* $\supset$ *team spirit*). Цікавим є те, що більша частина концептів поєднана між собою за принципом конекції, що

сприяє об'єднанню як одно-, так і різнопланових ментальних одиниць у межах аналізованого дискурсу. Так, у гандбольній конситуації в конфігурації competition & satisfaction зв'язкою може виступати концепт victory, а для конфігурації competition & disappointment конектором є defeat. Таким чином, концепт competition виявляється об'єднувальним елементом для висхідної disappointment → satisfaction, що долає проміжні концептуальні зупинки defeat та victory, антонімічні за змістом.

Одним із основоположних компонентів концептосистеми АГД, її змістовим і смислотвірним ядром виступає концепт team. До усталених елементів концептуального ядра team належать словникові семи: «спортивний колектив на чолі з капітаном»; «група людей, що виконує якусь роботу»; «чиє-небудь розпорядження, висловлене коротко, владно»; «керівництво, командування» [1, с. 558].

Єдність таких концептуальних компонентів зумовлює формування певних асоціативних образів. Так, образи згуртованості, дисциплінованості, уособлення родини є фундаментальними у процесі розвитку та зміцнення позицій команди. Образ підпорядкування сприяє виникненню та закріпленню субординативних відносин «тренер – гравці», а образ об'єднаних зусиль передбачає, що тільки сумісні цілеспрямовані дії всіх членів команди можуть дати необхідний результат.

Каузовані образи знаходяться у відношеннях взаємозалежності – зокрема, такі відношення виявляють пов'язані між собою образи підпорядкування та дисциплінованості, а центральним постає образ об'єднаних зусиль, який зосереджує та скеровує решту асоціативних векторів, втілюючи й підтверджуючи ключову потенцію концептуального ядра team – об'єднання зусиль колективу з метою досягнення певних заздалегідь окреслених задач.

Таким чином, концептосистема АГД включає ряд концептів, серед яких фігурують метахтонні, автохтонні та аллохтонні, що перебувають у відношеннях субординації, координації та імплікації. Серед усіх концептів слід виокремити смислотвірний центр, який уособлює концепт team, що охоплює систему смислів і спричинених ними асоціативних образів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / В. Т. Бусел, М. Д. Василюк-Дерибас, О. В. Дмитрієв та ін. – [2-е вид.]. – К., Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

Міністерство освіти і науки України
Ministry of Education, Science of Ukraine

Херсонський державний університет
Kherson State University

ПІВДЕННИЙ АРХІВ **SOUTH ARCHIVE**

(філологічні науки)
(Philological Sciences)

Випуск — LXXXII
Issue

Херсон — 2020
Kherson

ЗМІСТ

1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Городиловська Г. П. ДОРОБОК ГАННИ НАКОНЕЧНОЇ В ЦАРИНІ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИЦТВА.....	8
Рибак К. Б. НАЙМЕНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СФЕРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (ЗА СУБ'ЄКТАМИ ТА ОБ'ЄКТАМИ ОПОДАТКУВАННЯ).....	14
Роздольська І. В. СТЕПАН ЧАРНЕЦЬКИЙ ЯК УЧАСНИК СТРИЛЕЦЬКОГО ПОКОЛІННЯ.....	20
Хомчак О. Г., Волкова І. В. ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>ГОРДІСТЬ</i> У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ.....	27
Шаболдов О. В. ТИПОЛОГІЯ МАСКУЛІННОСТІ В ПОЕЗІЇ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА.....	31

2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Фокина С. А. ИНТЕРПРЕТАЦИЯ «ПСИХЕЙНОГО СЮЖЕТА» В ЭРОТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ АЛЕКСАНДРЫ ПЕТРОВОЙ.....	40
---	----

3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Безруков А. В. ЕМБЛЕМАТИЗМ В ЕЙДОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ МЕТАФІЗИЧНОЇ ПОЕЗІЇ: АЛЕГОРИЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ VS ЕНІГМАТИЧНЕ КОДУВАННЯ БУТТЯ.....	46
---	----

4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ
ТА СХІДНІ МОВИ

Борисович О. В., Чаюк Т. А. МОВНА СИНЕСТЕЗІЯ ТА СИНЕСТЕЗІЙНА МЕТАФОРА.....	54
Кременева Т. В. АФІКСАЛЬНІ СПОСОБИ УТВОРЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ НІМЕЦЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ ПЕДАГОГА.....	60
Лапиніна О. Л. ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У СЕМАНТИЦІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ З КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.....	67
Лаухіна І. С., Паладьєва А. Ф. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ-РЕПРЕЗЕНТАНТІВ ЕМОЦІЇ ГНІВУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ).....	72
Lebed Y. B. CONNECTING PROPERTIES OF NOUNS.....	78
Moroz A. A. UKRAINIAN AND RUSSIAN REALIA IN A. ROYER'S MEMOIRS "ENGLISH PRISONERS IN RUSSIA" AS AN OBJECT OF LINGUOIMAGOLOGICAL RESEARCH.....	82
Мусієнко Ю. А. КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ПАУЗАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПРИТЧОВОМУ ДИСКУРСІ.....	86
Петренко О. В. МЕТАФОРИЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ НАЙМЕНУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ПОНЯТЬ РОБОТОТЕХНІКИ.....	92
Полонская И. П. БЕЗАФФИКСАЛЬНАЯ ДЕРИВАЦИЯ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	96
Приходько А. М., Крашевська І. В. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ АНГЛОМОВНОГО ГАНДБОЛЬНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТІВ).....	101
Романчук О. В., Коваль Р. С. ДІЄСЛОВА "AVOIR" ТА "ÊTRE" У ТВОРЕННІ ТЕРМІНІВ ФУТБОЛУ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ.....	106
Sushkevych O. V. BREXIT: COMMUNICATIVE CONFRONTATIONS CREATING NEW REALIA AND JARGON.....	112

УДК 811.111'37'373:[796.33:001.9(0.027.3)]
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2020-82-17>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ АНГЛОМОВНОГО ГАНДБОЛЬНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТІВ)

Приходько Анатолій Миколайович,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»
aprykhod777@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6258-6826

Крашевська Ірина Володимирівна,
студентка
Національного університету «Запорізька політехніка»
ikrashevskaya97@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9647-8954

Мета. В умовах широких міжнародних контактів, коли Україна стає самостійним активним учасником олімпійського руху, спостерігається безперервний розвиток спортивного дискурсу, зокрема гандбольного. Завдання лінгвіста полягає в об'єктивному вивченні особливостей і наслідків цього явища та виробленні критеріїв і норм функціонування мовленнєвих усних та письмових утворень зазначеної галузі.

Дослідження науково-популярних текстів англomовного гандбольного дискурсу є специфічним сегментом наукових розвідок, який вимагає глибоких знань цієї галузі. Специфіка такого дослідження полягає не тільки в опануванні базових знань щодо особливостей функціонування науково-популярних текстів, але й в осягненні конситуації гандбольного дискурсу, його функційної спрямованості. Водночас постає нагальна потреба в аналізі концептів англomовного гандбольного дискурсу як основних ментальних організаційних одиниць, що виконують функцію зберігання знань про світ гандболу, та лексико-семантичних особливостей їх актуалізації на матеріалі науково-популярних текстів, що становить мету дослідження.

Досягнення встановленої мети включає розв'язання таких завдань, як визначення поняття «концепт» із подальшим з'ясуванням специфіки терміна «концептуальна система» для виокремлення концептосистеми англomовного гандбольного дискурсу та її невід'ємних структурних елементів, а також окреслення способів відображення концептів англomовного гандбольного дискурсу з лексико-семантичного погляду.

Методи. Під час виконання дослідження застосовані функціональний та контекстологічний методи.

Результати. Проведене дослідження дає змогу отримати результати, які свідчать про те, що основними лексико-семантичними особливостями активізації концептів, обраних для дослідження, є терміни та креолізація. Терміни постають лінгвістичним маркером, що трапляється в тексті та втілює певний концепт або концепти дискурсу. Оскільки мова розглядається як основний інструмент матеріального відображення концептів, весь набір англomовних науково-популярних текстів галузі гандболу, в яких трапляються лексичні одиниці гандбольної термінології, є всесвітм концептів англomовного гандбольного дискурсу. Гандбольна термінологія за допомогою певних концептів, закладених в лексико-семантичному ядрі термінів, формує уявлення про специфіку гандбольної лексики.

Висновки. Використання креолізації як засобу аранжування термінів науково-популярних текстів, отже, й активізації релевантних концептів, сприяє розкриттю гіперонімічного в межах концептосистеми концепту HANDBALL, що є наріжним каменем у формуванні концептосистеми, різнобічно подаючи пишнobarvну вербальну складову частину в невербальних шатах, а вдале поєднання лінгвістичного та паралінгвістичного компонентів становить фундамент для досягнення комунікативної мети науково-популярних текстів.

Ключові слова: концептосистема, термін, креолізація, гандбол, науково-популярні твори.

LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF ACTIVATION OF ENGLISH HANDBALL DISCOURSE CONCEPTS (ON THE MATERIAL OF SCIENTIFIC AND POPULAR TEXTS)

Prykhodko Anatolii Mykolaiovych,
D. Sc. in Philology, Full Professor,
Head of the Department of Theory and Practice of Translation
“Zaporizhzhia Polytechnic” National University
aprykhod777@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6258-6826

Krashevskaya Iryna Volodymyrivna,
Student
“Zaporizhzhia Polytechnic” National University
ikrashevskaya97@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9647-8954

Purpose. In the context of broad international contacts, with Ukraine becoming an independent active participant of the Olympic movement, there is a perpetual development of sports discourse, in particular handball one. A linguist's aim is to study the features and consequences of this phenomenon objectively as well as to develop criteria and norms for the functioning of oral and written pieces of speech in this field.

«Південний архів» (філологічні науки)
„South Archive” (Philological Sciences)

The research of scientific and popular texts of English handball discourse is a peculiar segment of scientific investigation that requires in-depth knowledge of the field. The specific nature of such a research involves not only mastering the basic knowledge of scientific and popular texts functioning peculiarities, but also comprehending the handball discourse situation, its functional orientation. Hence, an urgent need arises to analyze the English handball discourse concepts as the main mental organizational units acting for storing knowledge about the handball world, as well as lexical and semantic features of their actualization on the material of scientific and popular texts, being the purpose of the research.

To achieve the purpose, one must solve problems such as framing the term “concept” with further defining the term “conceptual system” to differentiate the English handball discourse conceptual system and its integral structural elements, and to outline ways of reflecting the English handball discourse concepts from the lexical and semantic point of view.

Method. It was functional method as well as contextual one used during the research.

Results. The conducted research makes it possible to obtain the results indicating that the main lexical and semantic features of the concepts activation are terms and creolization. Terms appear to be a linguistic marker occurring in the text and embodying a certain concept or concepts of the discourse. Since language is considered to be the main tool for the material concepts representation, the whole set of English scientific and popular texts in the handball field, where handball terminological units are found, is a universe of English handball discourse concepts. By virtue of certain concepts embedded in the lexical and semantic core of terms, handball terminology forms an image of the handball vocabulary peculiarity.

Conclusions. Therefore, one can reach the conclusions that the use of creolization as a means of terms arranging in scientific and popular texts, and, consequently, activation of relevant concepts, contributes to the revealing of the concept handball, the hyperonym within the concept system, which is a cornerstone in the concept system formation, multiply presenting a lush verbal constituent in non-verbal robes, with a successful combination of linguistic and paralinguistic components laying the foundation for accomplishing the communicative goal of scientific and popular texts.

Key words: concept system, term, creolization, handball, scientific and popular works.

1. Вступ

Серед найяскравіших когнітивних здібностей людини виділяють здатність розрізняти у величезному потоці інформації і вибирати саме те, що їй необхідно для задоволення основних життєвих потреб. Здатність до формування концептів – елементарних одиниць людського структурного пізнання, структур, які зберігаються в пам'яті та ментально репрезентують зовнішній світ, – становить найважливішу частину когнітивної інфраструктури людського розуму.

Проблемами вивчення ментальних організаційних одиниць, що демонструють підсумки зведення всієї маси відчуттів, вражень, оцінок до якихось узагальнених розрядів або угруповань, та називаються концептами, цікавилися багато науковців, зокрема А.П. Загнітко (Загнітко, 2010), В.І. Карасик (Карасик, 2004), О.С. Кубрякова (Кубрякова, 1996), А.М. Приходько (Приходько, 2008) та ін.

Серед досліджень текстів спортивної спрямованості виділяють роботи з аналізом понять і категорій спорту (Зільберт, 2001), спортивної фразеології (Савченко, 2006), когнітивних характеристик (Свистунова, 2005) тощо. Попри це, спортивна тематика залишається недостатньо розробленою лінгвістично: феномен спорту взагалі та гандболу зокрема й досі не потрапляв на вивчення до таких дисциплін, як лінгвокультурологія, аксіологічна лінгвістика і дискурсологія, що загалом і свідчить про актуальність цього дослідження.

В умовах популяризації гандболу як ігрового виду спорту у європейському та світовому масштабі та закономірно тригерованої інтенсифікації збагачення як лінгвістичної, так і паралінгвістичної складових частин англійського гандбольного дискурсу (далі – АГД), що відбито в когнітивному аспекті, постає нагальна потреба в установленні особливостей активізації саме концептів АГД. Доцільність дослідження активізації концептів саме на матеріалі науково-популярних текстів (далі – НПТ) зумовлена специфікою комунікативної мети НПТ, яка полягає в тому, щоби не просто подати нову наукову інформацію, але й привернути увагу нефахівців до актуальних проблем науки, отже, залучає більшу кількість свідомих реципієнтів порівняно з аудиторією, яку охоплюють спеціалізовані власне наукові тексти.

Отже, встановлення особливостей активізації концептів АГД із детальним розкриттям лексико-семантичних фреймів їх функціонування, що становить мету дослідження, убачається вкрай важливим. Досягнення встановленої мети передбачає розв'язання таких **науково-дослідницьких завдань**, як визначення поняття «концепт» із подальшим з'ясуванням специфіки терміна концептуальна система (далі – КС) для виокремлення КС АГД та її невід'ємних структурних елементів, а також окреслення фундаментальних способів втілення концептів АГД із лексико-семантичного погляду.

2. Концепти та контекст їх інтерпретації

Феномен концепту, попри все, натепер не має єдиного чіткого визначення. За В.І. Карасиком, концепт являє собою багатовимірне утворення, оскільки світ багатовимірний, і асоціативні зв'язки уявлень і понять також багатомірні. «Виділення обмеженої кількості аспектів розгляду концепту, як і мовної особистості, як і будь-якого предмета наукового вивчення, – це штучна міра розчленування дійсності з метою її пізнання» (Карасик, 2004: 49). Будучи складовими частинами нашої пізнавальної системи, концепти уможливають економічне збереження й оброблення суб'єктивних одиниць досвіду шляхом розподілу інформації на класи за конкретними характеристиками. За допомогою концептуальних структурних одиниць люди організовують величезний обсяг інформації таким чином, що стають можливими ефективна поведінка й отримання інформації.

А.П. Загнітко наголошує на універсальності поняття концепту та мові як основному засобі його матеріального вираження, реалізації: «Концепт – глобальна одиниця мисленнєвої діяльності, він є квантом структурованого знання. Концептам здебільшого властивий універсалізм, їхнє вираження не можна обмежити тільки мовою, але остання постає одним із найпотужніших засобів вияву концепту зокрема і концептосфери загалом» (Загнітко, 2010).

Основним контекстом інтерпретації будь-якого вербального та невербального утворення є КС, тому що вона наявна в будь-якому акті інтерпретації. Концептуальна система – це «той ментальний рівень або та ментальна (психічна) організація, де зосереджена сукупність всіх концептів, даних розуму людини, їх впорядковане об'єднання» (Кубрякова, 1996: 94). КС АГД охоплює такі основні концепти, як COMPETITION, DEFEAT, DISAPPOINTMENT, HANDBALL, MOTIVATION, SATISFACTION, STRENGTH, TEAM, TEAM SPIRIT, VICTORY.

3. Типологія концептів у межах КС АГД

Згідно з усталеною типологією концептів, їх поділяють на метакхтонні, автохтонні й аллохтонні. Метакхтонні концепти – це концепти, що утворюють ім'я дискурсу. Щодо АГД метакхтоном виступає HANDBALL, що є водночас і поняттєвим ядром, і ментальним центром дискурсу.

Автохтонні концепти історично сформувалися в межах певного виду дискурсу і продовжують регулярно в ньому відтворюватися. АГД окреслюється використанням таких автохтонів, як COMPETITION, DEFEAT, TEAM, TEAM SPIRIT, VICTORY. Характерною особливістю цих концептів є їхній загальний характер, оскільки вони виявляють певну частотність свого вживання і в інших спортивних дискурсах, а також можуть траплятися в дискурсах неспортивної спрямованості, втілюючи як вузькоспеціальні поняття, так і такі, що супроводжують повсякденне життя.

Аллохтонні концепти, будучи атрибутами когнітивно-семантичного простору іншого дискурсу, перенесені в даний дискурс для виконання певних когнітивних завдань. Такі нерегулярні феномени пов'язані з актуалізацією в АГД концептів DISAPPOINTMENT, MOTIVATION, SATISFACTION, STRENGTH. З одного боку, аллохтони є віддзеркаленням загальноживаних концептів, а з іншого, не являють собою домінуючий набір гандбольної концептосистеми.

Згідно із представленою думкою, у концептосистемі АГД можна виділити такі відношення: субординативні (DISAPPOINTMENT ∈ DEFEAT, SATISFACTION ∈ VICTORY, STRENGTH ∈ TEAM SPIRIT), координативні (у відношеннях координації з іншими вступає аллохтонний концепт MOTIVATION; також можна розглядати відношення координації комплексу DISAPPOINTMENT → SATISFACTION та TEAM → STRENGTH стосовно один одного та концепту MOTIVATION), імплікативні (MOTIVATION ⊃ VICTORY, STRENGTH ⊃ TEAM SPIRIT). Цікавим є те, що більша частина концептів поєднані один з одним за принципом конекції, що сприяє об'єднанню як одно-, так і різнопланових ментальних одиниць у межах аналізованого дискурсу. Так, у гандбольній конекції в конфігурації COMPETITION & SATISFACTION зв'язкою може виступати концепт VICTORY, а для конфігурації COMPETITION & DISAPPOINTMENT конектором є DEFEAT. Отже, концепт COMPETITION виявляється об'єднувальним елементом для висхідної DISAPPOINTMENT → SATISFACTION, що долає проміжні концептуальні зупинки DEFEAT та VICTORY, антонімічні за змістом.

4. Терміни як текстовий світ концептів

Оскільки мова розглядається як основний інструмент матеріального відображення концептів, весь набір англійських НІПТ галузі гандболу, у яких уживаються лексичні одиниці гандбольної термінології, є всесвітним концептом АГД, або текстовим світом, який встановлює інтертекстуальний характер термінів, тобто діапазон текстових форм, яких терміни можуть набувати в текстах, пов'язаних із гандбольним мовленнєвим середовищем.

Гандбольна термінологія за допомогою певних концептів, що є закладеними в лексико-семантичному ядрі термінів, формує уявлення про специфіку гандбольної лексики як сукупності понять, що відбивають науковий світогляд; низки спеціальних найменувань галузі гандболу; групи взаємопов'язаних термінів; підсистеми словникового складу літературної мови; сформованого лексичного пласта.

Кожен англійський гандбольний термін, слугуючи лінгвістичним маркером, є водночас мовним зображенням певного концепту АГД. Наприклад, терміни *anti-doping area*, *beach handball*, *Challenge Cup*, *EHF Cup*, *friendly match* є відображенням концепту COMPETITION; терміноодиниці *loser*, *loss of points* посередництвом концепту DISAPPOINTMENT утілюють концепт DEFEAT; до концептуального поля DISAPPOINTMENT належать термінологічні сполучення *blue card*, *to destroy a clear chance of scoring*, *to disallow a goal*, *faulty substitution*, *injured player*, *to lose the ball*, *relegated team*; концепт HANDBALL охоплює терміни *dive shot*, *fast break*, *glue*, *green card*, *jump shot*, *last 30 seconds*, *man-to-man marking*, водночас включає всі мовленнєві утворення, каузовані низкою інших концептів; до осередка актуалізації концепту MOTIVATION належать такі термінологічні формації, як *chance of scoring*, *clear scoring chance*; терміни *to intercept a pass*, *to play the ball out*, *promoted team*, *to upgrade* становлять відображення концепту SATISFACTION; концепт STRENGTH виявляється в терміноодиницях *offensive formation*, *to play the ball out*; терміни *assistant coach*, *back-court player*, *centre back*, *goalkeeper*, *head coach*, *left back*, *pivot*, *right wing* є лінгвістичним породженням концепту TEAM; активізація концепту TEAM SPIRIT уможливилася через терміносполучення *to retain possession*, *team play*; тоді як термін *advantage* постає акумулюючим лінгвістичним центром концепту VICTORY.

Необхідно зазначити, що факт взаємозв'язаності концептів АГД зумовлює і співіснування термінологічних одиниць, що лінгвістичним чином активізують семантичне наповнення концептів, у межах декількох концептуальних пластів. Зокрема, термін *breakthrough* утілює концепт STRENGTH, а також, залежно від фізичного спрямування наслідків, може відображати концепти DISAPPOINTMENT або SATISFACTION. Термін *delay*, сформований концептом DISAPPOINTMENT, передбачає потенційне перетворення в концепти DEFEAT або VICTORY, що, у свою чергу, або семантично повертається у відправну точку DISAPPOINTMENT, або тригерує концепт SATISFACTION. Терміносполучення *entitled to participate* водночас абсорбує і втілює концепти SATISFACTION та MOTIVATION. Лінгвістичний маркер *goal difference*, що першочергово віддзеркалює концепт COMPETITION, може провокувати концепти DISAPPOINTMENT або SATISFACTION, які співвідносяться з концептами DEFEAT або VICTORY. Термін *home advantage*, зосереджений на лексико-семантичному відображенні концепту MOTIVATION, за умов конекції шляхом DEFEAT може сприяти реалізації концепту DISAPPOINTMENT, а в ситуації, коли конектором виступає VICTORY, може актуалізувати концепт SATISFACTION, останні дві ланки є взаємопов'язаними та взаємозумовленими.

Можна дійти висновку, що КС АГД містить низку концептів, серед яких варто виокремити змістозосереджувальний центр *HANDBALL*, що охоплює систему смислів, спричинених усіма іншими концептами, які лінгвістично виражені в релевантних термінах.

5. Креолізація як засіб активізації концептів АГД

Інший засіб лексико-семантичної активізації концептів у межах науково-популярних творів є пов'язаним та тригерованим безпосередньою інтеграцією концептів у лінгвістичне полотно НПТ АГД. Усний або письмовий мовленнєвий твір НПТ галузі гандболу – продукт гандбольної комунікації – являє собою локацію найпродуктивнішого функціонування метаконцепту *HANDBALL*. З огляду на конситуацію утворення та функціонування концепту вирішальну роль під час його розкриття відіграє креолізація. Водночас мовленнєве утворення постає паралінгвістично активним, оскільки в його структуруванні задіяні коди різних семіотичних систем.

Трмін «креолізований текст» науково обґрунтований у працях Ю.О. Сорокіна і Є.Ф. Тарасова. Під креолізованими текстами розуміють такі тексти, «фактура яких складається із двох негомогенних частин: вербальної (мовної/мовленнєвої) і невербальної (що належить до інших знакових систем, ніж природна мова)» (Сорокин, Тарасов, 1990).

Необхідність у креолізації НПТ галузі гандболу зумовлена ситуацією недостатності змістового навантаження власне вербальної частини мовленнєвого утворення, яка, проте, не є дуже частотною. Неспроможність лінгвістичної складової частини передати всі відтінки смислів тексту є передумовою введення до твору невербальних компонентів, що дозволяють дати концептуально значущу ілюстрацію вербального змісту, доповнити й підкреслити вираження головної думки й інших елементів концепції автора.

З погляду психолінгвістики важливою функцією креолізованих текстів вважається незалежність засобів невербальної комунікації від мовних бар'єрів, оскільки універсальність невербального екстралінгвального коду дозволяє людям порозумітися за незнання мов. У цьому контексті можна казати про креолізованість і мовленнєвих текстів, утворених під час усної комунікації. Усні вербальні утворення, що виникають із метою та внаслідок пришвидшення комунікаційного процесу, зокрема під час ігор і тренувань, включають спеціальні сигнали, знаки, жести, що несуть відповідні фахові смисли та є універсальними. Ці сигнали являють собою особливий випадок добування змістової текстової побудови завдяки ілюстративному будівельному матеріалу.

Так, на позначення певних важливих термінів, що є відображенням відповідних концептів, в АГД існує набір «кодованих» рухів. Зокрема, якщо суддя гандбольних змагань підіймає вгору праву руку – це означає, що м'яч перетнув лінію воріт та гол зараховано. Інакше кажучи, за допомогою креолізації знаходять вираження термінологічні одиниці *goal line*, *goal line referee* та *to score a goal*, що втілюють концепти *SATISFACTION*, *STRENGTH* та гіперонімічні концептуальні формації *COMPETITION* і *HANDBALL*. Коли рефері згинає руки в ліктях, водночас долоні зібрано в кулаки, то це його зауваження, що хтось з учасників змагань протиправно стримує дії або штовхає суперника. Тобто уможливується активізація концептів *DISAPPOINTMENT* та *STRENGTH* креолізаційним відображенням термінів *defensive foul*, *infraction* та *referee*. Якщо ж арбітр підіймає ліву руку, а плече із передпліччям утворюють прямий кут, це є попередженням про пасивну гру. З філологічного погляду завдяки креолізаційній реалізації термінологічних утворень *passive play*, *referee* та *warning* втілено концепти *DISAPPOINTMENT*, отже, гіперонімічні *COMPETITION* та *HANDBALL*, що виявляють концептуальну наявність під час майже будь-якої значущої дії, пов'язаної з гандболом.

Креолізовані письмові тексти мають дещо іншу семантичну спрямованість: на відміну від функції пришвидшення комунікації, яку виконують позамовні елементи в усних мовленнєвих творах, каузовані безпосередньо ситуативним фреймом спілкування під час матчу, тренування тощо, функція відповідних паралінгвістичних компонентів у письмових креолізованих НПТ АГД полягає в уточненні інформації, полегшенні її донесення до адресата. У письмовому тексті ефективна корелятивна взаємодія способів візуалізації та вербалізації створює гармонійне ціле, мета якого – доступність текстових даних завдяки їхньому проєціюванню на невербальну поверхню змісту. Водночас в АГД наявні тексти, які не містять невербальний компонент, тобто тексти з нульовою креолізацією, що становлять значну частину серед масиву НПТ через власне наукову складову частину, яка не передбачає введення додаткового матеріалу, окрім текстового, для запобігання відволіканню реципієнта.

Цікавий імпліцитний характер креолізації як засобу розкриття концепту *HANDBALL* в АГД. З одного боку, креолізація НПТ уможливлює передачу великого обсягу інформації в компактній формі, збільшує тим самим інформаційну місткість текстів полікодового характеру. Завдяки кодам різних семіотичних систем креолізовані тексти забезпечують комплексну комунікативно-прагматичну дію на читача, привертають увагу читача до інформації, стимулюють його пізнавальну діяльність. З іншого боку, креолізація впливає на реципієнта, втілює одну із ключових функцій НПТ, виступає інструментом маніпуляції адресатом.

Вплив на адресата, маніпулювання ним відповідно до інтересів і потреб автора виявляються в текстах у значному обсязі. Це пояснюється тим, що текст має функційну спрямованість, тобто йому властива орієнтація на виконання якоїсь заздалегідь встановленої мети повідомлення. Цими характеристиками вдається наповнювати і НПТ галузі гандболу, які виступають одним з основних джерел отримання інформації гандбольного змісту.

6. Висновки

Базуючись на визначенні, згідно з яким концепт – це згусток культури у свідомості людини, можна зробити висновок, що концепти *COMPETITION*, *DEFEAT*, *TEAM*, *TEAM SPIRIT*, *VICTORY*, які є складовими частинами КС АГД із концептом *HANDBALL* як понятійним ядром, під час перцепції НПТ утворюють згусток гандбольної культури у свідомості реципієнта, чим спричинена надзвичайно висока есенціальність їх розкриття.

Функціонування гандбольних термінів у науково-популярних творах слугує активізації концептів АГД. Терміни водночас постають лінгвістичним маркером, що трапляється в тексті та втілює певний концепт або концепти гандбольного дискурсу. Отже, гандбольна термінологія являє собою набір термінів на позначення явищ, що утворюють, віддзеркалюють і якісно впливають на галузь гандболу.

Використання креолізації як засобу стилістичного аранжування термінів НПТ, отже, й активізації релевантних концептів, сприяє розкриттю гіперонімічного в межах КС АГД концепту *HANDBALL*, що є наріжним каменем у формуванні концептосистеми, різнобічно подаючи пишнobarвну вербальну складову частину в невербальних шатах, а вдале поєднання лінгвістичного та паралінгвістичного компонентів становить фундамент для досягнення комунікативної мети НПТ.

Література:

1. Загнітко А.П. Класифікаційні типології концептів. *Лінгвістичні студії* : збірник наукових праць. Донецьк : ДонНУ, 2010. Вип. 21. С. 12–21.
2. Зильберт Б.А., Зильберт А.Б. Спортивный дискурс: базовые понятия и категории; исследовательские задачи. *Язык, сознание, коммуникация* : сборник статей. Москва : Макс-Пресс, 2001. Вып. 17. С. 45–55.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 477 с.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова и др. Москва : МГУ, 1996. 245 с.
5. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
6. Савченко А.В. Спорт – зона «повышенной фразеологизации». *Проблемы семантики языковых единиц в контексте культуры: лингвистический и лингвометодический аспекты* : сборник статей. Москва : Эллипс, 2006. С. 118–121.
7. Свистунова Н.И. Понятийная составляющая концепта «футбол»: компоненты «игроки» и «подачи». Иркутск : Иркутский государственный лингвистический университет, 2005. 13 с.
8. Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция. Оптимизация речевого воздействия. Москва : Наука, 1990. С. 180–186.

References:

1. Zahnitko A. P. (2010). Klasyfikatsiini ty polohii kontseptiv. [Classification typologies of concepts]. *Linguistic studies: a collection of scientific papers* (21st edition). Donetsk: DonNU, P. 12–21. [in Ukrainian].
2. Zil'bert B. A., & Zil'bert A. B. (2001). Sportivny'j diskurs: bazovy'e ponyatiya i kategorii; issledovatel'skie zadachi. [Sports discourse: basic concepts and categories; research tasks]. *Language, Consciousness, Communication: Collection of articles* (17th edition). Moscow: MAKSS Press, P. 45–55. [in Russian].
3. Karasik V. I. (2004). Yazy'kovoj krug: lichnost', koncepty', diskurs. [Language circle: personality, concepts, discourse]. Moscow: Gnozis, 477 p. [in Russian].
4. Kubryakova E. S., Dem'yankov V. Z., Pankracz Yu. G., & Luzina L. G. (1996). Kratkij slovar' kognitivny'h terminov. [A brief dictionary of cognitive terms]. Moscow: MSU, 245 p. [in Russian].
5. Prykhodko A. M. (2008). Kontsepty i kontseptosystemy v kognitivno-dyskursivnij paradigmat linhvistyky. [Concepts and conceptual systems in the cognitive-discursive paradigm of linguistics]. *Zaporizhzhia: Premier*, 332 p. [in Ukrainian].
6. Savchenko A. V. (2006). Sport – zona "povy'shennoj frazeologizacii". [Sport is a zone of "increased phraseological uniting"]. *Problems of semantics of linguistic units in the context of culture (linguistic and linguistic and methodological aspects): Collection of articles*. Moscow: E'llips, P. 118–121. [in Russian].
7. Svistunova N. I. (2005). Ponyatijnaya sostavlyayushaya koncepta "futbol": komponenty "igroki" i "podachi". [The conceptual constituent of the "football" concept: components "players" and "delivery"]. *Irkutsk: Irkutsk State Linguistic University*, 13 p. [in Russian].
8. Sorokin Yu. A., & Tarasov E.F. (1990). Kreolizovanny'e teksty' i ih kommunikativnaya funkciya. [Creolized texts and their communicative function]. *Optimizaciya rechevogo vozdejstviya*. Moscow: Nauka, P. 180–186. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 24.06.2020
The article was received June 24, 2020